MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

ŽIVILĖ OSIPOVA
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)
Programos valstybinis kodas 621M90011

SUĖMIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Egidijus Losis

Vilnius, 2019

TURINYS

ĮVADAS 3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 9
1. SUEMIMO SAMPRATA, VIETA PRIEVARTOS PRIEMONIŲ SISTEMOJE 10
1.1. Kardomosios priemonės – suėmimo samprata, esmė 10
1.2. Suėmimo vieta kitų procesinės prievartos priemonių sistemoje 17
2. SUĖMIMO SKYRIMO IR PRATĘSIMO SĄLYGOS, PAGRINDAI 24
2.1. Suėmimo paskyrimui būtinos sąlygos 24
2.2. Suėmimo skyrimo ir pratęsimo pagrindai 29
2.3. Suėmimo skyrimas kai kuriuose ES valstybese 40
3. SUĖMIMO SKYRIMO TVARKA 44
3.1. Suėmimo skyrimas ikiteisminio tyrimo metu 44
3.2. Suėmimo skyrimas bylą perdavus į teismą 52
3.3. Kardomosios priemonės – suemimo keitimo ir panaikinimo probleminiai aspektai 56
IŠVADOS 63
PASIŪLYMAI 65
LITERATŪROS SĄRAŠAS 66
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 80
SANTRAUKA 81
SUMMARY 82
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 83

ĮVADAS

Suėmimas – viena iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau tekste – BPK)[1] numatytų procesinių prievartos priemonių, kurios taikymas savo procesine paskirtimi labiausiai suvaržo asmens, įtariamo ar kaltinamo padarius Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau tekste – BK)[2] numatytą veiką ar veikas, už kuria(s) numatyta didesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, teises bei laisves. Todėl itin svarbu yra tikslingai ir atsakingai, laikantis teisės normų, parinkti ir taikyti šią kardomąją priemonę, kaip *ultima ratio*[3], kai kitomis BPK reglamentuotomis kardomosiomis priemonėmis nėra galimybės užtikrinti sklandaus ir nepertraukiamo baudžiamojo proceso.

Tiriamoji problema. Kiekviena procesinė prievartos priemonė užima svarbią vietą baudžiamajame procese, siekiant BPK reglamentuotos šios teisės akto paskirties[4]. Griežčiausios kardomosios priemonės - suėmimo skyrimas išimtinai yra priskiriamas tik teismų kompetencijai, siekiant, kad suėmimas būtų taikomas tik išimtinais atvejais, kai kitomis procesinėmis prievartos priemonėmis nėra galimybės užtikrinti tinkamo baudžiamosios bylos tyrimo: proceso veiksmų atlikimo, duomenų rinkimo, įtariamojo dalyvavimo procese ir pan. Tačiau tuo pačiu kyla klausimas, ar paskyrus suėmimą nebus peržengta riba tarp tikslingo žmogaus teisių suvaržymo ir siekiamo tikslo? Nors įstatymas ir nubrėžia aiškiais ribas, jog suėmimo paskyrimas yra galimas tik esant vienam iš pagrindų ir būtinai abiem sąlygoms, tačiau „per platų suėmimo taikymą lemia [...] suėmimo skyrimo sąlyga, jog už nusikalstamą veiką, kurios padarymu įtariamas asmuo, būtų numatyta griežtesnė negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmė.[5] Tokia sankcija nustatoma už absoliučią daugumą [...] BK numatytų nusikalstamų veikų, net asmenį įtariant padarius sąlyginai mažo pavojingumo nusikalstamas veikas. [...] Lietuvos BPK įtvirtintas vienerių metų „slenkstis“ iš esmės neturi jokios pridėtinės vertės ir tėra tik simbolinis.[6] Taigi toks BPK įtvirtintas reguliavimas sudaro galimybes griežčiausią

---

[1] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.

[2] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

[3] *Ultima ratio* - (lot. *sk.* ultima racijo) - paskutinis argumentas; paskutinė priemonė, žiūrėta 2018-09-13, https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Ultima_ratio

[4] Lietuvos Respublikos BPK I dalies 1 straipsnio 1 dalis: „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenes ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“.

[5] BPK 122 str. 8 d.

[6] Kalmthout, A. M., M. M. Knapen, C. Morgenstern (redaktoriai), „An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU“. An introductory summary of the study. JLS/ D3/2007/01. Tilburg/Greifswald 2009, cituota iš Karolis Liutkevičius, *Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2012), 7.

kardomąją priemonę taikyti itin plačiai“[7]. Paminėtina ir tai, jog teismai, nagrinėdami prokuroro pareiškimus dėl suėmimo skyrimo ar spręsdami suėmimo termino pratęsimo klausimą, dažnai nusikalstamos veikos sunkumą vertina kaip suėmimo pagrindą, nors „nusikaltimo sunkumas ir įstatymo sankcijoje numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė priskiriami prie BPK 122 straipsnio 2 dalyje vartojamos „kitų aplinkybių“ sąvokos“[8]. Toks teismų požiūris, sugretinant „aplinkybę“ su „pagrindu“, yra kritikuotinas, kadangi „[...] prievartos priemones taikyti remiantis vien reiškiamų kaltinimų sunkumu [...] negalima“[9]. Tai lemia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau tekste – Konvencija) 5 straipsnio pažeidimą. Be to, pats suėmimas suimtajam „sąlygoja didžiulį psichinį apkrovimą, šeimyninių ir kitų socialinių santykių pažeidimą ar nutrūkimą, turtinius nuostolius ir daugelį kitų neigiamų padarinių“[10]. Jis yra „[...] ir viena iš problemiškiausių dabartinės nepilnamečių kriminalinės justicijos problemų, ypač jos poveikio nepilnamečio asmenybei požiūriu“[11]. Todėl įstatymų leidėjui ir teismams yra būtina dėti visokeriopas pastangas, siekiant sumažinti suimtųjų skaičių tardymo izoliatoriuose, o suėmimą skirti tik tuomet, kai jokia kita kardomoji priemonė ar jų kompleksas yra nepakankamos tam, kad būtų galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, neturi svarių argumentų pripažinti asmenį kaltu, kuriam baudžiamojo proceso metu buvo paskirtas kardomasis kalinimas, tačiau nėra linkę ir jo išteisinti, kadangi toks asmuo įgytų teisę teisės aktų nustatyta tvarka kreiptis dėl žalos atlyginimo[12]. Nors „Lietuvos teisės aktai numato teisę į turtinės ir neturtinės žalos, padarytos sulaikymu ar suėmimu, atlyginimą. Tačiau padaryta žala atlyginama ne visais atvejais, kai [...] priimamas išteisinamasis nuosprendis, o tik tais, kai sulaikymas ar suėmimas pripažįstami neteisėtais“[13]. O grįžtant prie pačios suėmimo skyrimo procedūros, paminėtina, jog suėmimo skyrimo ar pratęsimo nutartyje turi būti nurodomos suėmimo skyrimo sąlygos. „Viena iš šių sąlygų – reikalavimas, kad tų pačių tikslų nebūtų įmanoma pasiekti švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis.[14] Taigi teismas, priimdamas nutartį

---

[7] Karolis Liutkevičius, *Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2012), 7.

[8] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 50 „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“, Teismų praktika Nr. 22.

[9] *Bykov v. Russia*, 10 March 2009, § 60–68, cituota iš: Egidijus Losis, *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 107-108.

[10] „Pažeidžiamiausių socialinių grupių teisių padėtis. Ketvirtasis skirsnis. Baudžiamosios justicijos pagrindinių dalyvių teisės“, žiūrėta 2018-07-22, www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0103843.doc.

[11] Svetlana Gečėnienė, „Kardomojo kalinimo taikymo apribojimas kaip strateginė nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos kryptis“, *Jurisprudencija*, t. 26(18) (2002): 129.

[12] BPK 44 str. 4 d. ir BPK 46 str. 1 d.

[13] Liutkevičius, *supra note* 7: 10.

[14] BPK 122 str. 7 d.

skirti ar pratęsti suėmimą, joje turi tinkamai motyvuoti, kodėl tų pačių tikslų negalima pasiekti taikant švelnesnes priemones. Deja, praktikoje šio principo nėra laikomasi: teismai priimdami nutartis dažnai tiesiog nurodo, kad švelnesnės priemonės nėra tinkamos, plačiau šio sprendimo nemotyvuodami,[15] arba švelnesnių priemonių tinkamumo apskritai nesvarsto“[16]. Pažymėtina ir tai, kad nors mūsų BPK reglamentuota, jog sprendžiant klausimą dėl kardomosios priemonės - suėmimo paskyrimo įtariamojo ar kaltinamojo dalyvavimas yra būtinas, o štai sprendžiant tą patį klausimą dėl kardomosios priemonės termino pratęsimo[17] ar skundų dėl suėmimo paskyrimo ar termino pratęsimo[18] – tai būtina ne visada. Tokiu būdu yra suvaržoma suimtojo asmens teisė būti išklausytam.

Aktualumas. Taigi susidaro gana liūdnas vaizdas, kai šioje žmogaus teises ir laisves maksimaliai varžančioje srityje problemų ir diskutuotinų klausimų tiek daug. Tačiau, mes esame gana jauna valstybė, kuri pakankamai pažangiai žiūri į žmogaus teisių apsaugą ir deda pastangas koja kojon žengti į priekį, remdamasi EŽTT formuojama praktika, nepamiršdama mūsų šalies pamatinio teisės akto – Konstitucijos, šalies teismų formuojamos praktikos bei kitų tarptautinių teisės aktų, kuriuos Lietuva yra ratifikavusi. Todėl ir šiame baigiamajame darbe bus nagrinėjamas šios kardomosios priemonės – suėmimo – skyrimo, keitimo ir naikinimo klausimas, jo įtaką baudžiamosios bylos tyrimui, taip pat atkreipiamas dėmesys į įtariamojo ar kaltinamojo procesines teises bei su tuo susijusius pažeidimus, suvaržomų teisių apimtį, pateikiama užsienio šalių praktika nagrinėjama tema bei EŽTT sprendimų analizė. Ir svarbiausia – bandoma atsakyti į klausimą: ar suėmimas daugeliu atveju vis dar adekvati procesinė prievartos priemonė, ar tuo pačiu daugeliu atveju jos taikymas tera pagrįstas „avansu“, prevencija bei garantu, kad procesas būtų sėkmingas.

Naujumas. Nors suėmimas nėra nauja kardomoji priemonė, tačiau įstatymų leidėjas skiria jai daug dėmesio, o ir ne veltui – valstybių pralaimėtos bylos EŽTT skatina ir mūsų šalies įstatymų leidėją imtis priemonių ir koreguoti BPK atitinkamas teisės normas tam, kad suėmimas būtų taikomas tikrai tik išimtinais atvejais, taip pat praplėsdamas ir teismo kompetenciją, suteikiant jam galimybę, nesutikus taikyti ar tęsti suėmimo, įtariamajam ar kaltinamajam paskirti kitą kardomąją priemonę. Tokios galimybės anksčiau teismas neturėjo ir buvo varžoma jo pasirinkimo laisvė: paskirti arba nepaskirti suėmimą, pratęsti arba nepratęsti. Nemažiau svarbu ir tai, kad įstatymų leidėjas į Kodeksą grąžino 2/3[19] taisyklę bei nurodė, kad visos nutartys turi būti argumentuotos: kodėl teismas mano, jog

---

[15] Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-733-106/2010, Kauno apygardos teismo 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1694-175/2011, Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-184/2011.
[16] Liutkevičius, *supra note* 7: 5.
[17] BPK 127 str. 6 d.
[18] BPK 130 str. 1 d.
[19] BPK 127 str. 11 d.

individualiu suėmimo klausimo nagrinėjimo atveju nematė galimybės parinkti jokios kitos ar kelių tarpusavyje derančių kardomųjų priemonių, o išimtinai vidiniu įsitikinimu manė, jog tik suėmimas padės pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus. Be to, įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į susidariusią situaciją, kuomet ikiteisminio tyrimo metu teisme, nagrinėjant pareiškimus dėl suėmimo paskyrimo ar pratęsimo, buvo galima neleisti gynėjui ir jo ginamajam susipažinti su teismui pateikta medžiaga, reikalinga pareiškimo nagrinėjimui, šią normą pakoregavo ir reglamentavo, jog tokią teisę suimtasis ir jo gynėjas – turi. Taigi visi BPK pakeitimai lyg nauji „vėjai" įneša naujumo ir į šios kardomosios priemonės skyrimo ir nagrinėjimo sferą. Atsižvelgiant į tai, yra būtina išnagrinėti ir pateikti teismų (tiek Lietuvos, tiek ir EŽTT) praktiką bei doktrinos analizę nagrinėjama tema.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Suėmimas, kaip labiausiai žmogaus teises varžanti procesinė prievartos priemonė, reikalauja išsamaus tyrimo, todėl apie procesines prievartos priemones, su jomis susijusį žmogaus teisių suvaržymą savo disertaciniame darbe ir moksliniuose straipsniuose rašė Egidijus Losis[20], taip pat buvo publikuojami Gintaro Godos[21], Rimos Ažubalytės[22], Raimundo Jurkos[23] ir Marinos Gušauskienės[24], Prano Kuconio[25], Svetlanos Gečėnienės[26], Karolio Jovaišo[27], Remigijaus Merkevičiaus[28], Marijus Šalčius[29], Ernesto Rimšelio[30], Raimundo Lideikos[31] ir kt. moksliniai straipsniai, ši tema nagrinėjama ir baudžiamojo proceso vadovėliuose[32]. Didelę reikšmę

---

[20] Egidijus Losis, *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010); „Proporcingumo principas – tarptautinis prievartos priemonių taikymo standartas", iš *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai*, Raimundas Jurka ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 366-421; „Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata", *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 76-81.

[21] Gintaras Goda, *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai: mokomoji priemonė* (Vilnius: „Saulužė", 1997).

[22] Rima Ažubalytė, Egidijus Losis, „Už procesinį pažeidimą taikytinos procesinės prievartos priemonės", *Socialinių mokslų studijos* 2(2) (2009): 207-223.

[23] Raimundas Jurka, Marina Gušauskienė, „Suėmimo atitikties *ultimum remedium* principui diskusiniai klausimai", *Teisės problemos* 2(64) (2009): 62-80.

[24] Marina Gušauskienė, „Ikiteisminio tyrimo teisėjas – žmogaus teisių garantas", *Jurisprudencija* 57 (49) (2004): 118-131; „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės", *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 60-66.

[25] Pranas Kuconis, „Apskundimo ikiteisminio tyrimo metu teisinis reguliavimas", iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys* (Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2012), 65-96.

[26] Gečėnienė, *supra note* 11: 128-140.

[27] Karolis Jovaišas, „Kaltės įrodinėjimas baudžiamajame procese: problemos ir paradoksai", *Teisė* 82 (2012): 225-237.

[28] Remigijus Merkevičius, „Fundamentalūs pasvarstymai apie gynėjo teisę savarankiškai rinkti gynybai reikšmingus duomenis", iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys* (Vilnius: Vilniaus universiteto teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2012), 120-159.

[29] Marijus Šalčius, „Kardomųjų priemonių tikslų ir įtariamojo procesinio statuso įgijimo santykio problematika", *Mokslinių straipsnių rinkinys „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka"* 6 (2011): 320-336.

[30] Ernestas Rimšelis, „Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomąsias priemones", *Jurisprudencija* 75 (67) (2005): 69-75.

[31] Raimundas Lideika, „Problema – suėmimo taikymo pagrįstumas", *Lietuvos advokatūra* 2 (31) (2009), 19-20.

[32] Petras Ancelis ir kt., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas,

turi formuojama Lietuvos teismų praktika bei EŽTT sprendimai. Į šią veiklą įsitraukė ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas[33], kuris nuo 2012 m. teikia išvadas apie suėmimo taikymą ir reglamentavimą Lietuvoje, su juo susijusį žmogaus teisių suvaržymą bei teikia su juo susijusias rekomendacijas.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiame baigiamajame darbe išnagrinėjus kardomosios priemonės – suėmimo skyrimo, keitimo ir naikinimo klausimus, įtariamojo ar kaltinamojo kardomojo sulaikymo metu suvaržomų teisių apimtį, garantuojamas procesines teises bei su tuo susijusius pažeidimus, tampa aišku, jog suėmimas teismuose taikomas pernelyg dažnai, „lengva ranka“, nesigilinant į suėmimo taikymo būtinumą ir pagrįstumą, tikintis, kad tai padės paprasčiau ir greičiau pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus, net nesvarstant (arba svarstant atmestinai) švelnesnių priemonių taikymo galimybę. Tokiu būdu sudaromos prielaidos pažeisti žmogaus teisę į laisvę, viešasis interesas iškeliamas aukščiau asmens, kaip individo, interesų, kas taip pat sąlygoja pažeidimų atsiradimą. Šiame darbe pateikta problematikos analizė padės atskleisti egzistuojančius trūkumus ir paskatins ieškoti naujų būdų, siekiant pažaboti nepagrįstą suėmimo taikymą asmens, įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu dar nepripažinto kaltu, atžvilgiu.

Tyrimo hipotezė. Teismai, skirdami kardomąją priemonę – suėmimą, nors ir privalo vadovautis proporcingumo principu, kurio kriterijai, tokie kaip: adekvatumas, būtinumas ir tinkamumas, reikalauja tik ypatingai pamatuotos prievartos taikymo, tačiau akivaizdu, jog to nedaro, o ir įstatymo suteikta galimybe suėmimą keisti kita kardomąja priemone ar jų kompleksu – naudojasi retai.

Tyrimo tikslas - suėmimo skyrimo, pratęsimo ir naikinimo ikiteisminio tyrimo laikotarpiu ir teisminio nagrinėjimo metu, teisinio reglamentavimo ir praktikos įvertinimas, suimtojo asmens teisių užtikrinimo ir su tuo susijusių pažeidimų analizė.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti suėmimo sampratą, esmę bei nustatyti suėmimo vietą kitų procesinių prievartos priemonių sistemoje;
2. Išnagrinėjus suėmimo bei kitų suėmimui alternatyvių kardomųjų priemonių reglamentavimą bei teismų praktiką, išanalizuoti kardomosios priemonės – suėmimo skyrimo, keitimo ir panaikinimo probleminius aspektus;
3. Išnagrinėti žmogaus procesinių teisių užtikrinimą suėmimo taikymo proceso metu;
4. Išnagrinėti užsienio valstybių teisės aktuose numatytus suėmimo skyrimo pagrindus ir sąlygas,

---

2011); Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė: Vadovėlis 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011).

[33] Žmogaus teisių stebėjimo institutas - nevyriausybinė, pelno nesiekianti viešosios advokacijos organizacija.

skyrimo procedūrą įvertinant jų privalumus bei juos palyginti su Lietuvos BPK normomis.

Tyrimo metodika. Siekiant tyrimo tikslų ir užsibrėžtų uždavinių įgyvendinimo, naudojami šie tyrimo metodai: aprašomasis, analizės, analitinis – kritinis, lyginamasis.

Aprašomuoju metodu pateikiamas kardomosios priemonės – suėmimo išskirtinumas iš kitų procesinių prievartos priemonių, pateikiamas glaustas aprašymas apie žmogui tenkančių teisių suvaržymą, procesinių teisių užtikrinimą proceso metu ir supažindinama su EŽTT praktika.

Pasinaudojant analizės metodu yra tiriami ir nagrinėjami moksliniai straipsniai pasirinkta darbo tema, pateikiama teismų praktikos analizė.

Analitiniu – kritiniu metodu pasitelkiama siekiant parodyti, kad Lietuvos BPK turi ir kitas kardomąsias priemones, kurios yra efektyvios ir teisingai neturėtų remiantis vien formaliais įstatyme apibrėžtais pagrindais ir sąlygomis skirti pačią griežčiausią kardomąją priemonę.

Pasitelkiant lyginamąjį metodą trumpai pateikiamas aprašymas kaip skirtingų šalių įstatymai suėmimą reglamentuoja savo šalyse, kokią praktiką reikėtų perimti siekiant patobulinti savo įstatymo raidę.

Tyrimo struktūra. Pirmojoje darbo dėstomojoje dalyje pateikiama kardomosios priemonės – suėmimo samprata, esmė bei vieta kitų procesinių prievartos priemonių sistemoje. Antrojoje darbo dalyje yra analizuojami suėmimo skyrimą reglamentuojantys pagrindai bei būtinosios sąlygos, pateikiama teismų praktika (Lietuvos ir EŽTT) bei užsienio šalių patirtis. Trečiojoje darbo dalyje yra tiriamas suėmimo paskyrimas ikiteisminio tyrimo laikotarpiu ir teisminio nagrinėjimo metu, suėmimo keitimo ir panaikinimo probleminiai aspektai. Darbe taip pat aptariami su žmogaus teisių suvaržymu susiję klausimai.

Ginamieji teiginiai:

1. Nepagrįstas suėmimo taikymas ir jo terminų pratęsimas neretai sąlygoja proporcingumo principo pažeidimą ir suvaržo suimtojo asmens teises bei laisves labiau nei tai yra reikalinga BPK 119 straipsnyje numatytiems tikslams pasiekti.
2. Teismai turėtų drąsiau taikyti alternatyvias suėmimui kardomąsias priemones ar jų derinius, siekdami baudžiamojo proceso tikslų.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Konstitucija – Lietuvos Respublikos Konstitucija

EŽTK arba Konvencija – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija

EŽTT arba Teismas – Europos Žmogaus Teisių Teismas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

KT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

1 SUĖMIMO SAMPRATA, VIETA PRIEVARTOS PRIEMONIŲ SISTEMOJE

1.1 Kardomosios priemonės – suėmimo samprata, esmė

Siekiant suvokti suėmimo, kaip griežčiausios kardomosios priemonės, taikymo galimybes, tiriamajame darbe yra būtina išsiaiškinti jo sampratą, išskirtinumą, paskirtį bei esmę. Tačiau visa ko pradžia yra prigimtinės žmogaus teisės, kurių suvaržymo galimybės turi būti preciziškai reglamentuotos.

Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų (1998 m. gruodžio 9 d. nutarime[34]), pabrėžė, kad „[...] prigimtinis žmogaus teisių pobūdis reiškia, kad jos yra neatskiriamos nuo individo, nesusietos nei su teritorija, nei su tauta. Prigimtines teises žmogus turi ir tai nepriklauso nuo to, ar jos yra įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne. Šias teises turi kiekvienas žmogus, tai reiškia, kad jas turi ir geriausieji, ir blogiausieji žmonės“[35]. Ir nors Konstitucijos 18 straipsnis skelbia apie tai, kad „žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“, tačiau Lietuvos valstybė, BK tam tikras veikas apibrėždama kaip pavojingas, prisiima pareigą asmenims, padariusiems tokias veikas, taikyti baudžiamąsias teisines sankcijas, jeigu tokioms sankcijoms taikyti yra reikalingos prielaidos, t.y. amžius, pakaltinamumas ir panašiai[36]. Pagrindinis baudžiamojo proceso uždavinys – valstybės pareiga ir teisė taikyti sankcijas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui[37]. Tokiu būdu procesinė norma leidžia įsiskverbti į tai, ką Konstitucija vadina – neliečiama[38].

Baudžiamajame procese „nustatyti tiesą [...] netaikant prievartos dažniausiai yra neįmanoma. Tiriant ir nagrinėjant bylas paprastai yra būtina imtis žmogaus teises varžančių veiksmų. Žmogaus teisių suvaržymas visais atvejais yra blogybė, tačiau ši blogybė pasirenkama siekiant visuomenės požiūriu labai svarbių tikslų – atskleisti nusikalstamą veiką ir pritaikyti įstatyme numatytas sankcijas ją padariusiems asmenims. Žmogaus teisių suvaržymas yra galimas tik tais atvejais, kai netaikant tokio suvaržymo nurodytų tikslų pasiekti būtų neįmanoma. Atsižvelgiant į ypatingą žmogaus teisių instituto svarbą kiekvienoje demokratinėje valstybėje, bet kokia įsibrovimo į žmogaus teisių sritį galimybė turi būti itin preciziškai reglamentuota. Dėl šios priežasties tiek Lietuvos BPK, tiek demokratinių valstybių baudžiamojo proceso įstatymuose stengiamasi išsamiai aprašyti prievartos

[34] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 109--3004, cituota iš: Ernestas Spruogis, „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 8(86) (2006): 60.
[35] Ernestas Spruogis, „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 8(86) (2006): 59.
[36] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teise*: *Vadovėlis 2-oji pataisyta ir papildyta laida*, (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 16.
[37] *Ibid.*
[38] Gintaras Goda, „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“, *Teisė* 35 (2000): 23.

taikymo sąlygas ir pagrindus, nurodyti kompetenciją (koks pareigūnas, kokias prievartos priemones yra įgaliotas taikyti), nustatyti priemonių taikymo trukmę bei skundų dėl prievartos priemonių taikymo pateikimo ir nagrinėjimo tvarką“[39].

Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme numatytų procesinių prievartos priemonių sistemą sudaro: kardomosios ir „kitos“ procesinės prievartos priemonės, kurių esmė yra konkrečios asmens teisės ar laisvės suvaržymas[40]. Bet kuri BPK numatyta procesinė prievartos priemonė, kurią valstybės pareigūnai, vykdydami savo funkcijas, naudoja siekdami procesinių tikslų, daugiau ar mažiau suvaržo asmens teises ir laisves, bet nuo konkrečių baudžiamajame procese egzistuojančių aplinkybių ir procesinių prievartos priemonių pasirinkimo priklauso, kokia apimtimi jos įsiskverbs į žmogaus privatų gyvenimą ir kokios apimties suvaržymus patirs į baudžiamąjį procesą patekęs asmuo, t.y. įtariamasis ar kaltinamasis.

Pats žodis „kardomosios“ nusako, jog tai priemonės, kurios užkardo, trukdo įtariamajam ar kaltinamajam atlikti tam tikrus veiksmus, kurie gali sutrukdyti normaliai proceso eigai bei tiesos nustatymui, o taip pat apriboja galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, kadangi toks asmuo gali sąmoningai siekti apsunkinti baudžiamąjį procesą bei tiesos nustatymą pasislėpdamas ar vengdamas ikiteisminio tyrimo ar teisminio nagrinėjimo, taip pat kliudydamas surinkti duomenis, kurie yra reikšmingi bylai, tačiau šiomis priemonėmis nei įtariamasis, nei kaltinamasis negali būti baudžiamas ar auklėjamas, taip pat negali būti siekiama kitų kriminalinei bausmei[41], o ne baudžiamajam procesui, būdingų tikslų[42].

Kardomųjų priemonių sąvoka yra atskleidžiama ne pačiame BPK, o jo komentare bei mokslinėje literatūroje, kur kardomosios priemonės apibrėžiamos kaip „griežčiausios procesines prievartos priemonės, kurias pagal savo kompetenciją skiria prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas“[43] arba „įtariamojo ar kaltinamojo atžvilgiu, siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, taikomos procesinės prievartos priemonės“[44] ir pan. „Analogiška situacija yra ir daugumoje kitų valstybių, kuomet kardomųjų priemonių sąvoka randama baudžiamojo proceso doktrinoje, bet ne baudžiamojo proceso įstatymuose. Pavyzdžiui, Rusijos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai

---

[39] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 220.

[40] Egidijus Losis, *Procesines prievartos priemones baudžiamajame procese* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 26.

[41] EŽTT savo sprendimuose taip pat pažymi, kad suėmimo tęsimas negalima būti naudojamas ir užbegant už akių gresiančiai laisvės atėmimo bausmei (pavyzdžiui, 2018 m. vasario 13 d. sprendimas byloje Andrey Smirnov prieš Rusiją, peticijos Nr. 43149/10, § 27).

[42] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 224.

[43] Gintaras Goda ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys* (1-220 straipsniai), (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 300.

[44] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *op. cit.*, 224.

kardomąsias priemones apibrėžia taip: „Kardomosios priemonės – tai procesinės prievartos priemonės, kurias taiko kvotos, parengtinio tardymo ir prokuratūros organai kaltinamojo atžvilgiu (išskirtiniais atvejais – įtariamojo atžvilgiu), o teismas – teisiamojo ar nuteistojo atžvilgiu (iki nuosprendžio įsiteisėjimo), įstatyme numatytais atvejais, t.y. turint tikslą užkirsti kelią tiems asmenims pasislėpti nuo tardymo, trukdyti nustatyti tiesą byloje ar tęsti nusikalstamą veiklą, o taip pat užtikrinti nuosprendžio vykdymą.“[45] Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso teisės mokslininkai kardomąsias priemones supranta kaip baudžiamojo procesinio pobūdžio prievartos priemonę, skiriamą siekiant užtikrinti tiesos nustatymą, įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese bei bausmės vykdymą[46]. [...] Jau minėtųjų valstybių: Rusijos, Lenkijos bei Lietuvos, baudžiamojo proceso įstatymai numato daugmaž vienodus, su kai kuriais lingvistiniais skirtumais, kardomųjų priemonių taikymo tikslus“[47].

Taigi Lietuvos BPK 119 straipsnis numato, kad kardomosios priemonės gali būti skiriamos tik siekiant šiame straipsnyje numatytų tikslų:

1. užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese;

2. netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą;

3. taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms.

Iš to seka išvada, kad kardomosiomis priemonėmis negali būti siekiama kitų, šiame straipsnyje neįvardytų, tikslų.

Tęsiant toliau tikslinga akcentuoti, kad nei kardomojo kalinimo, nei suėmimo sąvokos nerasime baudžiamojo proceso įstatyme ar jo komentare. Šios procesinės prievartos priemonės samprata atsiskleidžia mokslinėje literatūroje ir teismų praktikoje, kuriose pateikiamas subjektų galinčių taikyti šią priemonę ratas, pati procedūra, nagrinėjama suvaržomų teisių apimtis, analizuojamas duomenų pakankamumo reikalavimas: kuo reikšmingesnė teisė suvaržoma, tuo reikalaujama aukštesnio faktinių duomenų (įrodymų) lygio[48], suėmimo taikymui būtinų sąlygų ar alternatyvių pagrindų egzistavimo prielaidos, tikrinama, ar šios priemonės taikymas atitinka proporcingumo, „*ultima ratio*“ = „*ultimum remedium*“ = paskutinės išeities principų[49] keliamus

---

[45] А.И.Александров, С.А.Величкин, Н.П.Кириллова и др. Уголовный процесс России: Общая часть: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов // СПБ.: Издательский Дом С.-Петерб. гос. Ун-та, 2004. с 336, cituota iš: Marijus Šalčius, „Kardomųjų priemonių tikslų ir įtariamojo procesinio statuso įgijimo santykio problematika“, *Mokslinių straipsnių rinkinys „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“* (6) (2011): 322.

[46] Bulsiewich A. Pstepowanie karne repetorium. - Warszawa: Liber, 1998. Str.101, cituota iš: Marijus Šalčius, „Kardomųjų priemonių tikslų ir įtariamojo procesinio statuso įgijimo santykio problematika“, *Mokslinių straipsnių rinkinys „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“* (6) (2011): 322-323.

[47] Šalčius, *supra note* 29: 323.

[48] Losis, *supra note* 40: 81.

[49] Jurka, Gušauskienė, *supra note* 23: 64.

reikalavimus.

Taigi suėmimas savo procesine paskirtimi iš kitų kardomųjų priemonių išsiskiria tuo, jog jo paskyrimas sąlygoja asmens teisės į laisvę suvaržymą. Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų pabrėžė, jog „[...] žmogaus laisvė neliečiama. Ši Konstitucijoje įtvirtinta laisvė – tai visų pirma asmens apsauga nuo savavališko sulaikymo ar suėmimo. Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas asmens sulaikymo teisėtumo principas: asmeniui neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokios yra nustatytos įstatyme“[50]. Tokia pat pozicija yra išreikšta ir Konvencijoje, kurios „[...] 5 straipsnis taip pat garantuoja fizinę žmonių laisvę, gindamas nuo nepagrįsto sulaikymo ar suėmimo, akcentuoja, kad niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiame straipsnyje numatytais atvejais ir įstatymo nustatyta tvarka. Pasakymas „įstatymo nustatyta tvarka” nukreipia į nacionalinę teisę ir įtvirtina pareigą laikytis procesinių normų. Šioje tarptautinėje normoje nustatytas išsamus sąrašas pagrindų, kuriais remdamasi valstybė gali riboti žmogaus laisvę, tarp jų - pagrįstas įtarimas padarius nusikaltimą (Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis c papunktis). Šia nuostata reikalaujama teisėto suėmimo, o ne teisėto pripažinimo kaltu. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pažymėjęs, kad sprendžiant suėmimo teisėtumo klausimą, Konvencija pirmiausia nukreipia į nacionalinę teisę, tačiau svarbu, kad bet koks asmens laisvės apribojimas atitiktų Konvencijos 5 straipsnio paskirtį - ginti asmenį nuo savavališkų valstybės institucijų veiksmų ir piktnaudžiavimo teise (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *Winterwerp prieš Olandiją*, 1995 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Qvinn prieš Prancūziją*). Suėmimo, kuris skiriamas asmeniui iki nuosprendžio priėmimo, taikymas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c papunktį, yra pirmasis žingsnis baudžiamajame procese siekiant išsiaiškinti, ar įtariamas nusikaltimo padarymu asmuo iš tiesų padarė konkretų nusikaltimą. Svarbu nustatyti, ar įtarimas padarius nusikaltimą yra pagrįstas. Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisakė, kad įtarimo pagrįstumas būtinas tam, kad būtų galima pateisinti asmens suėmimą Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c papunkčio prasme ir yra ne tokio paties lygio, koks reikalingas pripažinti asmenį kaltu nusikaltimo padarymu. Todėl faktai, keliantys tokį įtarimą, neturi būti tokie pat įtikinantys, kokie turėtų būti vėlesnėse baudžiamojo proceso stadijose (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas 1994 m. spalio 28 d. *Murrei* byloje)“[51].

Suėmimas savo paskirtimi maksimaliai suvaržo asmens laisvę, izoliuodamas jį nuo išorinio pasaulio; panašiai kaip ir sulaikymas, kuris priskiriamas prie „kitų“ procesinių prievartos priemonių,

[50] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas Nr. 5/98, žiūrėta 2018-08-04, http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta351/content.
[51] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilineje byloje Nr. 3K-3-34/2001.

tačiau sulaikymas galimas labai ribotą laiką – maksimalus sulaikymo terminas iki 48 val. ir tik tuo atveju, jeigu asmuo anksčiau nebuvo apklaustas (BPK 140 str.), ir nėra pagrindo prokurorui kreiptis į teismą dėl įtariamojo sulaikymo ilgesniam laikui. Be to, sulaikyti asmenį gali bet kas, jeigu asmuo užklumpamas darantis nusikalstamą veiką, taip pat ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, jeigu yra BPK 140 straipsnio 2 dalyje numatytos sąlygos. Tokiu atveju yra reikalingas ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimas. Tačiau suimti asmenį leidžiama išimtinai tik esant BPK 122 straipsnyje reglamentuotiems vienam ar keliems iš pagrindų ir būtinai abiem sąlygoms bei tokį procesinį sprendimą priėmus ikiteisminio tyrimo teisėjui ar teismui, ir tik nutartyje nurodytam laikotarpiui, kuris, skiriant ar pratęsiant suėmimo terminą, vienu metu negali būti ilgesnis nei 3 mėn. (nepilnamečio suėmimo taikymo atveju, kardomojo kalinimo skyrimo ir pratęsimo trukmė galima iki 2 mėn.).

Pažymėtina, jog suėmimas, kaip ir kitos kardomosios priemonės, gali būti taikomos tik asmeniui, turinčiam įtariamojo, kaltinamojo arba nuteistojo procesinį statusą.

Baudžiamojo proceso metu tiek įtariamajam, tiek ir kaltinamajam BPK numatytos jiems suteikiamos teisės, tokios kaip: žinoti, kuo jis įtariamas ar kaltinamas; turėti gynėją; gauti vertimą žodžiu ir raštu; informuoti konsulines įstaigas ir vieną asmenį; gauti skubią medicinos pagalbą; duoti parodymus ar atsisakyti tai daryti, apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus ir panašiai[52]. Visos įtariamajam (kaltinamajam) suteiktos teisės yra labai svarbios ir lygiavertės, nes viena teisė papildo arba padeda efektyviau įgyvendinti kitą, o atsisakius bet kurios suteiktos teisės, baudžiamajame procese būtų pažeistas trapus „jėgų“ balansas, įtariamasis ar kaltinamasis taptų dar silpnesnis procesiškai[53]. Vienas iš įtariamojo teisės būti informuotam aspektų yra jo teisė žinoti suėmimo arba sulaikymo pagrindus bei motyvus[54]. Tokiu būdu įtariamajam (kaltinamajam) suteikiama galimybė greitai imtis apsaugos priemonių, t.y. gintis, jei jis mano, jog sulaikymo (suėmimo) pagrindai neteisėti ar jų nėra[55].

Nors suimtiesiems taip pat turi būti užtikrinamos ir Suėmimo vykdymo įstatyme reglamentuotos teisės, tokios kaip: teisė pasimatyti, susirašinėti, skambinti, sudaryti santuoką, konfidencialioje aplinkoje bendrauti su gynėju ir pan.[56], tačiau kai kurios jų, kompetentingo pareigūno

---

[52] BPK 21 str. 4 d. ir BPK 22 str. 3 d.

[53] Marina Gušauskienė, „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“, *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 61.

[54] *Ibid.*, 60.

[55] Jean Pradel, „Lyginamoji baudžiamoji teisė“ (Vilnius: Eugrimas, 2001), cituota iš: Marina Gušauskienė, „Įtariamojo teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“, *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 62.

[56] Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas, *Valstybės žinios* 12, 313 (1996): 13-31 str.

motyvuotu sprendimu, kaip tai numatyta Suėmimo vykdymo įstatyme, gali būti ribojamos[57].

Problemų kyla ir dėl to, jog šiose įstaigose dėl jų perpildymo neužtikrinamos ten laikomų asmenų žmogaus teisės, taip pat ir suimtųjų teises[58]. Suimtiesiems tardymo izoliatoriuose taikomi didesni apribojimai ir jie laikomi blogesnėmis bei griežtesnėmis sąlygomis nei nuteistieji[59].

Neretai suimtieji, dėl jų požiūriu netinkamų laikymo sąlygų, sveikatos priežiūros ar blogos sveikatos skundžiasi tiek šalies vidaus teismams[60], tiek ir EŽTT. Tačiau bendrosios kompetencijos teismai savo procesiniuose sprendimuose akcentuoja, jog „nagrinėjant skundą dėl kardomosios priemonės – suėmimo termino pratęsimo, nesvarstomi klausimai dėl skunde minimų suimtojo laikymo tardymo izoliatoriuje sąlygų ir tokiu būdu daromos žalos jo sveikatai, nes tai nėra [...] skundo nagrinėjimo dalykas ir nepriklauso teismo kompetencijai“[61], o be to, tai „[...] nedaro skundžiamos nutarties neteisėta ir nepagrįsta“[62]. Skundžiantis šalies administraciniams teismas, tokios problemos nekyla, tačiau tokį skundą pateikus EŽTT – Teismas kiekvienu atveju sprendžia, ar peticija priimtina. Šiuo atveju Teismas vadovaujasi Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalimis ir nustatęs, jog pareiškėjas nepasinaudojo vidaus teisinės gynybos priemonėmis, tokios peticijos (ar jos dalies) nepriima. Pažymėtina ir tai, kad EŽTT spręsdamas, ar sunkiai sergančio asmens suėmimas kelia klausimus pagal Konvencijos 3 straipsnį, atsižvelgia į tris faktorius: (a) kalinio sveikatos būklę, (b) suteiktos medicininės pagalbos ir sveikatos priežiūros paslaugų tinkamumą ir (c) kardomosios priemonės (suėmimo) tikslingumą, atsižvelgiant į pareiškėjo sveikatos būklę (pavyzdžiui, žr. *Mouisel v. France*, no. 67263/01, §§ 40-42, ECHR 2002-IX)[63].

Taigi tiek sulaikymo, tiek ir suėmimo metu asmuo patiria maksimalų savo teisių ir laisvių suvaržymą, tačiau sulaikymas, nors tėra trumpalaikė procesinė prievartos priemonė, tačiau neretai tebūna „pradinė stotelė“ prieš prokurorui kreipiantis dėl asmens sulaikymo ilgesniam laikotarpiui. Tuo tarpu suėmimas baudžiamajame procese yra išskirtinė – pati griežčiausia – kardomoji priemonė, todėl jos skyrimas turi būti svarstomas tik prieš tai apmąsčius visas galimybes skirti asmeniui kitas kardomąsias priemones ar jų kompleksą. Kardomasis kalinimas turi būti taikomas ne siekiant

---

[57] Pavyzdžiui, teisė skambinti telefonu, teisė pasimatyti ar teisė susirašinėti.

[58] Dmitrij Usik, „Tarptautinių baudžiamosios justicijos standartų realizavimo aspektai vykdant laivės atėmimą“, *Socialinių mokslų studijos* 4(8) (2010): 6.

[59] *Supra note* 10.

[60] Tiek administraciniams, tiek ir bendrosios kompetencijos teismams. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 24 d. sprendimas Nr. A-5326-438/2018.

[61] Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-400/2014.

[62] Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-213-453/2015.

[63] Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme, „*Nenustatytas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas dėl teisės į tinkamą sveikatos priežiūrą atliekant laisvės atėmimo bausmę*“, žiūrėta 2018-10-31, http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/nenustatytas-konvencijos-3-straipsnio-pazeidimas-del-teises-i-tinkama-sveikatos-prieziura-atliekant-laisves-atemimo-bausme.

užsitikrinti lengvą ir spartų baudžiamąjį procesą, paminant įtariamojo ar kaltinamojo teises bei laisves, bet atsižvelgiant į nekaltumo prezumpcijos, BPK 11 straipsnyje įtvirtintą ir Teismo suformuluotą proporcingumo principą bei į kt. principus, kurių privalu laikytis ne tik pradinėje ikiteisminio tyrimo stadijoje, bet ir viso baudžiamojo proceso metu.

Pabrėžtina, kad nors asmenį apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažinus kaltu, jo sulaikyme ar suėmime išbūtas laikas yra įskaitomas į paskirtos bausmės laiką, kaip tai yra numatyta BK 66 straipsnyje, tačiau jokia prievartos priemonė, kuri yra skiriama iki nuosprendžio įsiteisėjimo, negali būti traktuojama kaip bausmė ir turėti bausmės elementų[64], kadangi prievartos priemonės yra taikomos siekiant užtikrinti sklandų ir nepertraukiamą baudžiamąjį procesą, o ne nubausti asmenį už padarytą nusikalstamą veiką[65].

Nors „šių priemonių taikymas savaime žmogaus teisių nepažeidžia, bet riba tarp teisėto ir teisinėje valstybėje leistino žmogaus teisių suvaržymo ir žmogaus teisių pažeidimo šiais atvejais gali būti labai lengvai peržengta. Europos žmogaus teisių teismas yra ne kartą akcentavęs, kad tokios priemonės gali būti taikomos tik ypatingais atvejais griežtai laikantis proporcingumo principo – t. y. garantuojant proporcijos išlaikymą tarp žmogaus teisių apsaugos reikalavimų ir viešo intereso (išaiškinti nusikaltimą) užtikrinimo“[66]. O „Viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas)“[67].

Apibendrinant galima teigti, jog suėmimas – tai griežčiausia procesinių prievartos priemonių sąraše numatyta kardomoji priemonė, kurios skyrimo prerogatyva numatyta išskirtinai tik teismų kompetencijai ir kurios taikymui keliamas ne tik aukštesnis duomenų pakankamų kriterijus, bet išskirtinai tik suėmimo taikymui numatytų sąlygų bei alternatyvių pagrindų egzistavimo prielaidos. Šios priemonės taikymo metu yra eliminuojama svarbiausia žmogaus, įtariamo ar kaltinamojo, nusikalstamos veikos padarymu teisė – tai teisė į laisvę, todėl neadekvatus šios priemonės taikymas, gali sąlygoti proporcingumo ir nekaltumo prezumpcijos principų pažeidimą.

---

[64] Gintaras Goda, „Nekaltumo prezumpcija: įtvirtinimas Lietuvos teisėje ir kai kurie turinio aspektai“, *Teisė* 44 (2002): 42, cituota iš: Egidijus Losis, *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 37.

[65] Losis, *supra note* 40: 37.

[66] Gintaras Goda, „Procesinės prievartos baudžiamajame procese ribos“, *Teisė* 31 (1997); Gintaras Goda, „Baudžiamasis procesas teisinėje valstybėje“, *Teisės problemos* 3 (1994), cituota iš „Pažeidžiamiausių socialinių grupių teisių padėtis. Ketvirtasis skirsnis. Baudžiamosios justicijos pagrindinių dalyvių teisės“), žiūrėta 2018-07-22, www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0103843.doc.

[67] Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-276-398/2016.

Tęsiant toliau tikslinga ištirti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo vietą kitų procesinių prievartos priemonių sistemoje.

1.2 Suėmimo vieta kitų procesinės prievartos priemonių sistemoje

Siekiant nustatyti suėmimo vietą procesinių prievartos priemonių sistemoje, svarbu yra išanalizuoti tokių priemonių taikymui pagrįsti įstatymų leidėjo keliamus reikalavimus bei sąlygas, ko pasekoje išryškės ir esminiai suėmimo, kaip kardomosios priemonės, bruožai.

Taigi ikiteisminio tyrimo metu, nustačius galimai nusikalstamą veiką padariusį asmenį, tyrimą atliekantis pareigūnas arba tyrimui vadovaujantis prokuroras viena iš BPK 21 straipsnyje numatytų formų asmenį pripažįsta įtariamuoju[68]. „Asmeniui įgijus įtariamojo procesinį statusą, chronologiškai sekantis procesinis veiksmas prieš paskiriant kardomąją priemonę yra įtariamojo apklausa. Įtariamojo apklausa yra papildomas saugiklis, leidžiantis galutinai įvertinti, ar būtina suvaržyti asmens, padariusio nusikalstamą veiką, teises ir laisves, paskiriant jam konkrečią kardomąją priemonę“[69]. Kardomosios priemonės paskyrimas baudžiamajame procese nėra besąlygiškai privalomas, kadangi įstatymų leidėjas suteikia galimybę, o ne pareigą beatodairiškai skirti tam tikrą priemonę[70]. Taigi kas kartą ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas, savo įgaliojimų ribose, spręsdami ar tikslinga skirti kardomąją priemonę bei parinkdami jos rūšį, turi atsižvelgti į tokias aplinkybes kaip: nusikalstamos veikos sunkumas, įtariamojo amžius, jo asmenybė, sveikatos būklė, esama šeimyninė padėtis, nuolatinės gyvenamosios vietos turėjimas, darbo santykius ar kitokio legalaus pragyvenimo šaltinio turėjimas bei kitas aplinkybes, kurios gali turėti reikšmės sprendžiant klausimą dėl kardomosios priemonės (BPK 121 str. 4 d.). Tik šių aplinkybių visuma, o ne pavienė aplinkybė, gali lemti sprendimą dėl kardomosios priemonės skyrimo bei jos rūšies parinkimo[71]. Įtariamo asmens galimai padarytos veikos sunkumas paprastai yra pirmoji aplinkybė, į kurią kreipiamas dėmesys sprendžiant kardomosios priemonės skyrimo klausimą: kuo sunkesnio nusikaltimo padarymu asmuo yra įtariamas, tuo didesnė būtinybė skirti kardomąją priemonę[72] ir labiau pateisinamas griežtesnės kardomosios priemonės parinkimas[73]. Tačiau negana vien šių aplinkybių norint skirti kardomąją priemonę, kadangi įstatymų leidėjas įsakmiai reikalauja, jog būtų

---

[68] Šalčius, *supra note* 29: 320.
[69] *Ibid.*, 329.
[70] Petras Ancelis, *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas: monografija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007), 253.
[71] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 227.
[72] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1S-211-307/2018.
[73] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *op. cit.*, 227.

pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką[74]. „Duomenų pakankamumas yra vertinamasis kriterijus, kurį turi įvertinti kardomąją priemonę skiriantis subjektas – ikiteisminio tyrimo teisėjas, prokuroras, arba neatidėliotinais atvejais, ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Visgi, pastarieji subjektai, skirdami kardomąją priemonę, negali remtis vien spėjimais arba abejotino patikimumo duomenimis apie asmens padarytą nusikalstamą veiką – visi duomenys turi būti pakankamai patikimi ir tinkamai užfiksuoti baudžiamosios bylos medžiagoje. Vertinant, ar pakanka duomenų apie asmens padarytą nusikalstamą veiką, neturi būti keliamas toks aukštas duomenų pakankamumo lygis, kaip priimant apkaltinamąjį nuosprendį, kuris priimamas tik tuomet, kai nebelieka pagrįstų abejonių dėl asmens kaltumo. Tai grindžiama tuo, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje apie nusikalstamą veiką ir ją galimai padariusį asmenį gali būti daromos tik preliminarios išvados, formuluojamos kaip prognozės apie galimybę, kad toks asmuo teismo gali būti pripažintas kaltu. [...] Ikiteisminio tyrimo stadijoje, sprendžiant atskirus, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytus, procesinių veiksmų taikymo bei atlikimo klausimus nėra sprendžiamas asmens kaltumo ar nekaltumo klausimas, kadangi tai padaryti gali tik bylą nagrinėjantis teismas“[75]. Svarstant kardomosios priemonės skyrimo klausimą turi būti atsižvelgta į EŽTT praktikoje suformuotus proporcingumo bei interesų pusiausvyros principus, t.y. reikalavimą kardomųjų priemonių taikymą pagrįsti reikšmingais bei pakankamais motyvais[76].

„Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 8 d. nutarime išaiškino, kad „teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia ir tai, kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti [...] turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija)“. Proporcingumo principas reikalauja, kad priimant kiekvieną sprendimą dėl kardomųjų priemonių taikymo turi būti kruopščiai tikrinama, ar toks suvaržymas nebus per griežtas. Varžant žmogaus teises, turi būti atsižvelgiama, ar taikant kokią nors kardomąją priemonę bus pasiekti tikslai, ar tie patys tikslai negali būti pasiekti taikant švelnesnes priemones, ar rezultatas, kuris bus pasiektas pritaikius kardomąją priemonę, bus pakankamai reikšmingas palyginus su suvaržymais, kuriuos turės patirti asmuo, kurio atžvilgiu bus ta priemonė pritaikyta. Tai reiškia, kad negalima varžyti asmenų teisių, taikant jų atžvilgiu kardomąsias priemones, vadovaujantis nuostata, kad jeigu kokios nors kardomosios priemonės pritaikymas neduos reikiamų rezultatų, bet kuriuo atveju ir nepakenks bylos tyrimui ar nagrinėjimui. Proporcingumo principas legitimuoja tik tokį žmogaus teisių ribojimą, kuriuo siekiama

[74] „Toks įstatymo reikalavimas nėra formalus, nes būtent tokių duomenų buvimas (ar nebuvimas) nulemia parenkamos kardomosios priemonės rūšį“, iš Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 1S-171/2009.
[75] Šalčius, *supra note* 29: 328-329.
[76] *Ibid.*, 327.

konstitucinių tikslų, bei kuris yra tinkamas ir būtinas, taip pat adekvatus ribojamos žmogaus teisės vertei“[77].

Ankstesniame poskyryje pateikus kardomųjų priemonių apibrėžimą tikslinga įvardyti kokias prievartos priemones įstatymų leidėjas numatė šiame sąraše. Taigi prie bendrųjų kardomųjų priemonių priskyrė: suėmimą, intensyvią priežiūrą, namų areštą, įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, užstatą, dokumentų paėmimą, specialiosios teisės sustabdymą, įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinį pasižadėjimą neišvykti (BPK 120 str. 1 d.) bei numate specialias, t.y. tik specialiam asmenų ratui papildomai galimas taikyti prievartos priemones, t.y. kariui – karinio dalinio, kuriame jis tarnauja, vadovybės stebėjimą, o nepilnamečiui – jo atidavimą tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti (BPK 120 str. 2 d.). Pažymėtina, jog šis sąrašas yra baigtinis: į sąrašą neįrašyta priemonė jokiais būdais negali būti taikoma kaip kardomoji priemonė[78]. Tuo pačiu įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į galinčias būti suvaržytas įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo teises, numatė ir asmenų ratą, kuriems suteikė įgaliojimus taikyti kardomąsias priemones. Pačių griežčiausių kardomųjų priemonių, tokių kaip suėmimas, intensyvi priežiūra, namų areštas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo, skyrimo prerogatyva buvo patikėta ikiteisminio tyrimo teisėjui ar teismui. Toks įstatymų leidėjo pasirinkimas yra suprantamas, kadangi teismas, savo veikloje besivadovaujantis nešališkumo, objektyvumo, nepriklausomumo ir kt. principais, gali užtikrinti, jog šios kardomosios priemonės bus taikomos ne paskatinti asmenį paklusti, palaužti jo valią ir bendradarbiauti su ikiteisminio tyrimo pareigūnais ir prokurorais, o tik visapusiškai ir objektyviai išnagrinėjus pateiktus duomenis ir tik esant pagrįstam pagrindui (suėmimo atveju – ir sąlygoms) jas taikyti. Kitos kardomosios priemonės gali būti skiriamos prokuroro nutarimu, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi, o kardomosios priemonės: dokumentų paėmimas, specialiosios teisės sustabdymas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti, kario karinio dalinio, kuriame tarnauja, vadovybės stebėjimas bei nepilnamečio atidavimas tėvams, rūpintojams ar kitiems fiziniams arba juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti, - neatidėliotinais atvejais gali būti paskirtos ir ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, tik tokiu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo nedelsdamas raštu apie paskirtą kardomąją priemonę pranešti prokurorui (BPK 121 str. 1 d.).

„Kardomosios priemonės paskyrimas visais atvejais reiškia asmens konstitucinių teisių suvaržymą, todėl kiekvienu atveju itin kruopščiai turi būti sprendžiamas klausimas, ar būtina taikyti

[77] Šalčius, *supra note* 29: 332-333.
[78] Goda ir kt., *supra note* 43: 300.

tokią priemonę. Netinkamai išsprendus kardomosios priemonės taikymo klausimą, tai yra paskyrus ją nesant tam reikalingų sąlygų ir pagrindų ar pažeidžiant įstatyme numatytą kardomosios priemonės skyrimo procedūrą, konstitucinių teisių suvaržymas gali virsti žmogaus teisių pažeidimu“[79].

Pažymėtina, jog baudžiamojo proceso metu įtariamajam ar kaltinamajam gali būti skiriamos kelios tarpusavyje derančios procesinės prievartos priemonės, tačiau suėmimo atveju – ji skiriama kaip vienintelė ir su kitomis priemonėmis tarpusavyje nederinama.

Be kardomųjų priemonių, kaip jau minėta, įstatymų leidėjas numatė ir „kitas“ procesines prievartos priemones, kurių dalis, kitaip nei kardomosios priemonės, gali būti taikomos ne tik įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam, bet ir kitiems proceso dalyviams.

„Kitų“ procesinių prievartos priemonių kategorijai priskiriamos priemonės: laikinas sulaikymas, atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą, atvesdinimas, asmens apžiūra, pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas, krata, asmens krata, poėmis, pašto siuntų poėmis, laikinas nuosavybės teisės apribojimas, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, fotografavimas, filmavimas, matavimas, rankų atspaudų ir pavyzdžio genetinei daktiloskopijai paėmimas, laikinas nušalinimas nuo pareigų ar laikinas teisės užsiimti tam tikra veikla sustabdymas, savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai, nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimas, slaptas sekimas, bauda, areštas.

„Kitų“ procesinių prievartos priemonių tikslai BPK nesusisteminti. Jų nustatymas grindžiamas BPK 11 straipsnio ir konkrečią prievartos priemonę nustatančios normos analize. Analizuojant „kitas procesines prievartos priemones“ nustatoma, kad BPK 141, 143-148, 150, 154-156, 158-160 straipsniuose įtvirtintoms prievartos priemonėms būdingas dominuojantis tikslas gauti (patikrinti) reikšmingus baudžiamajam procesui duomenis“[80].

Vis dėlto visoms baudžiamojo proceso prievartos priemonėms yra būdingi tam tikri sankcijos elementai, nes ji gali būti taikoma nukrypus nuo baudžiamojo proceso teisės normomis nustatyto elgesio ar dėl galimo tokio nukrypimo ateityje (prevencinis tikslas), tačiau, kaip ir buvo minėta anksčiau, baudžiamojo proceso prievartos priemonių tikslai neatitinka pagrindinio sankcijos tikslo – nubausti teisės normas pažeidusį asmenį, kadangi jos pagrindinis tikslas – užtikrinti netrukdomą baudžiamąjį procesą[81]. Pažymėtina, kad tokia prevencinio pobūdžio priemonė gali būti taikoma tiek pažeidus teisę, tiek to nepadarius, nes jomis yra siekiama užkirsti kelią galimam procesiniam teisės

[79] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-234/2012.
[80] Ažubalytė, Losis, *supra note* 22: 209-210.
[81] Egidijus Losis „Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata“, *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 77.

pažeidimui, o jeigu jis jau įvyko, tai yra užkertamas kelias jam tęstis ar pasikartoti[82], tačiau prievartos priemonės taikymas bet kuriuo atveju turi būtinai būti siejamas su procesiniu pažeidimu arba kėsinimusi jį padaryti[83]. Tokiu atveju, kyla klausimas, ar tokių prievartos priemonių taikymas prevenciniais tikslais nepažeidžia nekaltumo prezumpcijos, kuri įpareigoja ypač pamatuotai taikyti prievartos priemones[84]. Manytina, kad ne, kadangi vienas iš nekaltumo prezumpcijos principo elementų yra tai, jog jokiomis procesinėmis prievartos priemonėmis negali būti siekiama bausmės tikslų, o skiriant bausmę, yra siekiama ne vieno, kažkurio BK 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto bausmės tikslo, o visų kompleksiškai[85].

Taigi mūsų BPK numatyta nemaža procesinių prievartos priemonių įvairovė, kurių taikymas ir derinimas tarpusavyje gali pakankamai apriboti įtariamojo ar kaltinamojo teises bei laisves, tačiau nei viena jų, savo suvaržymu mastu, neprilygsta suėmimui, kuris, kaip jau minėta anksčiau, turėtų būtų taikomas tik kaip paskutinė ir vienintelė įmanoma priemonė, kai kitos priemonės ir būdai objektyviai yra nepakankami ir neveiksmingi[86]. Pažymėtina, kad nuo 2015 m. mūsų BPK papildė nauja kardomoji priemonė – intensyvi priežiūra, kuri turėtų būti puiki atsvara suėmimo taikymui, o ją suderinus kartu su užstatu ar namų areštu ar kitomis priemonėmis galima pasiekti puikių rezultatų siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, nepatalpinant įtariamojo ar kaltinamojo į tardymo izoliatorių arba laikinai, t.y. iki 15 parų[87], į policijos areštinę.

Kaip pavyzdį galima pateikti teismo nutartį, kurioje „Įvertinęs, kad kaltinamieji per visą namų arešto paskyrimo laikotarpį nebuvo pažeidę namų arešto sąlygų, teismas pagrįstai nutraukė nebereikalingos procesines prievartos kaltinamiesiems taikymą, nepažeisdamas BPK 11 str. įtvirtinto proporcingumo principo. BPK 119 str. numatyta kardomųjų priemonių paskirtis užtikrinama ne tik kaltinamiesiems paskirtais užstatais, bet ir papildomai paskirtomis kardomosiomis priemonėmis – dokumentų paėmimu“[88]. Tačiau kardomosios priemonės gali būti ir keičiamos, jeigu tam yra sąlygos, pavyzdžiui, „Teismas buvo išreiškęs kaltinamajam pasitikėjimą ir 2018-05-23 nutartimi suėmimą

---

[82] Петрухин, И. Л., *Свобода личности и уголовно процессуальное принуждение*. [Petruhin, I. L. *Personal liberty and criminal procedural coercion*]. Москва: Наука, 1985, p. 81–82, cituota iš Rima Ažubalytė, Egidijus Losis, „Už procesinį pažeidimą taikytinos procesinės prievartos priemonės“, *Socialinių mokslų studijos* 2(2) (2009): 216-217).

[83] Ažubalytė, Losis, *supra note* 22: 216-217.

[84] EŽTT 2000 m. liepos 31 d. sprendimas Jėčius prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 34578/97, cituota iš: Rima Ažubalytė, Egidijus Losis, „Už procesinį pažeidimą taikytinos procesinės prievartos priemonės“, *Socialinių mokslų studijos* 2(2) (2009): 217.

[85] Šalčius, *supra note* 29: 325.

[86] Jurka, Gušauskienė, *supra note* 23: 65.

[87] Lietuvos Respublikos Suėmimo vykdymo įstatymo 2 str. 2 d. reglamentuoja, kad „Asmenys, kuriems paskirtas suėmimas, iki jų pasiuntimo į tardymo izoliatorių gali būti laikomi teritorinės policijos įstaigos areštinėje ne ilgiau kaip penkiolika parų, kol bus atliekami procesiniai veiksmai, kurių negalima atlikti šiems asmenims esant tardymo izoliatoriuje. [...] Toks laikymas teritorinės policijos įstaigos areštinėje turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nebereikalinga“.

[88] Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugpjūčio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-119/2006.

buvo pakeitęs į rašytinį pasižadėjimą neišvykti, tačiau švelnesnės kardomosios priemonės nesilaikė - išvyko iš (-) (buvo sulaikytas (-)). Gynėjo skunde nurodytos priežastys kodėl kaltinamasis neatvyko į teisiamąjį posėdį (neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, neteisingai užsirašė sekančio posėdžio datą ir kt.) nėra įtikinamos, jomis keisti teisėtą ir pagrįstą nutartį nėra teisinio pagrindo"[89]. Kitoje nutartyje „Vilniaus apygardos teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartimi kaltinamajam R. T. 2016 m. rugsėjo 5 d. ir 2016 m. spalio 12 d. prokuroro nutarimais paskirtos švelnesnės už suėmimą kardomosios priemonės – dokumento paėmimas ir pasižadėjimas neišvykti buvo pakeistos į kardomąją priemonę – suėmimą trims mėnesiams, šį terminą skaičiuojant nuo R. T. sulaikymo dienos[90]", kadangi ikiteisminio tyrimo metu paaiškėjo naujų duomenų ir, teismo vertinimu, iki tol paskirtų kardomųjų priemonių nepakako BPK 119 straipsnyje numatytiems tikslams pasiekti.

Tokių procesinių sprendimų teismų praktikoje apstu, tačiau proceso metu tik pilnai įvertinus byloje esančius duomenis galima svarstyti klausimą dėl kardomųjų priemonių švelninimo, griežtinimo ar naikinimo. Tačiau švelnesnių kardomųjų priemonių pažeidinėjimas sąlygoja teismo nepasitikėjimą tokiu proceso dalyviu ne tik pažeidimo metu, bet ir ateityje, taip pat lemia griežtesnių kardomųjų priemonių parinkimą bei taikymą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ypač komplikuota yra nelegalių imigrantų situacija, kadangi žmogus patekęs į kitą kultūrą susiduria su kalbos barjeru, jis nesiorientuoja, kokias teises turi ir kaip sulaikymo priemonė jiems skiriamas tik suėmimas, nes kitos priemonės (namų areštas, užstatas) praktiškai yra neįgyvendinamos[91].

Kitose Europos Sąjungos valstybėse taip pat „[...] egzistuoja suėmimui alternatyvios prievartos priemonės: 1) klasikinės prievartos priemonės, skirtos asmens fizinei laisvei apriboti (namų areštas, reikalavimas neišvykti iš konkrečios vietos be teisėsaugos institucijų leidimo ir pan.). Šios priemonės egzistuoja daugumoje Europos Sąjungos valstybių, dažniausiai jos yra tinkamos procesiniams tikslams pasiekti ir veiksmingai atstoja suėmimą[92]; 2) prievartos priemonės, skirtos atimti asmeniui galimybę išvykti iš šalies (dokumentų paėmimas, periodinė registracija ir pan.)[93]; 3)

---

[89] Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-139-366/2018.

[90] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-210-307/2018.

[91] Straipsnis „*Suėmimas: policijos, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo teisėjų požiūris*", 2014 02 10, žiūreta 2018-08-04 http://manoteises.lt/straipsnis/suemimas-policijos-prokuroru-ir-ikiteisminio-tyrimo-teiseju-poziuris/.

[92] „Namų areštas egzistuoja Belgijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje, Airijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Portugalijoje", iš Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese", iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teises, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014), 416-417.

[93] „Reikalavimas atiduoti asmens dokumentus egzistuoja Austrijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lietuvoje, Slovėnijoje, Ispanijoje, Didžiojoje Britanijoje", iš Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese", iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014),

prievartos priemonės, susijusios su asmens pateikiamomis garantijomis, kad jis tinkamai vykdys procesines pareigas (užstatas, įsipareigojimas atvykti ir pan.). Finansinės garantijos, kad asmuo tinkamai vykdys minėtas pareigas, egzistuoja visose Europos Sąjungos valstybėse, išskyrus Vengriją, Italiją, Švediją; 4) prievartos priemonės, skirtos įvairioms teisėms atimti sulaikant asmenį nuo naujų nusikalstamų veikų darymo (draudimas nešiotis ginklą (Liuksemburge, Rumunijoje, Slovakijoje), draudimas užsiimti tam tikra veikla, vartoti svaiginamąsias ir narkotines medžiagas)“[94].

Apibendrinant tai kas išnagrinėta, galima teigti, jog mūsų įstatymų leidėjas Baudžiamojo proceso įstatyme numatė nemažą procesinių prievartos priemonių įvairovę, kurios pavienės paskyrimas ar kelių tarpusavyje derančių priemonių kombinacija įtariamojo ar kaltinamojo atžvilgiu gali tapti puikia alternatyva suėmimo, kaip *ultima ratio* priemonės, taikymui. Nors šiuo metu suėmimu neretai yra piktnaudžiaujama, bet kardomųjų priemonių sąrašo papildymas intensyvia priežiūra bei įstatymo leidėjo suteikta galimybė kelias priemones derinti tarpusavyje, turėtų susiklosčiusią situaciją pakeisti kardinaliai.

Apžvelgus kardomųjų priemonių alternatyvas, tikslinga pereiti prie suėmimo taikymui keliamų reikalavimų, o daugiau apie kardomosios priemonės - suėmimo keitimą kitomis kardomosiomis priemonėmis bei jo naikinimą bus nagrinėjama trečioje šio darbo dalyje.

416-417.

[94] Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“, iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys* (Vilnius: Registrų centras, 2014), 416-417.

2 SUĖMIMO SKYRIMO IR PRATĘSIMO SĄLYGOS, PAGRINDAI

2.1 Suėmimo paskyrimui būtinos sąlygos

Siekiant išnagrinėti specialiąsias suėmimo skyrimui būtinas sąlygas, pirmiausia yra svarbu akcentuoti, kad tiek suėmimo, tiek ir kitų kardomųjų priemonių parinkimui ir skyrimui privaloma sąlyga (*conditio sine qua non*) yra duomenų, leidžiančių manyti, kad įtariamasis ar kaltinamasis galėjo padaryti nusikalstamas veikas, pakankamumas (Lietuvos Respublikos BPK 121 str. 2 d.)[95]. Tokiais duomenimis pripažįstami ne abejotini spėjimai, o faktai ar informacija, kurie yra pakankami tam, jog objektyvus stebėtojas susidarytų nuomonę apie tai, kad tą nusikalstamą veiką padarė įtariamasis[96].

„Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžioji kolegija 2016 m. liepos 5 d. sprendime byloje Buzadji prieš Moldovos Respubliką (peticijos Nr. 23755/07), išplėtodama Teismo praktiką, be kita ko, išaiškino, jog reikalavimas teisminiam pareigūnui pateikti reikšmingus ir pakankamus suėmimo motyvus (be išliekančio pagrįsto įtarimo buvimo) pagal Konvencijos 5 straipsnio 3 dalį taikytinas jau priimant pirmąjį sprendimą dėl suėmimo, t. y. skubiai po asmens sulaikymo [...]. Analogiškas reikalavimas išplaukia ir iš BPK 122 straipsnio“[97].

Pagrįsto įtarimo egzistavimas, kad suimtas asmuo padarė nusikaltimą, nors ir yra *„sine qua non“* sąlyga tam, kad sulaikymas būtų teisėtas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punktą, tačiau po tam tikro laiko to nepakanka ir tokiais atvejais teismas turi nustatyti, ar kiti teisminių institucijų pateikti motyvai ir toliau pateisina suėmimą[98].

Paminėtina, kad svarstant klausimą dėl kardomosios priemonės – suėmimo, paskyrimo ar jo termino pratęsimo, bylos duomenys yra vertinami tik tiek, kiek tai susiję su suėmimo taikymo sąlygų ir pagrindų nustatymu[99].

Lietuvos apeliacinis teismas vienoje iš savo nutarčių pažymėjo, jog „[...] teismų praktikoje pagrįsto manymo sąvoka nėra prilyginama įrodymų sąvokai. BPK 122 straipsnio 1 dalyje numatyti pagrindai laikomi perspektyviniu pagrindu, t. y. pagrįstu spėjimu, prielaida, kad įtariamasis (kaltinamasis) gali imtis proceso požiūriu neigiamų veiksmų ateityje“[100].

Taigi įstatymų leidėjas, siekdamas, kad suėmimas būtų išskirtinė, o kartu ir kraštutinė kardomoji priemonė, be bendrųjų kardomosioms priemonėms keliamų sąlygų, numatė ir išskirtinai

---

[95] Vilniaus apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1K-201-312/2014.
[96] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2007.
[97] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-399-687/2016.
[98] EŽTT 2010 m. liepos 20 d. sprendimas Balčiūnas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 17095/02, §80, EŽTT 2017 m. kovo 21 d. sprendimas Porowski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 34458/03, §138.
[99] *Supra note* 89.
[100] Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-394-628/2016.

tik jo skyrimui keliamus reikalavimus: sąlygas bei pagrindus. Be BPK 122 straipsnyje numatytų suėmimo pagrindų, tokių kaip: įtariamasis (kaltinamasis) begs nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo; trukdys procesui; darys naujas nusikalstamas veikas; taipogi kai yra gautas prašymas išduoti asmenį užsienio valstybei arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui, yra numatytos ir dvi sąlygos, kurios kitaip nei pagrindai (kurie yra alternatyvūs), turi egzistuoti kartu, t.y. kai švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis nėra galimybės pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų bei tik už tokias nusikalstamas veikas, už kurias baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę nei 1 m. laisvės atėmimo bausmę. Tokiu pasirinkimu įstatymų leidėjas reglamentavo, jog suėmimas galimas už bet kokio sunkumo nusikaltimus, išskyrus BK numatytas veikas, kurios priskiriamos prie baudžiamųjų nusižengimų. Tačiau griežtesnė nei 1 m. laisvės atėmimo bausmė yra nustatyta už absoliučią daugumą BK numatytų nusikalstamų veikų, net asmenį įtariant padarius sąlyginai mažo pavojingumo nusikalstamas veikas, tokias kaip: neteisėtas pelkių sausinimas[101] ar valstybės simbolių išniekinimas[102], todėl Europos Komisijos užsakytame lyginamajame suėmimo instituto Europos Sąjungoje tyrime buvo pabrėžta, kad Lietuvos BPK įtvirtintas vienerių metų „slenkstis“ tėra tik simbolinis[103], o toks reguliavimas sudaro galimybes griežčiausią kardomąją priemonę taikyti itin plačiai[104]. Praktikoje teismai, spręsdami suėmimo pagrįstumo klausimą, vadovaujasi įstatymuose numatytomis normomis ir jei įstatymų leidėjas nustatė, kad suėmimo paskyrimui viena iš būtinų sąlygų tereikalauja, jog tai būtų nusikaltimas ir nesvarbus jo pavojingumo pobūdis ir laipsnis, vadinasi tai yra nekvestionuojama[105]. Taigi tokiu būdu teismo nutartyse yra pagrindžiama BPK 122 straipsnio 8 dalyje reikalaujama sąlyga.

Tačiau kitokia situacija yra su kita suėmimo skyrimui būtina sąlyga, kuri numato, jog suėmimas galimas tik tuomet, kai kitomis kardomosiomis priemonėmis nėra galimybės pasiekti BPK 119 straipsnyje užsibrėžtų tikslų. Ši sąlyga yra vertinamojo pobūdžio, priešingai nei prieš tai aptarta, ir ikiteisminio tyrimo teisėjui ar teismui, svarstant suėmimo skyrimo ar pratęsimo klausimą, suteikia ne tik galimybę, bet ir pareigą įvertinti suėmimo būtinumui nurodytus pagrindus ar pagrindą bei tai pagrindžiančius duomenis ir tik tuomet spręsti, ar iš tiesų kardomasis kalinimas baudžiamajame

[101] BK 273 str., numatytas laisvės atėmimas iki dviejų metų.
[102] BK 127 str., numatytas laisvės atėmimas iki dviejų metų.
[103] Kalmthout, A. M., M. M. Knapen, C. Morgenstern (redaktoriai), „An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU“. An introductory summary of the study. JLS/ D3/2007/01. Tilburg/Greifswald 2009, cituota iš Karolis Liutkevičius, *Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2012), 7.
[104] Liutkevičius, *supra note* 7: 7.
[105] Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis 1S-1115-193/2011, Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-159-202/2017 ar Šiaulių apygardos teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-186-332/2018.

procese yra būtinas. Vertinamasis pobūdis reiškia, jog ypatingai turi būti atsižvelgta į proporcingumo principą, kuris reikalauja ypač pamatuotos prievartos taikymo, nes „[...] suėmimo skyrimas tais atvejais, kai laisvės atėmimo bausmė yra mažai ar visai nėra tikėtina, gali būti neproporcingas, kadangi suėmimo sąlygos prilygsta įkalinimui“[106]. Juo labiau, kad viso baudžiamojo proceso metu, iki asmuo įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažįstamas kaltu, laikomas nekaltu ir jo atžvilgiu galioja nekaltumo prezumpcija. Proporcingumo „principo laikymasis baudžiamajame procese reiškia pareigą priimant kiekvieną sprendimą, susijusį su žmogaus teisių suvaržymu, kruopščiai tikrinti, ar toks suvaržymas nebus per griežtas“[107] ir tokia pareiga, skiriant ar pratęsiant suėmimą, pagal kompetencija numatyta teismams. Pagal „EŽTT praktiką, teismas kiekvienu atveju privalo realiai, o ne deklaratyviai, apsvarstyti galimybę, skirti kitas, švelnesnes nei suėmimas, kardomąsias priemones. Jeigu teismas atsisako taikyti švelnesnes kardomąsias priemones, [...] yra būtina išdėstyti konkrečius motyvus, kodėl švelnesnės kardomosios priemonės būtų neveiksmingos, kartu motyvuojant suėmimo pagrįstumą. Darytina išvada, kuri yra pripažįstama ir EŽTT praktikoje[108], kad teismas negali apsiriboti tik formaliu nurodymu, jog skyrus švelnesnę kardomąją priemonę nebus galima pasiekti įstatyme nurodytų tikslų“[109], BPK reikalauja, kad toks teismo procesinis sprendimas būtų motyvuotas[110] (BPK 125 str. 4 d.). Tačiau teismų praktikoje šio reikalavimo ne visada yra laikomasi: teismai, priimdami nutartis, dažnai tiesiog nurodo, kad švelnesnės kardomosios priemonės nėra tinkamos, bet plačiau šio savo sprendimo nemotyvuoja. Pavyzdžiui, „Vilniaus apygardos teismo nutartyje teisingai konstatuota, kad švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis nėra galimybės pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų“[111] ar „Apeliacinis teismas pritaria apygardos teismo išvadai, kad šiuo metu švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis nebus galima pasiekti Lietuvos Respublikos BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, t. y. užtikrinti kaltinamojo E. B. dalyvavimą procese, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą“[112]. Tačiau, deja, egzistuoja ir tokie teismų procesiniai sprendimai, kuriuose apie švelnesnes kardomąsias priemones, jų tinkamumą iš viso nėra svarstoma[113]. „Taip pat

[106] Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Suėmimo taikymas Lietuvoje: tyrimo ataskaita* (Vilnius: „Eugrimas“, 2015), 44.
[107] Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-854-190/2009, cituota iš: Egidijus Losis, *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 94.
[108] EŽTT 2000 gruodžio 21 d. sprendimas Jablonski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 33492/96, § 83, EŽTT 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas Affaire Gaspar prieš Portugaliją, pareiškimo Nr. 3155/15, § 60.
[109] Straipsnis „*Kardomosios priemonės – suėmimo reglamentavimas baudžiamuosiuose įstatymuose ir žalos priteisimo galimybės*“ (2018.03.28), žiūrėta 2018-10-05, http://www.ilaw.legal/teisininkas/Kardomosios-priemones-suemimo-reglamentavimas-baudziamuosiuose-istatymuose-ir-zalos-prisiteisimo-galimybes/.
[110] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-23/2006.
[111] Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-22/2014.
[112] Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-4/2011.
[113] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-176/2009.

kartais, pagrįsdami vienos iš suėmimo sąlygų – švelnesnės kardomosios priemonės netinkamumo – buvimą, teismai tiesiog nurodo suėmimo skyrimo pagrindus[114]. Tačiau skiriant suėmimą yra būtinos abi suėmimo skyrimo sąlygos ir bent vienas suėmimo skyrimo pagrindų. Teismai, skirdami suėmimą, privalo pagrįsti tiek nurodyto pagrindo, tiek sąlygų egzistavimą, o ne tik formaliai juos išvardinti. Atvejai, kuomet teismai motyvuoja suėmimo skyrimą vien išvardindami suemimo pagrindus bei jais pagrįsdami vieną iš sulaikymo sąlygų – švelnesnių priemonių netinkamumą – yra laikomi nepagrįstu įstatyme numatytų reikalavimų nepaisymu. Tokia ydinga praktika įgalina teismus skirti suėmimą jo tinkamai nemotyvuojant, taip piktnaudžiaujant šia kardomąja priemone“[115]. EŽTT savo praktikoje ne kartą yra nurodęs, jog teismas, skirdamas ar pratęsdamas suėmimą, nesvarbu koks būtų jo trumpas laikas, savo sprendimą privalo motyvuoti[116], kadangi EŽTK 3 straipsnis numato, jog asmuo gali būti paleistas proceso metu nebent valstybė gali įrodyti, kad buvo „svarbios ir pakankamos“ priežastys pateisinančios suėmimo pratęsimą[117].

Tačiau teismų praktikoje yra ir tokių teismo nutarčių, kuriose aukštesnės instancijos teismai ištaiso pirmos instancijos teismo padarytas klaidas, pavyzdžiui, „Kolegija, išanalizavusi baudžiamojoje byloje surinktus duomenis, įvertinusi skunde dėstomus argumentus, konstatuoja, kad Kauno apylinkės teismas, pratęsdamas kaltinamajam E. G. kardomosios priemonės – suėmimo terminą 1 mėnesiui, netinkamai įvertino byloje esančius duomenis, reikšmingus sprendžiant dėl suėmimo pratęsimo pagrindų ir sąlygų, formaliai konstatavo, kad BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai šiuo atveju gali būti pasiekti tik taikant griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą“. Kitoje byloje, Panevėžio apygardos teismas konstatavo, jog „Viena iš suėmimo sąlygų yra ta, kad švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti BPK 119 str. numatytų tikslų. Teismas nutartyje formaliai šią sąlygą nurodė. Skundžiama [...] teismo nutartimi teismas pratęsė kardomosios priemonės – suėmimo terminą, nenurodydamas jokio suėmimo pratęsimą pagrindžiančio baudžiamojo proceso įstatyme numatyto pagrindo bei jokių faktinių duomenų, kurie leistų manyti, jog suėmimo pratęsimo taikymas kaltinamajam yra toliau būtinas ir kitomis priemonėmis LR BPK 119 str. numatyti tikslai negali būti pasiekti. Nutartyje tik formaliai nurodyta, kad suėmimo skyrimo pagrindai nėra išnykę“[118]. Teismų praktikoje yra ir tokių procesinių sprendimų, kuriuose teismai motyvuoja, kodėl kitos

[114] Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-28-174/2009, Panevėžio apygardos teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1115-193/2011.
[115] Liutkevičius, *supra note* 7: 5.
[116] Pavyzdžiui, EŽTT 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas Buzadji prieš Moldoviją, Nr. 23755/07, §§ 30-31, EŽTT 2008 m. birželio 10 d. sprendimas Tase prieš Rumuniją, Nr. 29761/02, § 40, EŽTT 2005 n. spalio 4 d. sprendimas Sarban prieš Moldovą, Nr. 3456/05, §§ 95-97.
[117] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 10 d. sprendimas Tase prieš Rumuniją, Nr. 29761/02, § 40.
[118] Panevėžio apygardos teismo 2010 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-939-366/2010.

kardomosios priemonės nėra pajėgios užtikrinti BPK 119 str. numatytų tikslų[119]. Pavyzdžiui, „Kardomosiomis priemonėmis siekiama baudžiamojo proceso tikslų. Teismas kiekvienu konkrečiu atveju pagal konkrečioje byloje nustatytas aplinkybes sprendžia, ar yra pagrindas sugriežtinti arba sušvelninti paskirtą kardomąją priemonę, ar jos taikymas prarado tikslingumą. Kaltinamosios S. S.-K. asmenybę apibūdinančios aplinkybės, inkriminuojamos nusikalstamos veikos pobūdis, jos sunkumas leidžia susiformuoti vidiniam įsitikinimui, kad nėra pagrindo paleisti suimtąją į laisvę ir skirti jai kitą švelnesnę kardomąją priemonę ar jų kompleksą (BPK 122 straipsnio 7 dalis). [...] Aukštesniojo teismo teisėjų kolegija sutinka su gynėjos skundo argumentais, kad EŽTT praktikoje ne kartą pažymėta, jog, spręsdamas klausimą dėl asmens suėmimo, teismas privalo apsvarstyti alternatyvias priemones jo atvykimui į teismą užtikrinti, o atsisakymas taikyti tokias priemones turėtų būti motyvuojamas nurodant, dėl kokių būtent priežasčių jų nepakaktų kardomųjų priemonių tikslams pasiekti, tačiau skundžiamą nutartį priėmęs teismas nors ir formaliai, bet pasisakė dėl galimybės skirti suimtajai švelnesnes kardomąsias priemones konstatuodamas, kad jomis nebus galima pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytus tikslus. Dėl to nėra pagrindo teismo priimtą skundžiamą nutartį vertinti kaip tendencingą, šališką ir neteisingą“[120]. Taigi aukštesnės instancijos teismas konstatavo, kad skundžiama nutartis tėra formalus procesinis sprendimas, bet tai nesudarė pagrindo nutartį panaikinti.

Teismų praktikoje yra ir nutarčių, kurios atitinka įstatymų leidėjo reikalavimus ir nurodo aplinkybes, į kurias atsižvelgęs teismas prieina išvadą, jog konkreti kardomoji priemone ar jų kompleksas nėra pajėgūs siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, pavyzdžiui, „Šiuo atveju, nustatyto suėmimo taikymo pagrindo buvimas, kaltinamojo A. D. galimai padarytų nusikalstamų veikų pavojingumas, pobūdis, sunkumas, teisėjų kolegijai leidžia konstatuoti, kad švelnesnės kardomosios priemonės, jų tarpe intensyvi priežiūra ar namų areštas ir (ar) kitų švelnesnių kardomųjų priemonių kompleksas, neužtikrintų BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimo, todėl pratęsta kardomoji priemonė - suėmimas, paliktina galioti“[121].

Iš tiesų, teismų praktikoje gausu ir formalių, ir motyvuotų įstatymų leidėjo reikalavimus atitinkančių nutarčių, kuriose aptartos kitų kardomųjų priemonių taikymo galimybės, tačiau motyvuotos nutartys teismų praktikoje turėtų būti ne išimtis, o taisyklė, kaip to reikalauja įstatymų leidėjas ir Teismas.

Pažymėtina ir tai, kad BPK 122 straipsnio 7 dalyje numatyta sąlyga tampriai siejasi su

---

[119] Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20-165/2018, Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-50-518/2017.
[120] Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-159-202/2017.
[121] Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-208-495/2017.

kitomis aplinkybėmis, tokiomis kaip padarytos nusikalstamos veikos, jų sunkumas, skaičius, įtariamąjį ar kaltinamąjį charakterizuojantis duomenys: šeiminė padėtis, nuolatinės gyvenamosios vietos turėjimas, esami darbiniai santykiai, sveikatos būklė, ankstesni teistumai, ryšiai užsienyje ir pan., t.y. su suėmimo pagrindus leidžiančiais pagrįsti duomenimis.

Taigi ištyrus suėmimo pagrįstumui būtinas sąlygas, galima teigti, kad su pirmąja sąlyga, teismams problemos nekyla, nes jos pagrindimas tereikalauja nurodyti, jog gresianti bausmė už galimai padarytą nusikaltimą yra didesnė nei 1 m., tačiau su antrąja sąlyga teismų praktikoje kyla nemažai problemų – šabloniški ir nemotyvuoti sprendimai vis dar „skaudulys“ teismų praktikoje.

2.2 Suėmimo skyrimo ir pratęsimo pagrindai

Kaip jau ir buvo minėta, įstatymų leidėjas suėmimo skyrimui numatė ne tik dvi būtinas sąlygas, bet ir keturis (alternatyvius) pagrindus:

1) jeigu yra pagrįstas manymas, kad įtariamasis ar kaltinamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo;

2) jeigu yra pagrįstas manymas, kad įtariamasis ar kaltinamasis trukdys procesui;

3) jeigu yra pagrįstas manymas, kad įtariamasis ar kaltinamasis darys naujus nusikaltimus.

4) taip pat asmuo gali būti suimtas, jeigu yra gautas prašymas išduoti asmenį užsienio valstybei ar pagal Europos arešto orderį, užsienio valstybės prašymas laikinai sulaikyti ieškomą asmenį, kol bus atsiųstas prašymas dėl asmens ekstradicijos ar Europos arešto orderis, ir užsienio valstybės prašymas suimti nuteistą asmenį, kol bus priimtas sprendimas dėl užsienio valstybės teismo nuosprendžio pripažinimo ir bausmės vykdymo.

Pirmieji trys alternatyvūs suėmimo pagrindai gali būti taikomi tuomet, kai ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas vyksta Lietuvoje, o ketvirtu pagrindu asmuo gali būti suimamas tik tais atvejais, kai baudžiamasis persekiojimas vyksta ne mūsų šalyje ir yra sprendžiamas klausimas dėl tokio asmens išdavimo (perdavimo) iš Lietuvos Respublikos[122].

1. Pagrįstas manymas, jog įtariamasis ar kaltinamasis bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo. Šio pagrindo egzistavimui pagrįsti įstatymų leidėjas reikalauja atsižvelgti ir į įstatyme numatytas kitas aplinkybes, t.y. įtariamojo ar kaltinamojo šeiminę padėtį, nuolatinę gyvenamąją vietą, darbo santykius, sveikatos būklę, ankstesnį teistumą, ryšius užsienyje ir kitas aplinkybes (BPK 122 str. 2 d.). Šių aplinkybių sąrašas BPK nėra baigtinis, todėl

[122] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 229.

teismo nuomonei suformuoti, turi būti atsižvelgiama ir į kitus tame baudžiamajame procese egzistuojančius reikšmingus veiksnius, tokius kaip: nusikaltimo sunkumas, numatyta bausmė, amžius, pilietybė ir pan. EŽTT savo formuojamoje praktikoje šių aplinkybių sąrašą išplėtė, akcentuodamas, jog taip pat turi būti atsižvelgiama ir į asmens charakterį, moralę, gyvenamąją vietą (namus), užsiėmimą, turimą turtą, šeimos ryšius ir bet kokius ryšius su valstybe, kurioje jis persekiojamas baudžiamąja tvarka, taip pat ir į jo tarptautinius kontaktus[123].

Tačiau sumaištį Lietuvos teismų sistemoje sukėlė LAT Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą", kuriame jis pažymėjo, kad nors nusikaltimo sunkumas ir įstatymo sankcijoje numatyta griežta laisvės atėmimo bausmė nors ir priskiriama „kitų aplinkybių" sąvokai, tačiau jeigu remiantis šia aplinkybe galima padaryti išvadą, kad asmuo bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, tai jos gali ir pakakti tam, kad būtų galima asmeniui skirti arba pratęsti suėmimą BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu[124]. Taigi Lietuvos teismų praktikoje slėpimosi pavojus dažnai motyvuojamas daugiausia gresiančios bausmės griežtumu, tačiau gresianti griežta bausmė nors ir padidina įtariamojo (kaltinamojo) pabėgimo ar slapstymosi pavojų, bet savaime nėra pakankama aplinkybė konstatuoti tokio suėmimo pagrindo buvimą[125]. Pagal nuoseklią EŽTT praktiką gresiančios bausmės griežtumas yra svarbus elementas vertinant pabėgimo pavojų, tačiau kaltinimų sunkumas savaime negali pateisinti ilgesnių suėmimo laikotarpių[126].

Be to, ir darbo ar socialinių ryšių neturėjimas taip pat savaime negali pateisinti suėmimo, tačiau, vertinant kartu su kitomis aplinkybėmis, tai gali sustiprinti išvadą dėl tokio pavojaus buvimo[127]. Tačiau tokių aplinkybių vertinime pastebima ir tam tikrų ydingų, stereotipais ir prezumpcijos paremtų praktikų, t.y. dažnai tiesiog „nerizikuojama" ir siekiama, jog žemesnio socialinio statuso asmenys, tokie kaip bedarbiai, būtų suimti, net nesigilinant į individualias bylos aplinkybes[128].

Pažymėtina ir tai, jog pagal EŽTT praktiką „[...] ryšiai užsienyje bendriausia prasme yra reikšmingi vertinant pabėgimo pavojų, tačiau jų buvimas turi būti vertinamas ne savaime, o atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, rodančias tikimybę, kad kaltinamasis iš tiesų jais pasinaudos

---

[123] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-378/2018, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-399-687/2016.
[124] *Supra note* 8, 8 punktas.
[125] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsejo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K3-3-399-687/2016.
[126] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-378/2018.
[127] *Ibid.*
[128] Aušra Širvinskienė, „Suėmimas: policijos, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo teisėjų požiūris" (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013), 42.

pabėgdamas (pvz., 2015 m. liepos 21 d. sprendimas byloje Galambos prieš Vengriją, peticijos Nr. 13312/12; 2011 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje Chernyshov prieš Lenkiją, peticijos Nr. 35630/02). Svarbus veiksnys vertinant pabėgimo pavojų yra ankstesnis asmens elgesys šiuo aspektu, pavyzdžiui, ankstesnis pasislėpimas, bandymas tai padaryti arba pasiruošimas tam (pvz., cituotas sprendimas byloje Topekhin prieš Rusiją). Tuo tarpu kaltinamojo ankstesnių kelionių į užsienį paprastai savaime nepakanka pabėgimo pavojui įtikinamai nustatyti (pvz., Gawrecki prieš Lenkiją, par. 41)"[129].

Taigi „nė viena iš minėtųjų aplinkybių negali būti vertinama atskirai ir nulemti suėmimo paskyrimo. Priimant tokį sprendimą jos turi būti įvertintos kompleksiškai. [...] Pareigūnų manymą, kad asmuo ketins bėgti (slėptis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, gali patvirtinti informacija, gauta taikant neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones, liudytojų, nukentėjusiųjų ar kitų įtariamųjų parodymai, kratos pas įtariamąjį metu rasti suklastoti užsienio valstybės piliečio dokumentai ir pan"[130].

Atsižvelgiant į aukščiau aptartas aplinkybes, tikslinga pateikti procesinių sprendimų pavyzdžių, kaip gi teismų praktikoje šio pagrindo egzistavimas yra pagrindžiamas. Pavyzdžiui, „Baudžiamojoje byloje esantys duomenys rodo, kad A. J. yra vedęs, tačiau jis buvo oficialiai deklaravęs išvykimą į Islandiją, o gyvenamąją vietą yra deklaravęs Ispanijos Karalystėje, kur gyveno iki sulaikymo. Kaltinamasis iki sulaikymo Lietuvoje nedirbo. Tai leidžia daryti išvadą, kad kaltinamojo A. J. nesieja tokie socialiniai ryšiai su gyvenamąją aplinka Lietuvoje, kurie jį sulaikytų nuo galimybės bėgti (slėptis). A. J. neneigia aplinkybės, jog jis turi ryšių užsienyje. Be to, ikiteisminio tyrimo metu dėl A. J. buvo išduotas Europos arešto orderis. Įvertinus BPK 122 straipsnio 2 dalyje nurodytų aplinkybių visumą, konstatuotina, kad būdamas laisvėje, turėdamas ryšių užsienyje ir siekdamas išvengti gresiančios baudžiamosios atsakomybės, galimos griežtos laisvės atėmimo bausmės A. J. gali bėgti (slėptis) nuo teismo"[131]. Paminėtinos ir dar kelių teismo nutarčių ištraukos: „Nors galimai padarytų nusikaltimų sunkumas ir gręsianti griežta laisvės atėmimo bausmė nėra absoliuti sąlyga taikyti griežčiausią kardomąją priemonę, ypatingai tuo atveju, kai kitos aplinkybės neduoda pagrindo manyti, jog kaltinamasis (įtariamasis) bėgs (slėpsis) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo, tačiau šiuo atveju teisėjų kolegija tokių aplinkybių nenustatė. Iš baudžiamosios bylos matyti, kad kaltinamasis [...] teistas, naujas nusikalstamas veikas galimai padarė bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Kaltinamasis [...] dirbo [...], vėliau registravosi Darbo

[129] *Supra note* 126.
[130] Petras Ancelis ir kt., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 162.
[131] Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-164-177/2016.

biržoje. Kaltinamasis yra išsiskyręs, išlaikytinių neturi, iki suėmimo gyveno su nukentėjusiąja N. K., kaimynų teigimu sugyventiniai neretai girtauja. Kaltinamasis neneigia vartojantis alkoholį, remiantis jam inkriminuotų nusikalstamų veikų aprašymu, šioje byloje nagrinėjamas nusikalstamas veikas galimai taip pat padarė būdamas neblaivus. Iš bylos duomenų taip pat matyti, kad kaltinamasis B. M. turi nekilnojamojo turto, tačiau nuosavybės teisės į jį jam yra apribotos. Išdėstytos aplinkybės teisėjų kolegijai suteikia pagrindą daryti išvadą, kad kaltinamasis B. M. nėra saistomas tokių socialinių ryšių, kurie, atsižvelgiant į kaltinamajam gresiančią pakankamai griežtą laisvės atėmimo bausmę, galėtų jį sustabdyti nuo ketinimo bėgti ar slėptis nuo teisėsaugos pareigūnų“[132]. Taigi iš nutarties ištraukos turinio matyti, kad teismas nutartyje konstatavo ne tik galimą ilgalaikę bausmę, bet ir kitas aplinkybes, kurios neigiamai charakterizuoja kaltinamąjį, kas, teismo vertinimu, pagrįstai leidžia teigti, jog asmuo gali bėgti ar slėptis nuo teismo. Tačiau kaip pavyzdį galima pateikti ir visiškai formalios nutarties fragmentą, „J. M. kaltinamas padaręs nusikalstamas veikas, priskiriamas sunkių ir labai sunkių nusikaltimų kategorijoms (BK 11 straipsnio 5, 6 dalys). Už kaltinamajam inkriminuojamų labai sunkių nusikaltimų padarymą baudžiamasis įstatymas numato tik itin griežtas laisvės atėmimo bausmes, tame tarpe ir laisvės atėmimą iki gyvos galvos. Taigi kaltinimo sunkumas bei gresiančios bausmės dydis leidžia skirti suėmimą (pratęsti jo terminą) šiuo pagrindu“[133].

Teismai savo procesiniuose sprendimuose taip pat įvertinę ir reikalaujamas „kitas aplinkybes“, kurių dalis nors ir teigiamai charakterizuoja suimtąjį, dažnai pabrėžia, kad nei stiprūs socialiniai ryšiai[134], nei noras mokytis[135] ar sveikatos būklė[136], ar pan., nesulaikė asmens nuo nusikaltimų darymo ar jų pakartotinumo, todėl įvertinus šias aplinkybes kartu su nusikaltimų pobūdžiu, pavojingumu ir griežtos laisvės atėmimo bausmės grėsme, tai nesudaro pagrindo manyti, jog asmuo nebėgs (nesislėps) nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro ar teismo.

Taigi atlikta suėmimo pagrindo analizė rodo, jog teismai šio pagrindo įtvirtinimui nors ir vertina visas aplinkybes, tačiau ypač išskiria nusikaltimo sunkumą ir gresiančią griežtą laisvės atėmimo bausmę. Pažymėtina, jog dar 2006 m. kovo 28 d. nutarime Nr. 33/03 Konstitucinis Teismas išaiškino, jog „[...] aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan.; tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos

[132] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-204-616/2018.
[133] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-11-197/2018.
[134] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-13-165/2018.
[135] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-495/2018.
[136] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-390-628/2016.

atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*“[137]. Panašią poziciją išsakė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. gruodžio 14 d. nutartyje akcentavęs, jog „Betarpiškai remtis senato nutarimais nėra įstatyminio pagrindo, nes jie nėra bylų nagrinėjimo teisės šaltinis. Pagal Teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalį precedento reikšmę turi teismų sprendimai konkrečiose bylose“[138]. Taigi, nors tiek Konstitucinio Teismo nutarimas, tiek iš LAT nutartis turėjo apriboti galimybę teismams, priimant procesinius sprendimus dėl suėmimo skyrimo ar jo termino pratęsimo remtis Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“, tačiau teismų praktika, atsižvelgiant į jų priėmimo metus, byloja apie tai, kad šiais Senato išaiškinimais vis dar gana dažnai yra remiamasi. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog „[...] nusikaltimo sunkumas *de facto* tapo savarankiškas griežčiausių prievartos priemonių skyrimo pagrindas, pažeidžiantis proporcingumo principą, nes kiti proporcingumo principo kriterijai – būtinumas, priemonės proporcingumas siaurąja prasme nacionalinių teismų iš esmės nevertinami“[139].

Tokia ydinga praktika nėra absoliuti – teismuose taip pat priimami ir sprendimai, kurie atitinka EŽTT formuojamą praktiką, t.y. kuriuose nusikaltimo sunkumas ir griežta sankcija nepripažįstama pakankamu pagrindu manyti, jog asmuo bėgs ar slėpsis[140]. Visgi darytina išvada, jog mūsų šalies teismų praktika, dėl aukščiau įvardytų aplinkybių, yra nevieninga bei linkusi nukrypti nuo Teismo suformuotos doktrinos[141].

2. Pagrįstas manymas, jog įtariamasis ar kaltinamasis trukdys procesui. Remiantis šiuo pagrindu suėmimas gali būti paskirtas, jei yra pagrįstai manoma, jog įtariamasis pats ar per kitus asmenis gali bandyti: 1) paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus, ekspertus, kitus įtariamuosius, kaltinamuosius ar nuteistuosius; 2) sunaikinti, paslėpti ar suklastoti daiktus bei dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti teisme (BPK 122 str. 3 d). Šių aplinkybių sąrašas yra išsamus, todėl asmens neprisipažinimas padarius nusikalstamą veiką[142], atsisakymas duoti parodymus arba nenuoseklių parodymų davimas, bendrininkų nenustatytas nėra laikytinos aplinkybėmis trukdančiomis procesui, kadangi šios aplinkybės įstatyme nenumatytos[143].

---

[137] Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas Nr. 33/03.
[138] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-575/2010.
[139] Losis, *supra note* 40: 108.
[140] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-187-2005, Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-1076/2018.
[141] Liutkevičius, *supra note* 7: 6.
[142] Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2018 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-189-768/2018.
[143] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimo Nr. 50 apžvalga, žiūrėta 2018-11-05, http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28530.

„Poveikio nukentėjusiesiems, liudytojams ir kitiems proceso subjektams tikimybė egzistuoja, jei yra požymių, rodančių, kad paperkant, grasinant ar kitokiais neleistinais būdais bandant paveikti minėtus proceso subjektus gali būti siekiama, kad būtų duodami įtariamajam ar kaltinamajam palankūs parodymai (surašomas palankus ekspertizės aktas) ar susilaikoma nuo nepalankių parodymų davimo. Daiktų bei dokumentų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrineti teisme, sunaikinimo, paslėpimo ar klastojimo tikimybė egzistuoja tada, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui nėra pavykę surasti ir paimti visų reikšmingų bylai daiktų ir (ar) dokumentų ir kai yra pagrindas manyti, kad įtariamasis (kaltinamasis) gali imtis pastangų, kad dokumentai ir (ar) daiktai, iš kurių gali būti gauta jam nepalanki informacija, nepatektų į procesą“[144]. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai, net ir turėdami informacijos, jog įtariamasis trukdys procesui, turėtų įvertinti visas aplinkybes bei pasirinkti teisingą tyrimo taktiką, o ne skubėti kreiptis į teismą su pareiškimu skirti asmeniui suėmimą, kadangi pasitelkus neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones, pavyzdžiui, elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę ar slaptą sekimą, pats asmuo pareigūnus gali nuvesti prieš jų ieškomų objektų, arba suteikti tyrimui naudingos informacijos[145].

Teismas savo praktikoje pažymi, jog „[...] nepakanka nurodyti abstraktų pavojų, kurio nepatvirtina jokie duomenys. Spręsdami suėmimo klausimą, teismai, remdamiesi konkrečiais faktiniais duomenimis, turi analizuoti susijusius veiksnius, tokius kaip tyrimo ar teismo proceso eiga (pažanga), kaltinamojo asmenybė, jo elgesys iki ir po sulaikymo ir bet kokie kiti konkretūs požymiai, pagrindžiantys baiminimąsi, kad jis gali piktnaudžiauti atgauta laisve atlikdamas veiksmus, kuriais siekiama suklastoti ar sunaikinti įrodymus, ar manipuliuoti liudytojais (pvz., 2012 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Grishin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 14807/08, par. 148; 2012 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Yevgeniy Kuzmin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 6479/05). Paprastai šis pavojus yra tinkamas suėmimo pagrindas pradinėje proceso stadijoje, tačiau, atlikus procesinius veiksmus, kurių galimu trukdymu buvo motyvuojamas suėmimas, pavyzdžiui, surinkus įrodymus byloje, liudytojams davus parodymus ir kt., šis pavojus paprastai mažėja (pvz., 2015 m. rugsėjo 22 d. sprendimas byloje *Ilkin prieš Rusiją*, peticijos Nr. 12436/11, par. 66)[146].

Teismų praktikoje šį pagrindą kaip vienintelį yra vengiama pateikti, nes jis sunkiai pagrindžiamas, todėl neretai bandoma ji pateikti kartu su kitu alternatyviu pagrindu, tikintis, jei vienas pagrindas teismo neįtikins, tai gal dviejų nurodymas teismui atrodys įtikinamiau. O ir vieną iš

[144] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 229-230.
[145] Ancelis ir kt., *supra note* 130: 163.
[146] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018.

pagrindų teismui nutarus pašalinti, išlieka didesnė tikimybė, jog asmuo vis dėl to liks suimtas.

Paminėtina nutartis, kurioje šis pagrindas buvo nurodomas kaip vienintelis: „Skundą nagrinėjantis teismas konstatuoja, kad apylinkės teismo išvada, jog įtariamoji gali trukdyti procesui nėra argumentuota ir, įvertinus pateiktus teismui duomenis, nepagrįsta. Vien tai, kad ikiteisminis tyrimas yra pradinėje stadijoje ir byloje neatlikti visi būtiniausi tyrimui reikšmingi procesiniai veiksmai, šiuo atveju nesuteikia pakankamo pagrindo manyti, kad D. Š., būdama laisvėje, trukdys procesui, paveikdama kitus proceso dalyvius. Kaip jau minėta BPK 122 straipsnio 3 dalyje tiksliai nurodytas aplinkybių sąrašas, tačiau skundžiamoje nutartyje šio pagrindo buvimą patvirtinantys duomenys nenurodyti, o pateikti ikiteisminio tyrimo duomenys nėra pakankami tokiai išvadai padaryti“[147]. Kitoje byloje teismas konstatavo, jog „byloje nėra duomenų apie įtariamojo trukdymą procesui, todėl suėmimo skyrimas prieštarauja šios kardomosios priemonės taikymą reglamentuojančioms BPK nuostatoms ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijai.[...] Pirmiausia, įtariamasis negalėjo ir šiuo metu negali daryti jokio poveikio bylos liudytojams ar nukentėjusiesiems dėl fizinių kliūčių – jis iš karto po įvykio buvo laikinai sulaikytas, o vėliau – suimtas. Byloje esantys duomenys nesuteikia jokio pagrindo prognozuoti, kad, net ir išnykus tokioms kliūtims, įtariamasis ims trukdyti bylos tyrimui. [...] Ta aplinkybė, kad bylos tyrėjai nei po įtariamojo apklausos, nei per vienuolika įtariamojo suėmimo dienų neapklausė [...] liudytojo, apie kurio vengimą duoti parodymus byloje nėra jokių duomenų, įtariamojo teisinės padėties negali sunkinti“[148].

Tačiau teismui įžvelgus duomenų pakankamumą suėmimas šiuo pagrindu yra taikomas, pavyzdžiui, „kadangi A. L. kaltinamas dalyvavęs pataisos įstaigoje veikusio nusikalstamo susivienijimo veikloje, tai leidžia spręsti apie jo įtaką ir padėtį prieš kitus nuteistuosius (bylos liudytojus, nukentėjusiuosius, kitus kaltinamuosius), bei rodo, kad jis turėtų realią galimybę įtakoti teisiamajame posėdyje neapklaustų asmenų parodymų turinį. Tokios aplinkybės atskleidžia riziką, kad A. L., būdamas nesuimtas, t. y. sugrąžintas tęsti bausmės atlikimo į pataisos įstaigą, pats ar per kitus asmenis, gali imtis veiksmų, siekdamas paveikti liudytojus, nukentėjusiuosius ar kitus kaltinamuosius. Šiuo metu baudžiamojoje byloje įrodymų tyrimas dar nėra pradėtas, liudytojai, nukentėjusieji, kiti kaltinamieji dar nėra apklausti. Teisėjų kolegija, įvertinusi nusikalstamų veikų, dėl kurių pareikšti kaltinimai A. L. pobūdį, įrodinėtinas aplinkybes bei įrodymų šaltinius, daro išvadą, kad trukdymo procesui pavojus šioje proceso stadijoje vis dar egzistuoja, todėl suėmimo taikymo

[147] Panevėžio apygardos teismo 2014 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-826-581/2014.
[148] Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-803-134/2014.

pagrindas, numatytas BK 122 straipsnio 1 dalies 2 punkte, skundžiamoje nutartyje nurodytas pagrįstai“[149].

Šio pagrindo analizė atskleidžia, kad iš tiesų jo egzistavimą yra gana sunku pagrįsti objektyviais duomenimis, o ikiteisminio tyrimo veiksmų neatlikimas ar visų reikšmingų duomenų nesurinkimas negali sąlygoti asmens laisvės suvaržymo[150] ilgą laiką. Kiekvieną sykį trukdymo procesui pagrindo egzistavimą privalu pagrįsti jau atliktų veiksmų reikšmingumu ir būtinybę asmenį ir toliau laikyti izoliuotą siekiant, jog kiti proceso veiksmai būtų atlikti betarpiškai ir sparčiai, o rizika, jog suimtojo galimi nederami veiksmai trukdys procesui yra, nors ir prognostinio pobūdžio, bet labai tikėtini. Taigi yra tūkstančiai būdų trukdyti procesui, tačiau teisėjas ar teismas turi numatyti kiekvieną iš jų ir įvertinti jo pagrįstumo laipsnį[151], atsižvelgęs į duomenų visumą.

3. **Pagrįstas manymas, jog asmuo darys naujus nusikaltimus.** „Būtų galima išskirti dvi šio suėmimo pagrindo dalis: a) esama duomenų, kad asmuo, kuris įtariamas padaręs vieną ar kelis labai sunkius ar sunkius nusikaltimus arba LR BK 178 str. 2 d., 180 str. 1 d., 181 str. 1 d., 187 str. 2 d. numatytus apysunkius nusikaltimus, iki nuosprendžio priėmimo gali padaryti naujų labai sunkių, sunkių ar minėtų apysunkių nusikaltimų. Tokią grėsmę patvirtinantys duomenys gali būti: ankstesni asmens teistumai, vaidmuo padarant nusikaltimą, nusikaltimų skaičius, pragyvenimas iš nusikalstamu būdu gautų lėšų ir kiti duomenys; b) esama duomenų, kad asmuo grasinęs ar pasikėsinęs padaryti nusikaltimą, būdamas laisvėje gali jį padaryti. Tokią grėsmę patvirtinantys duomenys gali būti liudytojų, nukentėjusiųjų parodymai, vykdant elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę užfiksuoti įtariamojo grasinimai kitiems proceso dalyviams ir kiti duomenys. Šiuo atveju nusikaltimo sunkumas nėra svarbus“[152].

„Pagal EŽTT praktiką, vertinant suėmimo būtinumą, atsižvelgiant į naujų nusikaltimų padarymo pavojų, pradinis elementas gali būti ir kaltinimų sunkumas, tačiau toks pavojus turi būti tikėtinas, o suėmimas – reikalingas siekiant jo išvengti atsižvelgiant į bylos aplinkybes, ypač įtariamojo (kaltinamojo) elgesį praeityje ir jo asmenybę (2007 m. balandžio 12 d. sprendimas dėl priimtinumo byloje *Morkūnas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 29798/02). Tai, kad asmuo neturi darbo ar šeimos, savaime nerodo, jog jis linkęs padaryti naujų nusikaltimų (2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Sulaoja prieš Estiją*, peticijos Nr. 55939/00, par. 64). Iš EŽTT praktikos taip pat matyti, kad naujų nusikaltimų darymo pavojus gali būti nustatomas atsižvelgiant, be kita ko, į tam

[149] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-277-387/2018.
[150] Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-288-211/2010.
[151] Gečeniene, *supra note* 11: 136.
[152] Ancelis ir kt., *supra note* 130, 163-164.

tikrą nusikalstamų veikų, kuriomis įtariamas asmuo, „versliškumą“, sisteminį pobūdį, pajamų ar kitos aktualios naudos gavimą iš nusikaltimų (pvz., 2010 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Knebl prieš Čekijos Respubliką*, peticijos Nr. 20157/05)“[153].

Kaip pavyzdį galima pateikti Panevėžio apygardos teismo nutartį, kurioje teismas pasisake, jog „Šiuo atveju D. V. kaltinamas padaręs apysunkį tyčinį nusikaltimą, kuris patenka į BPK 122 straipsnio 4 dalyje numatytų nusikaltimų sąrašą. Be to, bylos duomenys patvirtina, kad D. V. iki suėmimo nedirbo, registruotas darbo biržoje nebuvo, legalių pajamų negavo, praeityje 5 kartus teistas, tame tarpe ir už nusikaltimą nuosavybei, [...] D. V. iš laisvės atėmimo vietos buvo paleistas 2018 m. vasario 18 d. atlikęs bausmę, o byloje, kurioje priimta skundžiama nutartis jis kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu praėjus vos dešimčiai dienų nuo jo paleidimo į laisvę, todėl ši aplinkybė leidžia pagrįstai manyti, jog būdamas nesuimtu jis ir toliau darys naujas, BPK 122 straipsnio 4 dalyje numatytas, nusikalstamas veikas“[154]. Šiuo atveju, nors asmuo buvo kaltinamas tik apysunkio nusikaltimo padarymo, bet jo praeitis, jį charakterizuojantys duomenys, teismo vertinimu, suponuoja, jog tik suėmimas gali padėti užtikrinti BPK 119 str. numatytus tikslus. Kitoje byloje teismas: „Įvertinęs tai, kad suimtajam inkriminuotos nusikalstamos veikos aprėpia BPK 122 straipsnio 4 dalyje reglamentuojamų nusikalstamų veikų sąrašą; kaltinamajam inkriminuotų nusikalstamų veikų pavojingumą (A. P. kaltinamas organizavęs ir dalyvavęs šaunamaisiais ginklais ir šaudmenimis ginkluoto nusikalstamo susivienijimo, t. y. pačios pavojingiausios bendrininkavimo formos, veikloje), pobūdį, sunkumą (inkriminuojami nusikaltimai yra sunkūs ir labai sunkūs, už jų padarymą baudžiamasis įstatymas nustato itin griežtą atsakomybę), mastą (nusikalstamas susivienijimas veikė ne tik Lietuvoje, bet ir tarptautiniu mastu), kiekį; nusikalstamos veikos nebuvo atsitiktinės, o buvo iš anksto gerai suplanuotos ir organizuotos; inkriminuojamas veikas jis galbūt padarė iš savanaudiškų paskatų, siekdamas gauti lėšų pragyventi, aukštesnės instancijos teismas daro išvadą, jog aptartų aplinkybių visuma leidžia pagrįstai manyti, kad būdamas laisvėje A. P. ir toliau gali daryti naujus nusikaltimus, nurodytus BPK 122 straipsnio 4 dalyje (BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Kaltinamojo gynėjo skunde nurodomos aplinkybės, kad A. P. turi šeimą, mažamečius vaikus, dirbo, yra svarbios, tačiau negali būti vertinamos atsietai nuo visų kitų šio klausimo išsprendimui reikšmės turinčių aplinkybių bei nedaro skundžiamos nutarties neteisėta ir nepagrįsta“[155]. Taigi teismo vertinimu, neigiamai suimtąjį charakterizuojantys duomenis nusveria argumentus, jog asmuo turi šeimą, mažamečių vaikų, dirbo, kadangi vertinamų duomenų kontekste jie tiesiog sumenko. Dar kitoje

[153] *Supra note* 146.
[154] Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-138-350/2018.
[155] Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-106-148/2015.

byloje teismas įvertino, kad „Naujas nusikalstamas veikas jis kaltinamas padaręs neišnykus teistumui, be to, kaip jau minėta dėl S. D. atliekamas dar vienas ikiteisminis tyrimas. Šios aplinkybės neigiamai apibūdina suimtojo asmenybę ir padidina naujų nusikalstamų veikų padarymo riziką. Būtina įvertinti ir tai, kad kaltinamajam inkriminuoti nusikaltimai nelaikytini atsitiktiniais, jie buvo iš anksto suplanuoti. Kaltinamasis iki sulaikymo nedirbo, o jo galbūt padarytos nusikalstamos veikos yra savanaudiško pobūdžio, susijusios su nelegalių pajamų gavimu. Nors gynėjas skunde nurodo, kad byloje nėra jokių objektyvių duomenų, jog kaltinamasis planuoja daryti naujas nusikalstamas veikas, tačiau BPK 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytam suėmimo pagrindui konstatuoti užtenka pagrįsto manymo, kad kaltinamasis, būdamas nesuimtas, darys naujus nusikaltimus, ir nėra būtina nustatyti, kad asmuo rengiasi daryti naujus nusikaltimus“[156].

Pateikta pagrindo analizė atskleidžia, kad šis pagrindas kaip ir prieš tai aptartas yra ne tik sunkiai įrodomas, bet ir labiausiai veikiamas subjektyvaus vertinimo[157]. Kaip jau ir minėta, EŽTT savo procesiniuose sprendimuose yra akcentavęs, jog šeimos ar darbo santykių neturėjimas dar nereiškia, kad asmuo darys naujas nusikalstamas veikas[158], būtina yra pagrįsti kitas aplinkybes[159].

„Neatsižvelgiant į tai, kokiais pagrindais remiamasi skiriant suėmimą – jie visada yra „prognostinio” (tikimybinio) pobūdžio. Suėmimo, kaip ir bet kurios kitos kardomosios priemonės, skyrimo tikslas – išvengti kažko, ko dar neįvyko, bet gali įvykti. Asmuo gali pasislepti nuo ikiteisminio tyrimo, gali paveikti liudininkus, gali sunaikinti įrodymus ir pan. Siekiant, kad tas „gali” taptų teisinio sprendimo pagrindu, reikia vadinamojo „pakankamo pagrindo”, t. y. jis turi būti realus. Praktiškai „nustatyti pakankamą pagrindą” labai problemiška“[160].

Taigi nors išnagrinėti suėmimo taikymo pagrindai ir yra alternatyvūs, t.y. jų gali būti vienas, du ar net visi trys, tačiau visi jie yra vertinamojo pobūdžio, todėl tik nuo teismo objektyvaus ir išsamaus duomenų vertinimo priklauso, ar teismas, skirdamas ar pratęsdamas suėmimą nurodytais pagrindais, paisys BPK, EŽTK 5 str. ir Teismo formuojamos praktikos. Pažymėtina ir tai, jog teismas, išnagrinėjęs pateiktus duomenis bei nustatęs, jog prokuroro nurodytas pagrindas ar pagrindai neegzistuoja – jis turi teisę jį ar juos pašalinti. Tačiau kitokia situacija yra tuomet, kai teismas nustato, jog egzistuoja suėmimo pagrindas, kurio prokuroras pareiškime nebuvo nurodęs. Esant tokiai situacijai, teismas apie tokio pagrindo egzistavimą tegali nurodyti savo procesiniame sprendime[161],

---

[156] *Supra note* 134.
[157] Gečėnienė, *supra note* 11: 135.
[158] EŽTT 2005 m. vasario 15 d. sprendimas Sulaoja prieš Estiją, pareiškimo Nr. 55939/00, § 64.
[159] EŽTT 2017 m. liepos 25 d. sprendimas KUC prieš Slovakiją, pareiškimo Nr. 37498/14, §§ 55-56.
[160] Gečėnienė, *supra note* 11: 136.
[161] Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-363/2011.

bet neturi galimybės taikyti suėmimo naujai nustatytu pagrindu, kadangi tokia teisė teismui BPK nenumatyta.

4. Prašymas išduoti asmenį užsienio valstybei arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį, užsienio valstybės prašymas laikinai sulaikyti ieškomą asmenį, kol bus atsiųstas prašymas dėl asmens ekstradicijos ar Europos arešto orderis, ir užsienio valstybės prašymas suimti nuteistą asmenį, kol bus priimtas sprendimas dėl užsienio valstybės teismo nuosprendžio pripažinimo ir bausmės vykdymo (BPK 122 str. 5 d). Šiuo atveju prokuroras ne vėliau kaip per 48 val. po sulaikymo su sulaikytuoju turi kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, kuris apklausęs asmenį gali paskirti suėmimą arba parinkti jam kitas kardomąsias priemones, jeigu, teismo vertinimu, jų pakanka užtikrinti tam, jog asmuo nepabėgs (nepasislėps) nuo teisėsaugos institucijų (BPK 72 straipsnio 5 dalis).

Šis pagrindas yra išimtinis, kurio nereikia pagrįsti objektyviais, byloje užfiksuotais duomenimis, patvirtinančiais asmens kaltumo klausimą ar kitas aplinkybes, kadangi užtenka dokumentų, kurie turi atitikti jiems keliamus formalius reikalavimus[162].

Pavyzdžiui, „Iš teismui pateiktos medžiagos matyti, kad T. J. įtrauktas į Lietuvoje gyvenamosios vietos neturinčių asmenų sąrašą, neturi oficialaus pragyvenimo šaltinio, turi ryšių užsienyje, įtariamas sunkaus ir apysunkio nusikaltimų padarymu, už kuriuos jam prašančioje išduoti užsienio valstybėje - Vokietijos Federacinėje Respublikoje gali būti paskirta griežta laisvės atėmimo bausmė, šios veikos atitinka Lietuvos Respublikos BK 189 str. 2 d., 178 str. 3 d., 187 str. 2 d. numatytų nusikaltimų sudėtis, t.y. yra baudžiamos ir Lietuvos Respublikoje, todėl nėra jokios galimybės kitomis kardomosiomis priemonėmis užtikrinti, kad jis nepabėgs (nepasislėps) nuo Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų ir tuo apsunkinti jo perdavimą ar išdavimo klausimo nagrinėjimą“[163]. Kitoje byloje teismas konstatavo, kad „Tai yra savarankiškas pagrindas skirti asmeniui suėmimą (BPK 122 str. 5 d.). Kitos kardomosios priemonės paskiriamos tik tada, jei jų pakanka užtikrinti, kad asmuo nepabėgtų (nepasislėptų) nuo Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų (BPK 72 str. 4 d.). Skiriant suėmimą šiuo pagrindu, teismas iš esmės netikrina EAO išdavimo teisėtumo bei jame nurodomų duomenų pagrįstumo klausimo“[164].

Pateikta trumpa pagrindo analizė atskleidžia, kad šio pagrindo egzistavimui, kaip ir minėta, pagrįsti tereikalingas formalius reikalavimus atitinkantis užsienio valstybės kompetentingos institucijos ar Tarptautinio baudžiamojo teismo kreipimasis į Lietuvos Respubliką tarptautinės

[162] Ancelis ir kt., *supra note* 130: 164.
[163] Panevėžio apygardos teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis Nr. 1S-523-350/2009.
[164] Panevėžio apygardos teismo 2008 m. sausio 25 d. nutartis Nr. 1S-115-511/2008.

pagalbos ir teismo sprendimas, jog kitos kardomosios priemonės yra nepajėgios užtikrinti, kad asmuo nepabėgs (nepasislėps) nuo Lietuvos teisėsaugos pareigūnų. Tokie klausimai, kaip asmens kaltumas, jo vaidmuo bei kitos aplinkybės – teismo netiriamos ir nevertinamos. Šiuo pagrindu, priešingai nei prieš tai aptartais, baudžiamasis procesas ir asmens persekiojimas vyksta ne Lietuvoje. Šis pagrindas teismo nutartyse, atsižvelgiant į medžiagoje užfiksuotas aplinkybes, gali būti derinamas ir su kitais prieš tai išnagrinėtais alternatyviais pagrindais[165].

Išnagrinėjus BPK numatytus suėmimo pagrindus bei sąlygas, kitoje tyrimo dalyje tikslinga išnagrinėti suėmimo skyrimą ikiteisminio tyrimo metu bei tuomet, kai bylos nagrinėjimas vyksta teisme. Tačiau prieš tai, palyginimui su mūsų šalyje numatytais suėmimo pagrindais ir sąlygomis, tikslinga pasidomėti ir šia kardomąja priemone kitose ES valstybėse.

2.3 Suėmimo skyrimas kai kuriuose ES valstybėse

Suėmimas kaimyninėje Latvijoje galimas, (1) jeigu yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, jog tai įtariamasis padarė jam inkriminuojamą nusikaltimą, už kurį įstatymas numato laisvės atėmimo bausmę, o kitos priemonės yra nepajėgios užtikrinti, jog asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų, netrukdys procesui, nevengs ikiteisminio tyrimo ar teismo ir procesinio sprendimo įvykdymo.[166] Taip pat suimti asmenį leidžiama, (2) jeigu jis yra įtariamas ar kaltinamas padaręs ypač sunkų nusikaltimą, kuris 1) buvo nukreiptas prieš žmogaus asmenį arba nepilnametį, kuris buvo ar yra materialiai bei kitokiu būdu priklausomas nuo įtariamojo arba kaltinamojo, arba asmenį, kuris negalėjo apginti savo interesų dėl amžiaus, ligos ar dėl kitų priežasčių; 2) asmuo yra organizuotos nusikalstamos grupės narys; 3) nustatyta viena iš šio įstatymo 264 straipsnio 2 dalies 1 ar 2 punkte nurodytų sąlygų[167]; 4) asmuo neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Latvijoje.[168] (3) Kardomasis kalinimas taip pat gali būti taikomas, jeigu asmuo yra įtariamas ar kaltinamas tyčinio nusikaltimo padarymu arba (4) buvo nuteistas už sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymą už kurį buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė.[169]

Pažymėtina, jog Latvijos BPK numatė atskirą straipsnį, kuriame reglamentavo suėmimo

---

[165] Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis Nr. 1S-43-935/2018, Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 14 d. nutartis Nr. 1S-235-487/2017.

[166] Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymas (su pakeitimais ir papildymais iki 2013), 272 straipsnis (2005). Versija anglų kalba, žiūrėta 2018-11-10, https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19/Latvia/show.

[167] Latvijos BPK 264 str. 2 d. 1 p. – asmuo atsisako pateikti informaciją apie savo tapatybę, o jo tapatybė nėra nustatyta; 2 p. – asmuo neturi konkrečios gyvenamosios ir darbo vietos.

[168] *Supra note* 166.

[169] *Ibid.*

taikymo apribojimus nepilnamečiams, neščiosioms ir maitinančioms motinoms. Šių asmenų atžvilgiu BPK draudžia taikyti kardomąjį kalinimą, išskyrus atvejus, kuomet tokio asmens apsvaigimas sąlygojo neatsargaus nusikaltimo padarymą, ko pasėkoje mirė žmogus arba jeigu toks asmuo yra kaltinamas padaręs ne tokį sunkų tyčinį nusikaltimą, tačiau 1) pažeidė kitas privalomąsias priemones arba korekcinio pobūdžio priemonę; 2) yra kaltinamas ypač sunkaus nusikaltimo padarymu.[170]

Sprendžiant klausimą dėl suėmimo yra rengiamas teismo posėdis, kuriame dalyvauja prokuroras, gynėjas bei asmuo, kuriam prašoma skirti suėmimą, išskyrus atvejus, kai yra gydytojo išvada, jog asmuo dėl sveikatos būklės negali dalyvauti posėdyje.[171]

Suėmimas Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, gali būti skiriamas, siekiant užtikrinti normalią baudžiamojo proceso eigą, nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje bei užtikrinti nuosprendžio įvykdymą, tačiau reikalaujama laikytis proporcingumo principo, kuris draudžia skirti kardomąjį kalinimą, jei jis, lyginant su padaryto nusikaltimo sunkumu bei šios kardomosios priemonės „nauda" palengvinant tyrimą, - būtų aiškiai per griežta kardomoji priemonė[172]. Taip pat reikalaujama, jog būtų pakankamai duomenų, kurie leistų teigti, jog tai būtent tas asmuo galėjo įvykdyti nusikaltimą bei už nusikalstamą veiką numatytą ne mažesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė[173].

Vokietijos baudžiamojo proceso įstatyme yra numatyti keturi suėmimo pagrindai, t. y. 1) pavojus, kad kaltinamasis pasislėps; 2) pavojus, kad kaltinamasis trukdys tirti bylą; 3) pavojus, kad kaltinamasis darys naujus nusikaltimus; 4) padaryto nusikaltimo sunkumas[174].

Suėmimas gali būti skiriamas tik teisėjo sprendimu, kuriame jis turi nurodyti kokiu pagrindu remiantis skiriamas kardomasis kalinimas. Sprendžiant suėmimo paskyrimo ar pratęsimo klausimą rengiamas teismo posėdis, kuriame dalyvauja kaltinamasis (tam tikrais atvejais tik jo gynėjas) ir prokuroras[175].

Čekijos baudžiamojo proceso įstatymas numato, jog suėmimas galimas tik tuomet, kai yra pagrįstų duomenų, jog asmuo gali: a) pabėgti arba pasislėpti, siekdamas išvengti baudžiamojo persekiojimo ar bausmės, ypač tuo atveju, jei jis tuo metu negali būti identifikuotas, jei neturi nuolatinės gyvenamosios vietos arba jeigu jam gresia ilgalaikė bausmė; b) trukdyti procesui, c) daryti

---

[170] *Supra note* 166, 273 straipsnis.
[171] *Ibid.*, 274 straipsnis.
[172] Goda, *supra note* 21: 16.
[173] Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2014), 112a straipsnis (1950). Versija anglų kalba, žiūrėta 2019-02-08, https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Georgia/show.
[174] Goda, *op. cit.*, 17.
[175] *Ibid.*

naujus ar baigti neužbaigtus nusikaltimus.[176] Be to, 1) įvykdytas veiksmas turi atitikti nusikalstamos veikos požymius, 2) turi būti pakankamai duomenų, jog tai padarė būtent tas asmuo ir 3) atsižvelgiant į kaltinamojo asmenybę, nusikalstamos veikos pobūdį bei sunkumą kitos priemonės yra nepakankamos tikslui pasiekti.[177] Suėmimas, kaip kardomoji priemonė, yra draudžiamas, jeigu asmuo kaltinamas tyčinio nusikaltimo padarymu, už kurį kodeksas numato ne ilgesnę nei dviejų metų laisvės atėmimo bausmę arba jei padarytas neatsargus nusikaltimas, už kurį numatyta ne didesnė nei trejų metų laisvės atėmimo bausmė[178], tačiau kodeksas numato šio draudimo išlygas, t.y. jei asmuo pabego ar pasislėpė; neatvyko kviečiamas ir nėra galimybės užtikrinti jo dalyvavimo baudžiamajame procese kitais būdais; nežinoma jo tapatybė ir negalima jos identifikuoti turimomis priemonėmis; trukdė procesui; darė naujus nusikaltimus arba už tokio pobūdžio nusikalstamą veiką buvo teistas per pastaruosius trejus metus.[179] Prieš tai aptarti apribojimai dėl suėmimo taip pat netaikomi, kai nustatomas pagrindas, jog asmuo gali daryti ar tęsti, užbaigti pradėtus nusikaltimus ir dėl to kyla pavojus nukentėjusiajam.[180]

Prancūzijoje suėmimas gali būti paskirtas, jei: 1) yra pakankamai duomenų, pagrindžiančių tikimybę, kad kaltinamasis galėjo padaryti deliktą, 2) yra tam pagrindas bei 3) gresia ne švelnesnė kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausmė, taip pat kitais atvejais, jei deliktas yra akivaizdus ir gresia ne švelnesnė kaip dviejų metų laisvės atėmimo bausmė[181].

Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinti šie pagrindai: 1) tikimybė, kad kaltinamasis slėpsis nuo tardymo ir teismo; 2) tikimybė, kad kaltinamasis trukdys nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje; 3) tikimybė, kad kaltinamasis darys naujus nusikaltimus[182].

Šioje šalyje tiek skiriant, tiek ir pratęsiant suėmimą yra rengiamas žodinis procesas, kuriame dalyvauja prokuroras bei kaltinamasis su gynėju[183].

Lenkijoje kardomasis kalinimas galimas tik tuomet, kai yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, jog tai būtent tas asmuo padarė nusikalstamą veiką. Be to, šios šalies baudžiamojo proceso įstatymas numato, jog suėmimas galimas tik kaip kraštutinė priemonė, kai kitų prevencinių

---

[176] Kalmthout, A.M., M.M. Knapen, C. Morgenstern, *Pre-trial Detention in the European Union. Czech Republic*. (WLP 2009), 245.
[177] *Ibid.*
[178] Čekijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2012), straipsnis 68 (1961). Versija anglų kalba, žiūrėta 2018-11-11, https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/35/Croatia/show.
[179] *Ibid.*
[180] *Ibid.*
[181] Goda, *supra note* 21: 32-33.
[182] *Ibid.*, 33.
[183] *Ibid.*

priemonių nepakanka.[184] Prevencinis sulaikymas gali būti taikomas, jeigu yra pagrindo manyti, jog: 1) asmuo begs arba slėpsis, ypač jeigu jis šioje šalyje neturi nuolatinės gyvenamosios vietos arba kai jo tapatybė negali būti nustatyta arba 2) trukdys procesui[185] arba 3) darys naujas nusikalstamas veikas, nukreiptas prieš žmogaus gyvybę, sveikatą ar viešąją tvarką.[186] Jeigu asmuo yra kaltinamas padaręs nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, už kurį įstatyme numatyta laisvės atėmimo bausmė yra mažiausiai 8 metai arba jeigu pirmos instancijos teismas nuteisė asmenį laisvės atėmimo bausme ne mažiau kaip trejiems metams, suėmimas gali būti taikomas siekiant užtikrinti tinkamą proceso eigą bei atsižvelgiant į tai, jog asmeniui gali būti paskirta griežta bausmė.[187] Suėmimas negali būti taikomas, jeigu už nusikalstamą veiką numatyta ne griežtesnė nei vienerių metų laisvės atėmimo bausmė[188], taip pat, kai bylos duomenys leidžia daryti prielaidą, jog teismas paskirs asmeniui laisvės atėmimo bausmę su sąlyginiu jos vykdymo atidėjimu arba lengvesnę bausmę, arba jeigu išankstinio sulaikymo terminas viršytų galimą laisvės atėmimo bausmę.[189]

Taigi iš pateiktų penkių valstybių suėmimo pagrindų bei sąlygų matyti, kad suėmimo pagrindai visur daugmaž vienodi, tačiau skiriasi sąlygos, vienur užtenka, jog būtų numatyta laisvės atėmimo bausmė arba, kaip ir Lietuvoje, ji būtų ne mažesnė nei vieneri metai, kitur ši „kartelė“ yra aukštesnė, tačiau visose valstybėse reikalaujamas pakankamas duomenų kiekis, kuris leistų teigti, jog tai tas asmuo įvykdė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką ir kitos priemonės yra nepakankamos baudžiamojo proceso tikslams pasiekti. Be to, Latvijoje ir Vokietijoje nusikaltimo sunkumas priskiriamas prie suėmimo pagrindų. Taigi kiekviena valstybė turi savo baudžiamojo proceso įstatymą, kuriuo vadovaujasi parinkdama ir skirdama kardomąsias priemones, bet, kaip Teismas ne kartą savo sprendimuose pažymėjo, nei nusikaltimo padarymas, nei gresianti griežta laisvės atėmimo bausmė ar nusikaltimo sunkumas, negali būti besąlygiškas pagrindas taikyti suėmimą. Ir tik vienoje iš aptartų valstybių – Latvijoje, numatytas atskiras straipsnis, kuriame ribojamas kardomojo kalinimo taikymas nepilnamečiams ir nėščiosioms ar maitinančioms motinoms. Mūsų įstatymų leidėjui taip pat derėtų pamąstyti apie specialią BPK normą, kuri būtų taikoma socialiai pažeidžiamiausiems asmenims – nepilnamečiams, taip pat besilaukiančioms ir maitinančioms savo kūdikius motinoms.

---

[184] *Prie-trial detention in Poland.* (Warsaw: Helsinki foundation for human rights, 2015), 62, žiūrėta 2018-11-11, www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/.../HFHR_PTD_2015_EN.pdf.

[185] Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2003), straipsnis 258. § 1 (1997). Versija anglų kalba, žiūrėta 2018-11-11, https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Norway/show.

[186] *Ibid.*, straipsnis 258. § 3.

[187] *Ibid.*, straipsnis 258. § 2.

[188] *Ibid.*, straipsnis 259. § 3.

[189] *Ibid.*, straipsnis 259. § 2.

3 SUĖMIMO SKYRIMO TVARKA

3.1 Suėmimo skyrimas ikiteisminio tyrimo metu

Ikiteisminio tyrimo metu prokurorui nusprendus, jog yra būtina suvaržyti įtariamojo laisvę skiriant suėmimą, jis turi du pasirinkimo variantus.

Pirmuoju atveju, prokuroras, manydamas, kad laisvėje esančiam asmeniui ikiteisminio tyrimo metu yra tikslinga skirti suėmimą, su pareiškimu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Tokiame pareiškime prokuroras privalo nurodyti BPK 125 straipsnio 2 dalyje numatytus duomenis, tokius kaip: įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta, darbovietė, nusikalstama veika, kurios padarymu asmuo yra įtariamas, jos padarymo vieta, laikas, būdas bei kitos aplinkybės, taip pat BK straipsnis, kuriame numatyta atsakomybė už tokio nusikaltimo padarymą bei duomenys, leidžiantys manyti, kad įtariamasis tai padarė. Taipogi privalu nurodyti suėmimo skyrimo sąlygas bei vieną ar kelis BPK 122 straipsnyje numatytus suėmimo skyrimo pagrindus ir motyvus, kodėl, prokuroro vertinimu, švelnesnemis kardomosiomis priemonėmis nėra galimybės užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų. Tokį pareiškimą ikiteisminio tyrimo teisėjas nagrinėja vienas, posėdis nėra rengiamas, todėl nei gynėjas, nei įtariamasis, nei prokuroras jame nedalyvauja. Teisėjas, išnagrinėjęs pateiktą pareiškimą bei jį grindžiančius duomenis, turi galimybę pasirinkti vieną iš trijų alternatyvių variantų: paskirti suėmimą, kaip to prašo prokuroras, atsisakyti tai daryti arba, nesutikdamas su prokuroro pareiškimu, nutarti įtariamajam skirti kitą kardomąją priemonę. Tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas pritaria prokuroro pareiškimui ir priima nutartį skirti suėmimą, prokuroras, sulaikius asmenį, privalo jį per 48 val. nuo suėmimo pristatyti tam pačiam ikiteisminio tyrimo teisėjui, jeigu yra galimybė, o jos nesant, kitam ikiteisminio tyrimo teisėjui. Šiuo atveju yra rengiamas neviešas teismo posėdis (jei teismas nenusprendžia kitaip (BPK 9 str.), kuriame dalyvauja prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. EŽTT[190] daugelyje bylų yra akcentavęs, kad suėmimo klausimai turi būti sprendžiami laikantis rungimosi principo, kuris įpareigoja suėmimo klausimą sprendžiantį ikiteisminio tyrimo teisėją sudaryti galimybes įtariamajam ir gynėjui nuginčyti prokuroro argumentus, kuriais motyvuojama būtinybė taikyti suėmimą, o jie tokią galimybę turi tik tuomet, kai gali matyti prokuroro ikiteisminio tyrimo teisėjui teikiamus duomenis[191]. Tokia teisė išplaukia iš bylų nagrinėjimo teisme, laikantis rungimosi bei šalių lygiateisiškumo principų, kuriuos pažeidus yra pažeidžiama ir teisė į gynybą[192]. Todėl ir mūsų įstatymų leidėjui neseniai, t.y. tik daugiau nei prieš

[190] Pavyzdžiui, EŽTT 2017 m. liepos 11 d. sprendimas Oravec prieš Kroatiją, pareiškimo Nr. 51249/11, §§ 66-67.
[191] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 232.
[192] Rimšelis, *supra note* 30: 71.

3 m. papildžius BPK 121 straipsnio 2 dalį nuostata, įtariamasis ir jo gynėjas įgijo galimybę iki teismo posėdžio susipažinti su visa prokuroro pateikta ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuria yra grindžiamas pareiškimas dėl suėmimo. Taigi iš visų ikiteisminio tyrimo duomenų prokuroras turi atrinkti ir pateikti teismui tiktai tuos duomenis, kurie gali būti atskleisti įtariamajam, jo gynėjui bei yra pakankami sprendžiant klausimą dėl kardomosios priemonės – suėmimo paskyrimo[193]. Įtariamajam ir gynėjui jų pageidavimu susipažinus su ikiteisminio tyrimo medžiaga, posėdžio metu paskelbiamas pareiškimo turinys ir apklausiamas įtariamasis bei išklausomas gynėjas. Teisėjas, išklausęs proceso dalyvių nuomones, turi teisę suėmimo nutartį palikti galioti, tačiau privalo nustatyti jo terminą arba gali atsisakyti tęsti suėmimą ir asmenį paleisti iš suėmimo, arba atsisakydamas skirti suėmimą, turi galimybę paskirti įtariamajam kitą kardomąją priemonę (BPK 123 str. 3 d.).

Antruoju atveju, prokuroras jau su sulaikytuoju asmeniu ir gynėju, po įtariamojo apklausos ir ne vėliau kaip per 48 val. nuo asmens faktinio sulaikymo, bei su analogiško turinio pareiškimu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Proceso eiga numatyta tokia pati kaip ir pirmuoju atveju.

Skirdamas suėmimą bet kuriuo iš dviejų nurodytų variantų, ikiteisminio tyrimo teisėjas gali taikyti BPK 123 straipsnio 5 dalyje numatytą taisyklę ir pareikalauti, kad prokuroras per nurodytą terminą surinktų papildomų duomenų, pagrindžiančių būtinybę taikyti suėmimą, o praėjus nustatytam terminui ikiteisminio tyrimo teisėjas turi iš naujo spręsti klausimą dėl suėmimo skyrimo atsižvelgdamas į tai, kokius papildomus duomenis pateikė prokuroras[194].

Teisėjui išklausius proceso dalyvius ir išėjus į pasitarimų kambarį, jis priima vieną iš anksčiau paminėtų nutarčių (BPK 123 str. 4 d.). Nutarties turinio reikalavimai yra reglamentuoti BPK 125 straipsnyje, todėl ikiteisminio tyrimo teisėjui, priimant procesinį sprendimą, privalu jame nurodyti BPK įvardytus duomenis bei pagrįsti savo procesinį sprendimą motyvais, kaip to reikalauja BPK ir Teismo formuojama praktika. Taigi priimta nutartis yra paskelbiama proceso dalyviams, o tokio procesinio sprendimo nuorašas pasirašytinai įteikiamas įtariamajam.

Teismas, priimdamas nutartį skirti įtariamajam suėmimą, nutartyje turi nurodyti jo terminą, kurio trukmė iš karto negali būti ilgesnė nei 3 mėn. (nepilnamečio suėmimo atveju – iki 2 mėn.), tačiau teismas nėra įpareigotas skirti tokį suėmimą terminą, kokio prašo prokuroras, kadangi trukmę teismas nustato savo vidiniu įsitikinimu, atsižvelgęs į pateiktus duomenis ir išklausęs proceso dalyvių nuomonę. Įstatymų leidėjas, apribodamas maksimalų suėmimo terminą iki 3 mėn. (nepilnamečiams iki 2 mėn.), nenumatė trumpiausios suėmimo trukmės, tai palikdamas teismo diskrecijai.

---

[193] Rimšelis, *supra note* 30, 72.
[194] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 232.

Nesutikdami su ikiteisminio tyrimo teisėjo procesiniu sprendimu, proceso dalyviai, įstatymų leidėjo numatytais terminais, turi teisę skųsti tokį procesinį sprendimą apeliacine tvarka. Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties dėl suėmimo skyrimo ar jo termino pratęsimo apskundimo tvarka yra iš dalies specifinė, nes nuo bendrosios ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčių apskundimo tvarkos skiriasi skundo padavimo terminais[195]. Skundą dėl suėmimo paskyrimo ar šios kardomosios priemonės termino pratęsimo arba dėl atsisakymo skirti suėmimą ir kitos kardomosios priemonės skyrimo gynėjas ir įtariamasis gali paduoti per dvidešimt dienų nuo atitinkamos nutarties priėmimo (BPK 130 str. 1 d.), o prokuroras ne vėliau kaip per tris dienas dėl suėmimo nepaskyrimo arba suimtojo paleidimo į laisvę, arba suėmimo termino nepratęsimo arba dėl atsisakymo skirti suėmimą ir kitos kardomosios priemonės skyrimo (BPK 131 str. 1 d).

Skundą gavęs aukštesnės instancijos teismas per 7 d.[196] privalo surengti teismo posėdį, į kurį kviečiamas prokuroras ir gynėjas. Prokuroro dalyvavimas teismo posėdyje yra privalomas, tačiau įtariamojo dalyvavimas teismo posėdyje, jeigu suėmimas yra trumpesnis nei 6 mėn., nebūtinas. Įstatymų leidėjas tik numatė galimybę, jei įtariamasis fiziškai nedalyvauja teismo posėdyje, tai jo dalyvavimą galima užtikrinti garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis, tačiau tiek įtariamojo pristatymas į skundo nagrinėjimą, tiek jo dalyvavimas nuotoliniu būdu, priklauso nuo teismo, kuris nagrinės skundą, diskrecijos. Tokiu būdu iš esmės yra suvaržoma asmens teisė būti išklausytam. EŽTT yra prabrėžęs asmens dalyvavimo svarbą sprendžiant suėmimo skyrimo ir pratęsimo klausimą, nes yra vertinamos ir jo asmens savybės[197]. Nors Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis neįpareigoja Valstybių narių sukurti apeliacinę instanciją dėl suėmimo teisėtumo nagrinėjimo ir pareiškėjo išklausymo dėl paleidimo, tačiau jei valstybėje tokia sistema sukurta, suimtiesiems privalo būti suteiktos tokios pačios garantijos dėl apeliacijos kaip pirmoje instancijoje[198].

Pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas nenumatė imperatyvo, jog gynėjas privalo dalyvauti teismo posėdyje, kadangi tokia pareiga numatyta tik prokurorui, todėl aukštesnės instancijos trijų teisėjų kolegija (anksčiau skundus nagrinėjo vienas teisėjas) turi galimybę nagrinėti skundą

---

[195] Kuconis, *supra note* 25, 89.

[196] EŽTT 2010 m. liepos 20 d. sprendime Balčiūnas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 17095/02, Teismas konstatavo, jog suimtojo pateikti skundai dėl jo paleidimo ir kardomojo kalinimo nutarčių vidaus teismuose buvo išnagrinėti „be nepagrįsto delsimo“ (§93), todėl darytina išvada, jog tiek tuometinis reglamentavimas (BPK 109[1] str.), tiek ir dabartinis (BPK 130 str. 1 d.), kuomet skundas apeliacinės instancijos teisme dėl suėmimo pagrįstumo turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 7 d., neprieštarauja Konvencijos 5 str. 4 d. numatytam terminui „nedelsiant“.

[197] EŽTT 2000 m. spalio 10 d. sprendimas Graužinis prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 37975/97, §§33-34, EŽTT 2007 spalio 25 d. sprendimas Lebedev prieš Rusiją, pareiškimo Nr. 4493/04, §113, EŽTT 2012 m. sausio 19 d. sprendimas Korneykova prieš Rusiją, pareiškimo Nr. 39884/05, §69, cituota iš Karolis Liutkevičius, *Sulaikymo ir suėmimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2012), 7.

[198] EŽTT 2017 m. liepos 11 d. sprendimas Oravec prieš Kroatiją, pareiškimo Nr. 51249/11, §64, EŽTT 2006 m. birželio 1 d. sprendimas Fodale prieš Italiją, pareiškimo Nr. 70148/01, § 39.

dalyvaujant tik prokurorui, o šiuo atveju, jau varžoma ne tik teise į gynybą, bet ir į teisingą, rungtynišką procesą ir nesvarbu kokiu procesiniu klausimu jis vyksta. „Atsidūręs „Temidės glėbyje“ asmuo, net ir naudodamasis gynėjo paslaugomis, yra silpnesnis nei jo „priešininkas“ – prokuroras, už kurio nugaros „stovi“ valstybė [...]“[199], todėl bet kokios procesinės teisės suvaržymas ar neužtikrinimas yra netoleruotinas. Įstatymų leidėjas turėtų ne tik skelbti deklaruojamas teises, bet ir užtikrinti jų realizavimą, šiuo atveju, visais atvejais užtikrinti įtariamojo ir jo gynėjo dalyvavimą sprendžiant klausimą susijusį su suimtojo laisvės suvaržymu. Nors įstatymų leidėjas gana vangiai, bet po truputį darosi lakstesnis įtariamojo ir jo gynėjo atžvilgiu, jis papildė BPK norma, kuri iš tiesų gynėjui ir jo ginamajam suteikė galimybę „neužrištomis akimis“ gintis, t.y. numatė teisę tiek suimtajam, kuris dalyvauja teismo posėdyje, tiek ir jo gynėjui susipažinti su visa prokuroro skundo nagrinėjimui pateikta medžiaga. Įtariamojo arba jo gynėjo pateikti prašymai neprivalo būti motyvuoti[200]. Tiesa ir tai, jog tai tėra teisė, todėl nei prokuroras, nei teismas neturi pareigos suimtajam ir jo gynėjui siūlyti susipažinti su pateiktais ikiteisminio tyrimo duomenimis.

Taigi teisėjų kolegija išklausiusi proceso dalyvių nuomones ir ištyrusi jai pateiktą ikiteisminio tyrimo medžiagą priima vieną iš anksčiau aptartų nutarčių. Aukštesnės instancijos trijų teisėjų kolegijos nutartis yra galutinė ir kasacine tvarka neskundžiama.

„Nors iš aprašytų suėmimo skyrimo ikiteisminio tyrimo metu procedūrų antroji yra trumpesnė ir paprastesnė, praktikoje dažniau turėtų būti taikoma pirma iš nurodytų suėmimo skyrimo tvarkų. Ši nuomonė pagrįsta tuo, kad nesant neišvengiamos būtinybės joks asmuo neturi būti laikinai sulaikomas, remiantis BPK 140 straipsniu. Laikinas sulaikymas taip pat yra asmens laisvės suvaržymas. Dėl dažnos būtinybės laikiną sulaikymą taikyti nedelsiant, ši priemonė taikoma be teismo sprendimo, nors visais kitais atvejais asmens laisvė gali būti varžoma tik teismo sprendimu. Teise varžyti asmens laisvę be teismo sprendimo neturi būti piktnaudžiaujama. Pareigūnai turi itin atsakingai taikyti šią procesinės prievartos priemonę griežtai laikydamiesi BPK 140 straipsnyje nustatytų sąlygų. Esant neatidėliotinos būtinybės įtariamajam, kurį ketinama suimti, tuoj pat apriboti laisvę, laikino sulaikymo galimybe turėtų būti nesinaudojama. Tokiu atveju iš karto turi būti kreipiamasi į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl suėmimo skyrimo“[201].

Ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip 6 mėn., o nepilnamečių suėmimo atveju – 4 mėn., tačiau „baudžiamajame procese svarbu, kad kardomoji priemonė – suėmimas būtų pratęsiama dar nesibaigus paskirtam suėmimo laikui. Jeigu suėmimo terminas baigėsi,

[199] Marina Gušauskienė, „Ikiteisminio tyrimo teisėjas – žmogaus teisių garantas“. *Jurisprudencija* 57 (49) (2004): 119.
[200] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Teismų praktika. Biuletenis Nr. 46, (Vilnius, 2017), 547.
[201] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 233

galima skirti suėmimą iš naujo, bet ne pratęsti jį [...]. Taigi, paaiškėjus, kad nutartis dėl kardomojo kalinimo pratęsimo nustojo galios, [...] privalu laikytis nuostatos, jog tolesnis be procesinio teismo sprendimo suėmimas yra neteisėtas“[202].

Suėmimą pratęsti iki nurodytų terminų turi teisę tas pats arba kitas ikiteisminio tyrimo teisėjas. Tačiau tai tik bendroji norma, nes BPK numatė ir išlygą – dėl ypatingo bylos sudėtingumo ar didelės apimties aukščiau numatytą suėmimo terminą apygardos (t.y. aukštesnės instancijos teismo) teismo teisėjas gali pratęsti, bet ne ilgiau kaip 3 mėn., o nepilnamečiams – ne ilgiau kaip iki 2 mėn. Suėmimo terminas gali būti pratęstas ir pakartotinai, bet ikiteisminio tyrimo metu terminas negali tęstis ilgiau kaip devynis mėnesius, o nepilnamečių suėmimo terminas – ne ilgiau kaip šešis mėnesius.

„Dėl bylos sudėtingumo kriterijaus pažymėtina, kad sudėtingumas gali būti susijęs tiek su faktinėmis, tiek su teisinėmis bylos aplinkybėmis. Tai gali būti aplinkybės, susijusios su inkriminuojama veika (pvz., epizodų skaičius, persekiotų baudžiamojo proceso tvarka asmenų skaičius ir pan.), tyrimo ypatybėmis (pvz., daug ar sudėtingų tyrimo veiksmų (apklausos, akistatos, parodymų patikrinimai vietoje, ekspertizės, įrodymų rinkimas užsienio valstybėse ir pan.), kitais konkrečios bylos aspektais (pvz., proceso eigai įtakos turėjo kelių bylų procesų tarpusavio ryšys, bylų sujungimas, įtariamųjų, kaltinamųjų veiksmai (slapstėsi, dažnai keite parodymus), tokių asmenų ekstradicija ar perdavimas iš užsienio valstybės ir pan.). Dėl teisinių bylos aspektų reikšmingi gali būti teisės aktų pakeitimai, turintys reikšmės vertinamam procesui, iškilę sudėtingi teisės klausimai, lėmę pareigūnų darbo byloje apimtį (pvz., teismui kilo taikytinų teisės normų atitikties Konstitucijai, Europos Sąjungos teisės klausimų, teko taikyti užsienio teisę ir pan.), kita“[203]. Todėl kiekvienoje byloje teismui yra privalu įvertinti, ar egzistuoja šios išskirtinės aplinkybės, priešingu atveju, asmens ilgalaikis sulaikymas yra neteisėtas ir nepagrįstas jokia galiojančia teisės norma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, jog „[...] didelė apimtis, sudėtingumas, didelis įtariamųjų byloje skaičius – yra vertinamasis kriterijus. Tačiau šio kriterijaus (bylos sudėtingumo) turinio atskleidimas kiekvienu atveju turi būti pakankamai konkretus, kad leistų padaryti išvadą, ar konkrečios bylos sudėtingumas, atsižvelgiant į konkrečius valstybės institucijų veiksmus procese, pateisino jo trukmę. Šiuo aspektu reikalaujamas proceso eigos nustatymo ir vertinimo detalumo laipsnis skirtingose bylose gali varijuoti priklausomai nuo konkrečios situacijos, tačiau bet kuriuo atveju iš teismo sprendimo motyvų turi būti aiškios pagrindinės bylos sudėtingumo charakteristikos ir esminiai proceso eigos momentai, jame atlikti institucijų veiksmai, jiems atlikti panaudoto laiko

---

[202] *Supra note* 51.

[203] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011.

pagrįstumas ir kt.“[204].

Kaip pavyzdį galima paminėti nutartį, kurioje „Tokių sąlygų šioje byloje nenustatyta. Nusikalstamų veikų, kurios tiriamos byloje, nėra daug. Įtariamasis buvo sulaikytas inkriminuojamo nusikaltimo vietoje, vėliausios specialistų išvados byloje buvo gautos jau 2005-08-19, liudytojų ir įtariamųjų nėra daug, jie gyvena Vilniuje ar netoli Vilniaus, teisinė pagalba iš užsienio nebuvo prašoma, proceso veiksmų ar kitų dokumentų gausa byla taip pat nepasižymi. Remiantis tuo daroma išvada, kad byla nėra ir ypatingai sudėtinga. Ypatingo bylos sudėtingumo ar didelės apimties nepatvirtina ir pati baudžiamosios bylos medžiaga“[205]. Baudžiamąją bylą viso labo tesudarė 2 tomai, todėl, nesant išskirtinių suėmimo terminą pateisinančių sąlygų, teismui beliko suėmimo nutartį panaikinti ir asmenį iš suėmimo paleisti[206].

Be to, įstatymų leidėjas, suteikdamas galimybę pratęsti suėmimo terminą ilgiau nei 6 mėn., o nepilnamečių suėmimo atveju ilgiau nei 4 mėn., numatė ir papildomus įpareigojimus prokurorui, t.y. prokuroro pareiškime turi būti pateikti faktiniai duomenys ir motyvai, kodėl byla laikytina ypač sudėtinga ar didelės apimties, ir išvardyti pagrindiniai ikiteisminio tyrimo veiksmai, atlikti po suėmimo paskyrimo ar suėmimo termino paskutinio pratęsimo (BPK 127 str. 4 d).

„Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai šie ypatingi pagrindai aiškinami per plačiai. Pavyzdžiui, bylą pripažįstant ypatingai sudėtinga ir pratęsiant suėmimą ilgiau nei šešiems mėnesiams, tai motyvuojama tik tuo, jog iki skirto suėmimo pabaigos nespėta atlikti DNR ir mikrodalelių ekspertizės[207], arba nespėtos atlikti fonoskopinė ir biologinė ekspertizės[208]. Toks aiškinimas, lėtai atliekamą ikiteisminį tyrimą prilyginantis ypatingam bylos sudėtingumui, sudaro prielaidas vilkinti ikiteisminį tyrimą, tuo pačiu nepagrįstai tęsiant, taigi piktnaudžiaujant griežčiausia kardomąja priemone, todėl neturėtų būti pateisinamas“[209].

Pažymėtina ir tai, jog BPK įtvirtinta norma, kuri apriboja ikiteisminio tyrimo teisėjo galimybes tęsti kardomąjį kalinimą, jeigu jis nustato, kad per paskutinius du kardomosios priemonės – suėmimo taikymo mėnesius nebuvo imtasi visų įstatymuose numatytų priemonių tam, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika, ir prokuroras nenurodė jokių objektyvių priežasčių, dėl kurių tai nebuvo daroma (BPK 127 str. 7 d.). Pavyzdžiui, „Prokurorė

---

[204] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-425-219/2018.
[205] Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-202.
[206] Asmuo iš suėmimo yra paleidžiamas tik pasibaigus suėmimo taikymo terminui, išskyrus atvejus, kai teismas nutartyje nurodo, jog asmuo iš suėmimo turi būti paleidžiamas nedelsiant (BPK 127 str. 8 d.). Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-803-134/2014.
[207] Lietuvos apeliacinio teismo 2005 sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-17 (2005).
[208] Lietuvos apeliacinio teismo 2005 spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-187 (2005).
[209] Liutkevičius, *supra note* 7: 7.

Vilniaus apygardos teismui pateiktame pareiškime dėl kardomosios priemonės – suėmimo pratęsimo įtariamajam A. G. bylos sudėtingumą ir didelę apimtį motyvavo tuo, kad šiuo metu dar negauta kompleksinio trasologinio – balistinio – medicininio tyrimo specialisto išvada, o negavus šios labai svarbios tyrimui išvados, nėra galimybės įtariamajam įteikti galutinį pranešimą apie įtarimą ir užbaigti ikiteisminį tyrimą. [...] Tokio kardomosios priemonės - suėmimo pratęsimo pagrindo (negalima užbaigti ikiteisminio tyrimo, kadangi negauta specialisto išvada) įstatymas nenumato. [...] Šio kompleksinio tyrimo specialisto išvada yra būtinas ir svarbus dokumentas šioje baudžiamojoje byloje, tačiau vien tik tokio tyrimo atlikimas negali būti pagrindas laikyti bylą ypatingai sudėtinga ir didelės apimties bei tęsti įtariamajam A. G. kardomosios priemonės – suėmimo terminą ilgiau nei šešis mėnesius. Dėl išdėstytų priežasčių nėra Lietuvos Respublikos BPK 127 str. numatytų suėmimo pratęsimo ilgiau kaip šešiems mėnesiams pagrindų“[210]. Taigi iš pateiktos teismo nutarties fragmento bei prieš tai minėtų pavyzdžių, kuomet suėmimas buvo tęsiamas dėl to, jog nebuvo gauti ekspertizių aktai, matyti, jog teismų praktika ir šiuo atžvilgiu yra nevienoda, bet atsižvelgiant į teismų procesinių sprendimų paskelbimo datą, manytina, kad šiuo metu teismai nėra linkę pateisinti ilgalaikio suėmimo termino tuo, jog negautos ekspertizės išvados.

Be to „Lietuvos Respublikos BPK 127 straipsnio 7 dalies nuostatos nesieja būtinumo per paskutinius du suėmimo taikymo mėnesius atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus su konkrečiu įtariamuoju“[211], jei byloje yra nustatyti keli įtariamieji, teisėjas vertindamas, ar buvo atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmai, turi vertinti visumą bei jų atlikimo mastą bei spartą.

BPK numatyta, jog bylose dėl sunkių ar labai sunkių nusikaltimų, taip pat bylose, kuriose nusikalstamų veikų padarymu įtariami ar kaltinami bendrininkų grupės, organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariai, arba kai asmenys suimti užsienio valstybėje, ikiteisminio tyrimo metu suėmimo terminas negali tęstis ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių, o nepilnamečių suėmimo terminas – ilgiau kaip dvylika mėnesių (BPK 127 str. 2 d.). „EŽTT ne kartą yra pabrėžęs, kad baudžiamosios bylos dėl organizuotos nusikalstamos grupuotės padarytų nusikalstamų veikų savaime yra sudėtingesnės, nes dažniausiai tiriamos (nagrinėjamos) tokių veikų padarymo aplinkybės, kurios savo mastu ir dalyvių skaičiumi negali lygintis su pavienių nusikaltimų nagrinėjimo ypatumais. Tokios veikos dažniausiai būna gerai suplanuotos, trunka ilgą laiko tarpą, įtariamieji būna pasiskirstę vaidmenimis. Tokio pobūdžio nusikalstamų veikų tyrimas paprastai užtrunka ilgiau, kadangi tiek ikiteisminio tyrimo institucijoms, tiek teismui reikia nustatyti visas faktines nusikalstamų veikų

[210] Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-267/2010.
[211] Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-293-483/2016.

padarymo aplinkybes, surinkti bei ištirti įrodymus ir nustatyti kiekvieno nusikalstamos grupuotės nario atsakomybės ribas. [...]Todėl tokio pobūdžio bylose, ilgesnis kaltininkų izoliavimas vienas nuo kito, [...] gali būti pripažintas pateisinamu Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies prasme (sprendimas *Bąk prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 7870/04, 2007-01-16; sprendimas *Wrona prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 29345/09)“[212].

Kiekvienu atveju teismas privalo įvertinti, ar egzistuoja tos išskirtinės aplinkybės, ar jų pakanka tam, jog būtų galima pateisinti ilgalaikį asmens suėmimą, kaip to reikalauja Teismo formuojama praktika, t.y. „[...] klausimas, ar suėmimo terminas yra protingas negali būti vertinamas *in abstracto*. Jis turi būti įvertintas pagal kiekvienos bylos aplinkybes. Tęstinis suėmimas gali būti pateisinamas, jei yra tam tikros aplinkybės dėl viešojo intereso reikalavimo, kurios neatsižvelgiant į nekaltumo prezumpciją, nusveria pagarbos asmens laisvei taisyklę“[213]. „Atsižvelgiant į pakankamai ilgą [...] taikomo suėmimo laiką, tik išskirtinės priežastys, t. y. kai suimtas kaltinamasis, būdamas užsienio valstybės piliečiu, neišduodančios savo piliečių kitų valstybių baudžiamajam persekiojimui, nepateikia patikimų garantijų, jog nepasislėps ir šaukiamas visada atvyks į teismą, kaltinamasis ilgai slapstėsi (užsienyje) arba kitaip vengė ikiteisminio tyrimo ir teismo proceso, kaltinamajam inkriminuojamų veikų pobūdis, intensyvumas, kaltinamojo asmenybės bruožai rodo, jog toks asmuo, būdamas laisvėje, yra ypatingai pavojingas visuomenei ir naujų nusikaltimų darymo užkardymas kitomis švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis neįmanomas ar itin apsunkintas, kai byloje yra duomenų, jog būdamas laisvėje, kaltinamasis daro poveikį kitiems proceso dalyviams, nukentėjusiesiems, liudytojams, specialistams, naikina įrodymus ar juos klastoja ir pan., gali pateisinti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo tęsimą ilgą laiką Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 3 dalies požiūriu“[214].

Grįžtant prie procedūros, posėdžiuose, kurių metu nagrinėjamas ilgiau nei 6 mėn. trunkantis pilnamečio asmens suėmimo klausimas, o nepilnamečio atveju – ilgiau nei 4 mėn., šių asmenų dalyvavimas teismo posėdyje tampa privalomu. Nors teismas turi galimybę suimtojo asmens dalyvavimą užtikrinti garso ir vaizdo nuotolinio perdavimo priemonėmis, tačiau manytina, kad tokiu būdu būtų kliudoma betarpiškai ir konfidencialiai suimtajam bendrauti su gynėju ir suderinti poziciją ginantis nuo prokuroro pareiškime ar teisme nurodytų argumentų. Pažymėtina ir tai, kad šiuose posėdžiuose privalu dalyvauti ne tik prokurorui, bet ir gynėjui. Įtariamajam, jei jis pristatomas į teismo posėdį, ir jo gynėjui, kaip ir anksčiau aptartose atvejuose, įstatymų leidėjas numato teisę

---

[212] *Supra note* 67.
[213] EŽTT 2016 m. gruodžio 15 d. sprendimas Ignatov prieš Ukrainą, pareiškimo Nr. 40583/15, §40.
[214] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-47-518/2018.

susipažinti su teismui pateikta medžiaga, kurios pagrindu prokuroras prašo tęsti suėmimą. Teisėjas, išklausęs abejų pusių argumentus, priima vieną iš anksčiau paminėtų nutarčių, kuri, kaip ir bet kuris procesinis sprendimas, turi būti motyvuota. Dėl mūsų šalies priimamų teismo nutarčių savo sprendimuose yra pasisakęs ir EŽTT, kuris sprendime *Balčiūnas prieš Lietuvą* padarė išvadą, jog visos baudžiamojo proceso metu priimtos nutartys, kuriomis buvo tęsiamas suėmimas, tebuvo trumpos, abstrakčios, identiškos ir teorinės, jose nebuvo analizuotos individualios bylos aplinkybės, teapsiribota BPK numatytų suėmimo pagrindų pakartojimu[215].

Atsižvelgiant į tai, kas buvo paminėta, galima teigti, kad suėmimo skyrimas bei jo termino pratęsimas ikiteisminio tyrimo metu priklauso nuo daugelio aplinkybių, tokių kaip įtariamųjų skaičius[216], nusikalstamų veikų kiekis, jų atlikimo mastas, vietovė ir pan., tačiau visos aplinkybės yra vertinamojo pobūdžio ir turi būti pagrįstos objektyviais baudžiamojo proceso metu surinktais duomenimis. Lėtas ir vangus ikiteisminio tyrimo atlikimas, visų reikšmingų duomenų nesurinkimas – nėra ir negali būti pateisinama priežastis beatodairiškai ilgai tęsti suėmimą, kadangi tai gali sąlygoti proporcingumo principo pažeidimą.

3.2 Suėmimo skyrimas bylą perdavus į teismą

Baigus ikiteisminį tyrimą ir bylą su kaltinamuoju aktu perdavus į teismą, visi su kardomosios priemonės – suemimo pratęsimu ar skyrimu susiję klausimai perduodami bylą nagrinėjančio teismo kompetencijai. Asmenį sulaikius, jis pristatomas į teismo posėdį, kuriame be jo dalyvauti privalo prokuroras ir gynėjas. Gynėjas bei kaltinamasis, kaip ir anksčiau aptartuose atvejuose, turi teisę susipažinti su bylos medžiaga. Teismas išklauso kaltinamojo argumentus, prokuroro bei gynėjo nuomonės ir atsižvelgęs į nurodytas aplinkybes, esamus duomenis, gali nutarti asmenį paleisti iš suėmimo arba nustatyti suėmimo terminą. Nutartyje teismas privalo išdėstyti suėmimo taikymo pagrįstumą patvirtinančius argumentus, nurodyti pagrindą bei egzistuojančias sąlygas. Pavyzdžiui, asmuo „[...] neatvyko į teisiamąjį posėdį be pateisinamų priežasčių, taip pat pažeidė kardomąją priemonę - įpareigojimą periodiškai registruotis policijos įstaigoje. Skunde suimtasis negalėjo pateikti pateisinamų priežasčių dėl tokios kardomosios priemonės pažeidimo, nurodydamas kad sumaišė dienas. Akivaizdu, kad toks registracijos dienų bei teismo posėdžio laiko sumaišymas negali būti

[215] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 239.

[216] Tačiau kiekvienam įtariamajam (kaltinamajam) kardomosios priemonės tikslingumo klausimas ir jos parinkimas privalo būti individualizuotas, t.y. neleidžiama pratęsti grupės asmenų suėmimo nevertinant kiekvieno iš jų suėmimo pagrindų, priešingu atveju tai sąlygoja Konvencijos 5 str. 3 d. pažeidimą. Pavyzdžiui, EŽTT 2018 m. birželio 7 d. sprendimas Sejdiji prieš Makedoniją, pareiškimo Nr. 8784/11, §42.

vertinamas kaip atsitiktinis, nelaikytinas svarbia pateisinama priežastimi. Jis anksčiau teistas net devynis kartus, neturi legalaus pragyvenimo šaltinio, todėl yra pagrindas manyti, kad R. G. gali bėgti (slėptis) nuo teismo, daryti naujus nusikaltimus (BPK 122 str. 2, 4 d.)“[217]. Taigi teismo nuomonę lėmė kaltinamąjį neigiamai charakterizuojantys duomenys bei nepagrįstos neatvykimo į teismą priežastys.

Kitas atvejis yra, kai asmuo suimtas buvo jau ikiteisminio tyrimo metu. Ikiteisminio tyrimo metu taikomi suėmimo terminai buvo aptarti anksčiau, todėl tikslinga pažymėti, kad perdavus baudžiamąją bylą į teismą, suėmimo termino trukmei įstatymų leidėjas numatė suvaržymus, t.y. suėmimas taikytas ikiteisminio tyrimo metu ir teisme jokiais būdais negali trukti ilgiau nei du trečdalius didžiausios gresiančios laisvės atėmimo bausmės. Ši taisyklė į BPK buvo grąžinta tam, kad užtikrintų, jog suėmimas, palyginus su asmeniui realiai gresiančia laisvės atėmimo bausme, nebūtų tęsiamas nepagrįstai ilgai ir nevirstų išankstiniu bausmės atlikimu[218]. Tai ypač aktualu bylose, kur asmenims gresianti laisvės atėmimo bausmė yra ne griežtesnė nei dveji ar treji metai[219].

„EŽTT sprendimuose pažymima, kad nėra fiksuoto suėmimo termino, taikytino kiekvienai bylai (*McKay prieš Jungtinę Karalystę*, §45). Besitęsiantis suėmimas konkrečioje byloje gali būti pateisintas tik esant aiškioms tam tikro viešojo intereso apraiškoms, kuris, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, nusveria teisę į laisvę (*Balčiūnas prieš Lietuvą*, §77)“[220]. „EŽTT 2017 m. gegužės 2 d. sprendime byloje *Lisovskij prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 36249/14), pakartojo, kad Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis reikalauja, jog kompetentingos nacionalinės institucijos rodytų „ypatingą rūpestingumą“ dėl kaltinamojo sulaikymo baudžiamojo proceso metu (EŽTT sprendimas byloje *Labitą prieš Italiją* pareiškimo Nr. 2677/95). Vertinant, ar „ypatingo rūpestingumo“ reikalavimo buvo laikytasi, Teismas vertina bendrą proceso sudėtingumą, visus nepagrįsto atidėjimo periodus ir institucijų priimtus sprendimus pagreitinti procesą bei užtikrinti, kad bendras suėmimo terminas būtų racionalus (EŽTT sprendimas byloje *Suslov prieš Rusiją* pareiškimo Nr. 2366/07). Nors labai ilgi suėmimo terminai automatiškai nereiškia Konvencijos 5 straipsnio 3 dalies pažeidimo, Teismas pažymėjo, kad išimtinės aplinkybės, pateisinančios tokį terminą, turi būti nustatytos (EŽTT sprendimas byloje *Bulatovič prieš Juodkalniją* pareiškimo Nr. 67320/10)“[221].

Taigi EŽTT reikalauja „ypatingo stropumo“, kuris yra siejamas su EŽTK 5 str. 3 d. bei BPK 242^1 str. – pareigą bylą išnagrinėti per kuo trumpesnį laiką.

Sunkumų turėtų kilti tada, jei asmuo kaltinamas kelių nusikaltimų padarymu, už kuriuos nėra

[217] Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-27-106/2009.
[218] Liutkevičius, *supra note* 7: 7.
[219] Goda, Kazlauskas, Kuconis, *supra note* 36: 233.
[220] Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-81-150/2017.
[221] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-105-518/2018.

numatytos ilgalaikės laisvės atėmimo bausmės arba galutiniame variante už sunkiausią nusikalstamą veiką asmuo yra išteisinamas. Tokiu atveju, teismui tenka suėmimo terminą pagrįsti ir galimas variantas, kai asmuo paskelbus nuosprendį yra paleidžiamas teismo posėdžių salėje, kaip atlikęs laisvės atėmimo bausmę[222]. Taip pat keblumų kelia mūsų BPK, kadangi pirmos instancijos teismas, priimdamas nuosprendį, kardomąją priemonę palieka galioti iki nuosprendžio įsiteisėjimo dienos, taigi suėmimo terminas nėra nustatomas. Teismų praktikoje tai skamba taip „R.S. paskirtą kardomąją priemonę suėmimą palikti galioti nepakeistą ir pratęsti iki šio nuosprendžio įsiteisėjimo ir juo paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo pradžios“[223] arba „Kardomąją priemonę suemimą palikti galioti iki nuosprendžio įsiteisėjimo, o įsiteisėjus nuosprendžiui - panaikinti“[224]. Taip pat galimas ir toks teismo išsireiškimas dėl kardomosios priemonės likimo „J. S. paskirtą kardomąją priemonę – suėmimą palikti galioti iki nuosprendžio pradėjimo vykdyti“[225]. Panaši situacija susidaro ir tuo atveju, kai teismas galutiniame procesiniame sprendime nusprendžia asmeniui skirti realią laisvės atėmimo bausmę, o iki tol galiojusias kardomąsias priemones pakeičia į griežčiausią – suėmimą[226] arba nusprendžia prieš tai galiojusias kardomąsias priemones panaikinti ir tuo pačiu paskirti suėmimą[227], bei kaltinamąjį suimti teismo posėdžių salėje[228]. „Teismų praktikoje konstatuota, kad apkaltinamojo nuosprendžio, kuriuo paskirta laisvės atėmimo bausmė, priėmimas savaime negali pateisinti griežčiausios kardomosios priemonės – suėmimo taikymo ir neatleidžia teismo nuo pareigos tokį taikymą motyvuoti (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-563/2014; 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393-378/2015; kt.)“[229], deja, pateiktų baigiamųjų procesinių aktų analizė rodo, jog teismai tokio savo sprendimo dėl suėmimo taikymo nepagrindžia jokiais motyvais. O be to, visais paminėtais atvejais, jokie terminai nėra nustatomi, todėl iš tiesų paradoksalu, kai visos prieš tai galiojusios taisyklės, kurios buvo numatytos ikiteisminio tyrimo metu, teisminio nagrinėjimo metu, paskelbus nuosprendį netenka reikšmės, jei kažkuris iš proceso dalyvių paduoda apeliacinį skundą, kuris stabdo nuosprendžio vykdymą. Nuteistasis lieka suėmime iki kol apeliacinės instancijos teismas išnagrinės bylą apeliacine tvarka ir paskelbs procesinį sprendimą, o tai bus, geriausiu atveju, daugiau nei po dviejų mėn., kadangi

[222] BPK 309 str. 1 d. 5 p.
[223] Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2200-946/2015.
[224] Marijampoles apylinkės teismo 2018 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1039-564/2018.
[225] Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-59-818/2018.
[226] Pavyzdžiui, Utenos apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-850-266/2018.
[227] Pavyzdžiui, Utenos apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-896-373/2018.
[228] Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-604-754/2016.
[229] *Supra note* 126.

BPK 321 straipsnio 1 dalis, numato, jog pirmosios instancijos teismas negali skirti bylos nagrinejimo apeliacinės instancijos teisme anksčiau negu po 1 mėn. nuo bylos su gautais skundais bei atsiliepimais į juos išsiuntimo apeliacinės instancijos teismui dienos. Asmuo suimtas, tačiau jo suemimo tikslingumo klausimo apeliacinės instancijos teismas nesprendžia, nes įstatymų leidejas jam tokios pareigos nenumatė. Keista, kai prieš tai baudžiamojo proceso metu galioję griežti suėmimo taikymo terminai, apeliacinės instancijos teisme išnyksta. Šiuo klausimu EŽTT byloje *„Wemhoff prieš Vokietiją* (1968 m.) yra pastebėjęs, jog suimtas asmuo nuo to momento, kada teismas jo atžvilgiu priima apkaltinamąjį sprendimą, t. y. tapęs suimtu nuteistuoju, turi teisę į jo suėmimo teisėtumo peržiūrą iki prasidės apeliacinis procesas arba jo metu“[230]. Mūsų šalyje toks variantas BPK nėra numatytas.

Be to, galimi atvejai, kai apeliacinės instancijos teisme procesas užsitęsia arba aukštesnės instancijos teismas priima išteisinamąjį nuosprendį. Tada kyla klausimas, ar tas suėmimas buvo pagrįstas, ar asmuo turi teisę gauti žalos atlyginimą už, jo vertinimu, neteisėtą laikymą kardomajame kalinime? Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d. skelbia, jog „asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“, o įvykus tokiam pažeidimui, Konstitucija suteikia teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis dėl materialinės ir moralinės žalos atlyginimo (Konstitucijos 30 str. 2 d.). Asmeniui, kuris, jo manymu, nepagrįstai buvo sulaikytas ar suimtas, BPK numato galimybę kreiptis dėl žalos atlyginimo įstatymų nustatyta tvarka[231].

Tačiau išteisinamojo nuosprendžio priėmimas dar nesuponuoja, jog asmuo buvo suimtas nepagrįstai ar jo terminas tęsėsi per ilgai, kadangi pradinėje stadijoje tai iš tiesų gali būti traktuojama kaip pagrįsta kardomoji priemonė, kurios reikalauja viešasis interesas, todėl kiekvienoje byloje yra būtina nustatyti visas aplinkybes tam, jog būtų galima konstatuoti, ar asmens teisė į laisvę buvo nepagrįstai suvaržyta, ar toks suvaržymas, teismo vertinimu, vis dėlto buvo pagrįstas ir reikalingas, ir jei ne, kokią žalą asmuo patyrė.

Pažymėtina ir tai, kad pareiškėjui prieš kreipiantis dėl savo galimai pažeistų teisių atkūrimo į Strasbūrą, privalu išnaudoti visas valstybės vidaus teisines gynybos priemones ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas byloje (EŽTK 35 str. 1 d.), priešingu atveju, Teismas tokią asmens peticiją, vadovaudamasis Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalimis, atmes dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo[232].

Apibendrinant galima teigti, jog suėmimo skyrimas, jo termino pratęsimas, nors ir yra

[230] Jurka, Gušauskienė, *supra note* 23: 74.
[231] BPK 44 str. 4 d.
[232] EŽTT 2013 m. liepos 9 d. sprendimas byloje Varnas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 42615/06, § 89.

įspraudžiami į griežtus BPK numatytus rėmus ikiteisminio tyrimo metu bei nagrinėjant bylą pirmos instancijos teisme, tačiau visi šie griežti apribojimai išnyksta pirmos instancijos teismui paskelbus galutinį procesinį sprendimą byloje. Nors įstatymų leidėjas įpareigojo suėmimo, kaip ir kitų kardomųjų priemonių, klausimą išspręsti nuosprendžio rezoliucinėje dalyje, tačiau suėmimo atveju – joks suėmimo terminas jau nenustatomas ir nuteistasis lieka suimtas iki apeliacinio proceso pabaigos. Problema išlieka ir tuo atveju, jei teismas nuosprendžiu kaltinamajam kardomąją priemonę ar jų kompleksą pakeičia į suėmimą arba panaikinęs prieš tai skirtąsias priemones naujai paskiria suėmimą bei nurodo asmenį suimti teismo posėdžių salėje. Tokio procesinio veiksmo apskundimas, kai suėmimas skiriamas nuosprendžiu, BPK nenumatytas, todėl dėl suėmimo pagrįstumo nuteistasis gali skųstis tik bendra tvarka teikiant skundą ne atskirai dėl kardomosios priemonės, o dėl baigiamojo procesinio sprendimo. Pažymėtina ir tai, kad apeliacinės instancijos teismas neturi pareigos spręsti kardomojo kalinimo teisėtumo ir pagrįstumo klausimo iki prasidės bylos nagrinėjimas apeliacine tvarka.

3.3 Kardomosios priemonės – suėmimo keitimo ir panaikinimo probleminiai aspektai

Tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek ir teisminio nagrinėjimo etape teismas, spręsdamas kardomosios priemonės – suėmimo taikymo ar pratęsimo klausimą, savo procesiniame sprendime turi pagrįsti suėmimo, kaip griežčiausios kardomosios priemonės, taikymo būtinybę ir neišvengiamumą, siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų. Ši norma taip pat įpareigoja kas kartą, sprendžiant suėmimo pratęsimo klausimą, įvertinti pateiktus duomenis, taikomo suėmimo trukmę ir svarstyti klausimą, ar nėra galimybės tų pačių tikslų pasiekti kitomis švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis. O šią galimybę įstatymų leidėjas gana neseniai suteikė teismams, todėl tai įstatymiškai tapo puikia atsvara nuolat besitęsiančiam suėmimui, nes iš tiesų neturint procesinio įrankio būtų sunku užtikrinti suimtojo dalyvavimą baudžiamajame procese. Bet tai jau praeitis, todėl kardomosios priemonės suėmimo keitimas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, turėtų būti praktiškai, o ne formaliai, svarstomas kiekvienoje byloje. Tačiau... realybė kitokia, teismai bent jau kol kas nėra linkę pasitikėti kitų kardomųjų priemonių patikimumu, todėl lyg apsidrausdami nuo to „jeigu nepasiteisins“, toliau formaliai nurodydami vis dar egzistuojančius suėmimo taikymui būtinus pagrindus ir sąlygas, formaliai pabrėždami, kad nėra galimybės kitomis priemonėmis užtikrinti siekiamų BPK tikslų, gana ramia sąžine tęsia suėmimą, taip pamindami asmens teisę į laisvę ir pamiršdami, jog baudžiamajame procese egzistuoja tokie principai, kaip nekaltumo prezumpcija ir proporcingumas. Gal suėmimas iš

tiesų pradinėje stadijoje yra neišvengiamas ir būtinas, tačiau „[...] po tam tikro laiko, toliau vykstant procesui, nustatytų suėmimo taikymo pagrindų procesinė reikšmė mažėja, menksta. Todėl kiekvieną kartą siekiant pratęsti griežčiausios kardomosios priemonės terminą ir objektyviai pagrįsti jos taikymo neišvengiamumą yra būtina nustatyti vis reikšmingesnius pagrindus. EŽTT yra nurodęs, kad kuo ilgiau asmuo yra laikomas suėmime, tuo kruopščiau (atidžiau) turi būti tikrinami (analizuojami) konkretūs faktai, įrodantys būtinybę tokį asmenį laikyti suėmime, o niekuo nepagristi formalūs teiginiai, [...] nesudaro pagrindo nuolat tęsti suėmimo terminą“[233]. Įstatymų leidėjas, suteikdamas galimybę suėmimą keisti kita kardomąja priemone ar jų kompleksu, BPK taip pat papildė nauja kardomąja priemone – intensyvia priežiūra. Tiesa, ši kardomoji priemone kitose šalyse jau taikoma gana seniai. Pavyzdžiui, „ši priemonė taikoma paleidžiant už užstatą Anglijoje, Italijoje, Portugalijoje. Vakarų Europoje elektroninė stebėsena taip pat taikoma kaip priemonė tinkamam namų arešto vykdymui užtikrinti. [...] Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Švedijoje ir Šveicarijoje, asmenys, kuriems taikoma elektroninė stebėsena, turi sumokėti taikymo išlaidas“[234]. Taigi šios kardomosios priemonės taikymas, o ypač su namų areštu ar užstatu, ar visų trijų paskyrimas, gali maksimaliai bet kurį asmenį apriboti nuo galimybės daryti naujus nusikaltimus, o kartu paskyrus ir dokumentų paėmimą – gali apsaugoti nuo pavojaus, jog įtariamasis ar kaltinamais pabėgs, o pritaikius kartu ir kitas procesines prievartos priemones ikiteisminio tyrimo metu, pavyzdžiui, elektroninių ryšių priemonėmis perduodamos informacijos kontrolę, galima sutrukdyti ne tik siekiant, jog asmuo nepabėgtų, bet ir netrukdytų procesui, neturėtų galimybės pakenkti proceso sėkmei. Iš tiesų, mūsų BPK numatytos kardomosios priemonės savo procesine paskirtimi turi nemažai galimybių asmenį sulaikyti nuo bet kokios rizikos, kuri gali sutrukdyti pasiekti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų, tačiau net ir jų kompleksas, kad ir kokiais ribojimais pasireikštų, nebus tokio pat sunkaus pobūdžio ir masto, kaip taikant suėmimą, kuris, kaip minėta, savo suvaržymų apimtimi jau su jokia kita kardomąja priemone nederinamas. Manytina, kad teismai, baimindamiesi atsakomybės jausmo prieš visuomenę, yra linkę piktnaudžiauti šia priemone, pamiršdami, kad net ir asmeniui pažeidus kitas kardomąsias priemones ir pabėgus iš šalies, tarptautinio bendradarbiavimo pagrindu galima kreiptis dėl tokio asmens perdavimo (išdavimo) Lietuvos Respublikai.

Taigi tolesniame darbe tikslinga pateikti keletą teismų praktikos pavyzdžių, kuriose svarstomi klausimai dėl suėmimo keitimo kita kardomąja priemone ar jų kompleksu. Vienoje iš apeliacine tvarka apskųstų teismo nutarčių, kolegija konstatavo, jog „[...] įvertinusi tai, kad V. P.

[233] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-184-202/2018.
[234] Losis, *supra note* 40: 118.

suimtas jau gana ilgą laiką – beveik 11 mėnesių (nors šis terminas ir nėra neleistinos trukmės), taip pat atsižvelgusi į V. P. inkriminuojamų nusikalstamų veikų sunkumą (ne tik nesunki, bet ir sunki bei labai sunki), pavojingumą (įgijimas ir gabenimas kontrabandos būdu labai didelio kiekio narkotinių medžiagų – kokaino), pobūdį (savanaudiško pobūdžio), pareikšto kaltinimo apimtį, kaltinamojo asmenybę (neteistas; pats atvyko pas teisėsaugos pareigūnus), amžių (51 metai), turėjimą nuolatinės gyvenamosios vietos, sukurtus pakankamai tamprius šeiminius ryšius, esamą galimybę įsidarbinti, teisėjų kolegija sprendžia, jog nėra pagrindo V. P. laikyti suimtą, o BPK 119 straipsnyje nustatyti tikslai, gali būti pasiekti jam taikant ir švelnesnių kardomųjų priemonių kompleksą – 50 000 Eur užstatą ir kaltinamojo stebėjimą elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (BPK 121 straipsnio 3 ir 4 dalys, 139 straipsnio 1 dalis)“[235]. Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, kolegija atsižvelgė į visas aplinkybes, kurios tarpusavyje tampriai siejasi, ir objektyviai jas įvertinusi, nutarė patikėti kitų kardomųjų priemonių galimybę užtikrinti, jog procesas nebus pažeistas, o asmens suvaržymu mastas nors ir bus mažesnis, bet tai nesutrukdys sėkmingai užbaigti baudžiamąjį procesą. Tačiau užstatas yra piniginė įmoka ir ne visi asmenys turi pakankamai lėšų tokiai kardomajai priemonei užtikrinti, todėl kai kuriems ši kardomoji priemonė paprasčiausiai yra neaktuali, nes praktiškai neįgyvendinama.

Pažymėtina ir tai, kad nors pagal BPK dėl užstato dydžio spręsti turi jį skiriantis pareigūnas, t.y. prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas, tačiau praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai užstatas ar jo dalis[236] jau būna sumokėtas į teismo ar prokuratūros depozitinę sąskaitą ir posėdžio metu suimtasis ir jo gynėjas, pateikdami teismui apmokėjimo kvitą, kaip kardomosios priemonės įgyvendinimo garantą, prašo keisti kardomąją priemonę – suėmimą į jau sumokėtą užstatą bei taip pat neretai sutinka, jog, esant būtinybei, suimtasis neprieštarauja ir kitų kardomųjų priemonių taikymui, pavyzdžiui, intensyviai priežiūrai. Paminėtina ir tai, kad „Rekomendacijose dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės“ rekomenduojama, jog užstato dydis atsižvelgiant į anksčiau paminėtas aplinkybes (tokiais kaip nusikalstamos veikos sunkumas, įtariamojo ir užstato davėjo turtinė padėtis ir pan.) būtų ne mažesnis nei 30 MGL dydžio. Prieš tai paminėtoje byloje iš tiesų sumokėtas užstato dydis yra žymus ir tokios didelės vertės turto netekimo galimybė, turėtų atgrasyti asmenį nuo bet kokio kenkimo baudžiamajam procesui. Štai EŽTT byloje *Stogmuller prieš Austriją* „pripažino, kad pabėgimo pavojus yra pakankamas pagrindas sulaikymui, tačiau galimybė paskirti užstatą labai sumažina pabėgimo

[235] *Supra note* 233.

[236] Gynėjas ar suimtasis, teikdami teismui užstato apmokėjimo kvitą, nurodo, jog tai tik dalis užstato ir yra reali galimybė sumokėti kitą dalį užstato, jei teismas sutiks kardomąją priemonę – suėmimą pakeisti į užstatą.

tikimybę ir besitęsiantis sulaikymas vien šiuo pagrindu yra nepateisinamas“[237]. Taigi asmuo, kuris pats ar jo prašymu kitas asmuo sutinka apriboti savo teisę į dalį turto, o juo labiau, kai teismui pateikia tokios priemonės įgyvendinimo garantą, tai turėtų paskatinti teismą patikėti ir užstato teikiamomis garantijomis. Deja, teismų praktikoje, net ir sumokėtų užstatų sumos ir sutikimas su bet kokių kitų kardomųjų priemonių taikymu, teismo neretai neįtikina, todėl teismo nutartyse pasisakydami, jog suėmimas yra būtinas, apie sumokėtą užstatą nepasisako ir kitų kardomųjų priemonių taikymo galimybės nevertina, pavyzdžiui „Aukštesniajam teismui pripažinus, kad suėmimo terminas kaltinamajam pratęstas pagrįstai, šioje nutartyje nedėstomi argumentai dėl netikslingumo griežčiausią kardomąją priemonę keisti į švelnesnes“[238].

Tęsiant toliau, paminėtina, jog nors asmeniui ikiteisminio tyrimo metu dėl ilgai besitęsiančio suėmimo teismas ir nutaria šią kardomąją priemonę pakeisti kitomis, tai dar nebūtinai reiškia, jog tokio procesinio sprendimo neapskųs prokuroras. Pavyzdžiui, „Pažymėtina, kad teismas skundžiamoje nutartyje, nepratęsdamas kaltinamajam A. B. kardomosios priemonės – suėmimo termino, nepasisakė dėl baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintų suėmimo taikymo pagrindų ir sąlygų buvimo ar jų išnykimo. Iš nutarties motyvuojamosios dalies turinio galima spręsti, jog teismas iš esmės pripažįsta esant neišnykusius suėmimo taikymo pagrindus, numatytus BPK 122 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktuose, t. y. kad A. B. bėgs (slėpsis) nuo teismo ir darys naujus, BPK 122 straipsnio 4 dalyje numatytus nusikaltimus. Tačiau teismas, kaip minėta, sprendimą pakeisti kaltinamajam A. B. suėmimą švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis motyvavo tuo, kad A. B. atžvilgiu pakankamai ilgai (5 metus) yra taikoma pati griežčiausia kardomoji priemonė - suėmimas. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vertinimu, tai, kad A. B. taikomas suėmimas pakankamai ilgą laiką (5 metus), neužkerta kelio jam taikyti suėmimą šioje baudžiamojoje byloje ir toliau, esant BPK numatytiems pagrindams bei sąlygoms“[239]. Šiuo atveju, aukštesnės instancijos teismo vertinimu, baudžiamajame procese nėra galimybės BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų pasiekti kitomis kardomosiomis priemonėmis, todėl nors pirmos instancijos teismas ir suteikė suimtajam galimybę, tačiau savo procesinio sprendimo tinkamai neargumentavo, kas lėmė tokios nutarties panaikinimą ir asmens suėmimo termino pratęsimą. Tačiau vienoje iš savo nutarčių teismas pripažino, jog „Nors byloje yra nustatytas 122 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatytas suėmimo termino pratęsimo pagrindas, tačiau skirti suėmimą ar pratęsti šios kardomosios priemonės terminą yra teismo teisė, bet ne pareiga“[240].

---

[237] *Išvada dėl Baudžiamojo proceso kodekso projekto (IXP-959) atitikimo ES teisę*, žiūrėta 2018-10-07, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-g0zrz44g6&documentId=TAIS.152178&category=TAK.

[238] Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-67-177/2017.

[239] *Supra note* 220.

[240] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-4-165/2018.

Kitoje byloje teismas atsižvelgė į tai, kad asmuo suimtas jau ilgą laiką ir nors formaliai jo kardomasis kalinimas neviršija BPK 127 straipsnio 11 dalyje numatytos ribos, tačiau „įvertinęs baudžiamojo proceso trukmę ir eigą, t. y. kad šioje byloje kaltinimas yra pareikštas šešiems asmenims, todėl bylos nagrinėjimas ir galutinio procesinio sprendimo priėmimas gali užtrukti, taip pat kaltinamojo A. K. galimai padarytų nusikaltimų sunkumą, jo asmenybę charakterizuojančius duomenis, sprendžia, kad kaltinamajam kardomoji priemonė - suėmimas buvo pratęsta nesilaikant Lietuvos Respublikos BPK nuostatų. Šioje proceso stadijoje BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai gali būti pasiekti skiriant kaltinamajam ir kitas švelnesnes kardomąsias priemones nei suėmimas. Todėl kaltinamajam A. K. paskirta ir pratęsta kardomoji priemonė (suėmimas) keičiama į intensyvią priežiūrą“[241].

Teismui nusprendus, „[...] kad asmens sulaikymas ar suėmimas buvo neteisėtas ir dėl to asmenį reikia paleisti, privalo tokį sprendimą tinkamai argumentuoti, pavyzdžiui, byloje *Grauslys prieš Lietuvą* Teismas pažymėjo, kad nacionalinio teismo sprendimas paleisti pareiškėją už užstatą nenurodant pareiškėjo paleidimo priežasčių gali būti interpretuojamas kaip pripažinimas, kad pareiškėjo kardomojo kalinimo (suėmimo) teisėtumo klausimas buvo atviras, o tai nėra pripažintina tinkama teismine reakcija 5 straipsnio 4 dalies atžvilgiu[242]. Todėl siekiant tinkamai užtikrinti sulaikytų asmenų teises šiuo aspektu itin svarbu tinkamai ir išsamiai argumentuoti teismo nutartis pakeisti tokią kardomąją priemonę ar ją panaikinti“[243].

Taigi kas kartą teismas, keisdamas kardomąją priemonę iš suėmimo į bet kurią kitą, turi tai pakankamai argumentuoti, t.y. kodėl, jo vertinimu, išnyko viena iš būtinų suėmimo sąlygų. Kaip ir minėta anksčiau, neargumentuoti teismų procesiniai sprendimai vis dar egzistuojanti problema.

Kiekviena baudžiamoji byla yra išskirtinė, tokios pat analogiškos nėra, todėl kas kartą teismai turi visapusiškai išnagrinėti ir įvertinti, ar kardomasis kalinimas vis dar pateisinamas ir būtinas procese, ar jo atsisakius, ar pakeitus kitomis kardomosiomis priemonėmis viešajam interesui kils grėsmė ir nebus užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatyti tikslai. Pažymėtina, jog „[...] taikant procesines prievartos priemones, taip pat ir skiriant kardomąsias priemones, ypač griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą, visų pirma, privaloma laikytis teisėtumo principo. Viešasis interesas negali persverti teisėtumo - pamatinio baudžiamojo proceso principo“[244].

---

[241] *Supra note* 214.

[242] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 11 d. sprendimas Trzaska prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 25792/94, cituota iš Justina Balčiūnaitė, „Probleminiai žmogaus teisių apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos baudžiamojoje justicijoje Europos žmogaus teisių konvencijos požiūriu“ (I dalis), *Jurisprudencija* 4(106) (2008): 47-48.

[243] Justina Balčiūnaitė, „Probleminiai žmogaus teisių apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos baudžiamojoje justicijoje Europos žmogaus teisių konvencijos požiūriu“ (I dalis), *Jurisprudencija* 4(106) (2008): 47-48.

[244] *Supra note* 214.

Nors BPK ir suteikia suimtajam ir jo gynėjui teisę skųsti suėmimo paskyrimo ar pratęsimo nutartis, tačiau aukštesnės instancijos teismui atmetus skundą, skųsti suėmimo kasacine tvarka – nėra galimybės. Tiesa, suimtasis ar jo gynėjas ikiteisminio tyrimo metu turi galimybę kreiptis į prokurorą, o teisminio nagrinėjimo metu į bylą nagrinėjantį teismą su prašymu spręsti klausimą dėl kardomosios priemonės pakeitimo ar jos panaikinimo[245]. Tokį prašymą prokuroras arba bylą savo žinioje turintis pirmos instancijos teismas turi išnagrinėti ir šiuo klausimu priimti motyvuotą rašytinį procesinį sprendimą, kuris gali būti skundžiamas[246].

Pasaulyje yra šalių, kur egzistuoja suėmimo peržiūrėjimo galimybė, pavyzdžiui, „*Suomijoje* Prievartos priemonių aktas nustato, kad jeigu to prašo suimtasis (ne anksčiau kaip po dviejų savaičių po suėmimo paskyrimo pirmą kartą), teismas turi pareigą *kas dvi savaites* peržiūrėti suėmimo pagrindus bei sąlygas siekiant patikrinti, ar jie nėra išnykę ar pasikeitę. *Prancūzijoje* įstatymai leidžia suimtam kaltinamajam ar jo gynėjui bet kada prašyti tyrimo teisėjo paleisti jį į laisvę ar peržiūrėti suėmimo pagrindus bei sąlygas. [...] *Maltoje*, vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 412B skyriumi, suimtas asmuo ar jo gynėjas gali bet kuriuo proceso metu kreiptis su skundu į Magistratų teismą prašydamas panaikinti suėmimą, jeigu manoma, kad tokia priemonė jo atžvilgiu taikoma neteisėtai“[247]. Taigi tokios teisės suteikimas suimtajam ar jo gynėjui suteikia galimybę inicijuoti tolimesnio suėmimo taikymo tikslingumo peržiūrą[248].

Nors šio tyrimo atlikimui atsitiktine tvarka buvo pasirinkta 100 apeliacine tvarka nagrinėtų skundų dėl suėmimo termino pratęsimo, tačiau iš jų tik 12 buvo patenkinti, t.y. nutarta suėmimą pakeisti kitomis kardomosiomis priemonėmis arba suėmimą iš viso panaikinti. Toks mažas patenkintų skundų skaičius rodo, jog teismai nėra linkę pasitikėti kitų kardomųjų priemonių galimybėmis užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų pasiekimą. Manytina, kad teismai neretai, net nesvarstydami kitų priemonių taikymo galimybės, nutartyse formaliai nurodo, jog jos yra nepakankamos baudžiamojo proceso keliamiems tikslams pasiekti. Toks nepasitikėjimas neretai sąlygoja proporcingumo principo pažeidimą, o asmeniui pateikus peticiją Teismui neretai yra konstatuojamas ir EŽTK 5 straipsnio 3 dalies pažeidimas. Taigi vis dėl to teismai savo praktikoje

---

[245] BPK 139 str. 1 d. reglamentuoja, kad kardomoji priemonė turi būti panaikinta, kai tampa nebereikalinga arba pakeičiama griežtesne ar švelnesne, kai to reikalauja bylos aplinkybės.

[246] Prokuroro nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui, o jeigu ir aukštesnysis prokuroras netenkina prašymo, toks procesinis sprendimas dar gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui (BPK 63 str. 1 d.). Pirmos instancijos teismo procesinį sprendimą dėl tokio prašymo netenkinimo, proceso dalyviai, remiantis naujausia teismų praktika, įgijo teisę skųsti apeliacine tvarka (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 12 d. nutartis Nr. 1S-50-616/2019, Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 26 d. Nr. 1S-66-1076/2019).

[247] Jurka, Gušauskienė, *supra note* 23: 72.

[248] *Ibid.*, 73.

turėtų vengti šabloniškų, neargumentuotų procesinių sprendimų, nes dėl tokių nepagrįstų sprendimų kenčia ne tik suimtasis, bet ir valstybės biudžetas: asmuo išlaikomas įkalinimo įstaigoje, o prisiteisus žalą vidaus teismuose ar EŽTT, valstybė dar įgyja prievolę atlyginti žalą už neteisėtą ar neteisėtos trukmės kardomąjį kalinimą. Turime nemažai alternatyvių priemonių, kurių taikymas gali eliminuoti įtariamojo ar kaltinamojo galimybes realizuoti vieną ar kelis suėmimo pagrindus.

Apibendrinant galima teigti, jog kardomojo kalinimo keitimas ar naikinimas baudžiamajame procese vis dar išlieka gana retu reiškiniu. Teismai nepasitiki kitų kardomųjų priemonių paskirtimi, o suėmimą dažnai taiko ne kaip „*ultima ratio*" priemonę, bet kaip užtikrintą garantą, jog baudžiamasis procesas bus sėkmingas, nesvarstydami įstatyme numatytos galimybės, jog tų pačių tikslų būtų galima pasiekti ir paskyrus švelnesnes kardomąsias priemones ar jų kompleksą.

IŠVADOS

1. Suėmimas baudžiamojo proceso teorijoje suprantamas, kaip procesinių prievartos priemonių sistemoje numatyta griežčiausia kardomoji priemonė, kurios esmė – teismo procesinio sprendimo pagrindu, terminuotam laikotarpiui suvaržyti prigimtinę žmogaus teisę – tai teisę į laisvę, todėl tiek Lietuvos Respublikos Konstitucija, tiek Baudžiamojo proceso kodeksas, Europos Žmogaus teisių konvencija ir Teismo formuojama praktika įpareigoja šią kardomąją priemonę taikyti kaip *ultima ratio* priemonę, kai kiti būdai ir priemonės yra nepakankami BPK 119 straipsnyje numatytiems tikslams pasiekti. Ir nors suėmimu, kaip ir kitomis kardomosiomis priemonėmis, yra siekiama užkardyti galimam baudžiamosios teisės pažeidėjui tęsti ar kartoti Baudžiamajame kodekse numatytas veikas, tačiau prevencinis jos taikymas negali būti traktuojamas kaip išankstinė bausmė ar turėti bausmės elementų.
2. Nors įstatymų leidėjo numatyti reikalavimai turėtų riboti beatodairišką ir nepamatuotą griežčiausios prievartos priemonės taikymą baudžiamojo proceso metu, tačiau dažnai šios priemonės taikymą sąlygoja ne tik to paties įstatymų leidėjo numatyta simbolinė vienerių metų „kartelė“, bet ir BPK numatytų reikalavimų ir Teismo formuojamos praktikos neatitinkantys: nemotyvuoti bei šabloniški, teismų procesiniai sprendimai.
3. Atlikta teismų nutarčių analizė atskleidė, kad teismai, skirdami suėmimą ar tęsdami jo terminą, remiantis pagrindu, jog asmuo bėgs, slėpsis nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, dažnai suėmimą taiko ne atsižvelgdami į BPK 122 straipsnio 2 dalyje numatytą duomenų visetą, bet akcentuodami nusikaltimo sunkumą ir gresiančią griežtą laisvės atėmimo bausmę (nors EŽTT ne kartą yra pažymėjęs, jog šios aplinkybės negali pateisinti ilgesnių suėmimo laikotarpių).
4. Suėmimo pagrindas, jog asmuo trukdys procesui turi būti paremtas ne abstrakčiu pavojumi, o objektyviais byloje užfiksuotais duomenimis. Šiam pagrindui pagrįsti įstatymų leidėjas numatė baigtinį aplinkybių sąrašą, todėl į jį nepatenkančios aplinkybės: asmens neprisipažinimas, bendrininkų nenustatymas, nenuoseklių parodymų davimas ir pan. – negali sąlygoti suėmimo skyrimo ar jo termino tęsimo šiuo pagrindu. Pavojų, jog asmuo trukdys procesui tiek vidaus teismai, tiek ir EŽTT dažniausiai įžvelgia pradinėje proceso stadijoje, kadangi vėliau šis pavojus, atsižvelgiant į proceso eigą, palaipsniui mažėja.
5. Suėmimo pagrindą, jog asmuo darys naujus labai sunkius, sunkius ar BPK 122 straipsnio 4 dalyje įvardytus apysunkius nusikaltimus, gali pagrįsti ankstesnis asmens teistumas (tačiau ne už bet kokias nusikalstamas veikas), vaidmuo nusikaltimo padarymo metu, gautų pajamų šaltinis bei kitos aplinkybės, o tikimybę, jog įgyvendins grasinimą ar pasikėsinimą ir įvykdys nusikaltimą –

liudytojų, nukentėjusiųjų parodymai bei kiti duomenys.

6. Ketvirtasis suėmimo pagrindas yra numatytas BPK 122 straipsnio 5 dalyje, tačiau jo taikymui įstatymų leidėjas tereikalauja formalius reikalavimus atitinkančio užsienio valstybės ar Tarptautinio baudžiamojo teismo kreipimosi į Lietuvos Respubliką tarptautinės pagalbos.
7. Nemažai problemų kelia aplinkybė, jog teismai, spręsdami kardomojo kalinimo tikslingumo klausimą, dažnai iš tikrųjų net nesvarsto galimybės pasinaudoti įstatymų leidėjo BPK suteikta teise suėmimą keisti kitomis alternatyviomis kardomosiomis priemonėmis, o tenustatę formalius reikalavimus taiko suėmimą. Tokią išvadą galime padaryti po tiriamajame darbe atliktos teismų praktikos analizės, kuri parodė, jog suėmimas – vis dar vyraujanti kardomoji priemonė, be didesnės konkurencijos dominuojanti baudžiamajame procese (ypač sunkių ir labai sunkių nusikaltimų kategorijose).
8. Pirmos instancijos teismui paskelbus nuosprendį, kuriuo, pasisakant dėl kardomųjų priemonių, nusprendžiama asmenį palikti suimtą iki nuosprendžio vykdymo pradžios ar kardomąsias priemones pakeičia į suėmimą, ar naujai jį paskiria, nėra nustatomas suėmimo terminas ar apskundimo galimybė, kadangi BPK tokia norma nenumatyta.
9. Nors suėmimu, kaip griežčiausia kardomąja priemone, yra siekiama apsaugoti pamatines visuomenės vertybes, tačiau suimtojo teisių neužtikrinimas, jų pažeidimas, taip pat neadekvatus suėmimo skyrimas ar jo termino pratęsimas, sąlygoja proporcingumo, nekaltumo prezumpcijos bei interesų pusiausvyros principų pažeidimą, kas tuo pačiu determinuoja ir žmogaus teisių pažeidimą.
10. Išnagrinėjus penkių užsienio valstybių teisės aktuose numatytus suėmimo skyrimo pagrindus bei sąlygas ir palyginus juos su Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme numatytais suėmimo skyrimo reikalavimais, galime daryti išvadą, jog suėmimo pagrindai aptartose valstybėse daugmaž yra vienodi, tačiau Latvijoje bei Vokietijoje prie suėmimo pagrindų yra priskiriamas ir nusikaltimo sunkumas, tuo tarpu viena iš suėmimo sąlygų – minimali gresiančios bausmės „kartelė“ nežymiai laviruoja nuo vienerių iki trejų metų. Neatsižvelgiant į paminėtus skirtumus, galime konstatuoti, jog visų išvardytų valstybių baudžiamojo procese įstatymuose yra keliamas „duomenų pakankamumo“ kriterijus, kuris leistų teigti, jog tai tas asmuo įvykdė jam inkriminuotą veiką ir kitos priemonės yra nepakankamos baudžiamojo proceso tikslams pasiekti. Tačiau tik vienoje iš aptartų valstybių – Latvijoje, įstatymų leidėjas baudžiamojo proceso įstatyme numatė suėmimo taikymo apribojimus, t.y. draudimą taikyti suėmimą nepilnamečiams bei neščiosioms ar maitinančioms motinoms, išskyrus atvejus, kurie numatyti baudžiamojo proceso įstatyme.

PASIŪLYMAI

1. Pasinaudoti kaimyninės šalies – Latvijos pavyzdžiu ir įstatyme reglamentuoti atskirą straipsnį, kuriame numatyti kokiomis išskirtinėmis egzistuojančiomis sąlygoms esant gali būti pateisinamas nepilnamečių arba nėščiųjų bei maitinančių motinų suėmimas, pavyzdžiui suėmimo taikymo galimybę, bet ne pareigą, numatyti tik esant pagrįstam įtarimui, jog įvykdytas labai sunkus nusikaltimas, o sunkių ir apysunkių nusikaltimų atveju – griežtai riboti suėmimo taikymą, išskyrus atvejus, kai asmuo pažeidinėja jam paskirtas kardomąsias priemones ir kitos priemonės nėra pajėgios užtikrinti BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų įgyvendinimo.
2. Tikslinga baudžiamojo proceso įstatyme numatyti teisės normą, kuri leistų suimtajam ir jo gynėjui, pirmos instancijos teismui paskelbus nuosprendį ir iki apeliacinio proceso pradžios likus mėnesiui, kreiptis į apeliacinės instancijos teismą prašant peržiūrėti suėmimo tikslingumo klausimą dar iki apeliacinio proceso pradžios.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybes žinios.* 2002, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 12-313.
6. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei ir Lietuvos Respublikos vyriausybei įstatymas (suvestinė galiojanti redakcija nuo 2018-07-17). *Valstybes žinios*, 2002, Nr. 56-2228. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167905/kCvYMjKfyQ.
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės patvirtinimo“, *TAR*, 2015, Nr. 19096.

Užsienio šalių teisės aktai:

8. Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymas (su pakeitimais ir papildymais iki 2013), 2005. Versija anglų kalba. Žiūrėta 2018-11-10. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19/Latvia/show.
9. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2014), 1950. Versija anglų kalba. Žiūrėta 2019-02-08. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Georgia/show.
10. Čekijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2012), 1961. Versija anglų kalba. Žiūrėta 2018-11-11. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/35/Croatia/show.
11. Lenkijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2003), 1997. Versija anglų kalba. Žiūrėta 2018-11-11.
12. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Norway/show.

Tarptautinės sutartys ir kiti dokumentai

13. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

Tarptautinių teismų praktika

14. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1969 m. lapkričio 10 d. sprendimas *Stogmuller prieš Austriją* (pareiškimo Nr. 1602/62).
15. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 11 d. sprendimas *Trzaska prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 25792/94).
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. liepos 31 d. sprendimas *Jėčius prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 34578/97).
17. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas *Graužinis prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 37975/97).
18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas *Grauslys prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 36743/97).
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 gruodžio 21 d. sprendimas *Jablonski prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 33492/96).
20. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 15 d. sprendimas *Sulaoja prieš Estiją* (pareiškimo Nr. 55939/00).
21. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 n. spalio 4 d. sprendimas *Sarban prieš Moldovą* (pareiškimo Nr. 3456/05).
22. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 1 d. sprendimas *Fodale prieš Italiją* (pareiškimo Nr. 70148/01).
23. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 12 d. sprendimas *Morkūnas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 29798/02).
24. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 spalio 25 d. sprendimas *Lebedev prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 4493/04).
25. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 10 d. sprendimas *Tase prieš Rumuniją*, Nr. 29761/02.
26. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. liepos 20 d. sprendimas *Balčiūnas prieš Lietuvą*, (pareiškimo Nr. 17095/02).
27. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 19 d. sprendimas *Korneykova prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 39884/05).

28. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *Varnas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 42615/06).
29. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Buzadji prieš Moldoviją*, (pareiškimo Nr. 23755/0).
30. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gruodžio 15 d. sprendimas *Ignatov prieš Ukrainą* (pareiškimo Nr. 40583/15).
31. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. kovo 21 d. sprendimas *Porowski prieš Lenkiją*, (pareiškimo Nr. 34458/03).
32. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. gegužės 2 d. sprendimas *Lisovskij prieš Lietuvą*, (pareiškimo Nr. 36294/14).
33. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 11 d. sprendimas *Oravec prieš Kroatiją* (pareiškimo Nr. 51249/11).
34. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 25 d. sprendimas *KUC prieš Slovakiją* (pareiškimo Nr. 37498/14).
35. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 28 d. sprendimas *Affaire Gaspar prieš Portugaliją* (pareiškimo Nr. 3155/15).
36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. vasario 13 d. sprendimas byloje *Andrey Smirnov prieš Rusiją*, peticijos Nr. 43149/10, § 27).
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. birželio 7 d. sprendimas *Sejdiji prieš Makedoniją* (pareiškimo Nr. 8784/11).

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 109–3004.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas Nr. 5/98 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1,2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas Nr. 33/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11

straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai".

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 50 „Del teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą". *Teismų praktika*. 2004, Nr. 22.
42. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Teismų praktika*. Biuletenis Nr. 46. Vilnius, 2017.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34/2001.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2007.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-575/2010.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-399-687/2016;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-378/2018;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-347-687/2018
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-425-219/2018.
51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 24 d. sprendimas Nr. A-5326-438/2018.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-17 (2005).
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-187-2005.
54. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-202.
55. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-23/2006.
56. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugpjūčio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-119/2006.

57. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugpjūčio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-100/2008.
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 1S-171/2009.
59. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-176/2009.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-4/2011.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20/2010.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-55/2010.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-267/2010.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-28/2011.
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-137/2011.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-184/2011.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-363/2011.
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-25/2012.
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-143/2012.
70. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-222/2012.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-234/2012.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-455/2012.
73. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugpjūčio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-350/2013.

74. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-443/2013.
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-22/2014.
76. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-267/2014.
77. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-277/2014.
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-287/2014.
79. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-364/2014.
80. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-400/2014.
81. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-397/2014.
82. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-14-197/2015.
83. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-53-148/2015.
84. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-89-148/2015.
85. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-106-148/2015.
86. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-136-307/2015.
87. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-146-449/2015.
88. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugpjūčio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-187-628/2015.
89. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-213-453/2015.

90. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-248-307/2015.
91. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-72-483/2016.
92. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-75-177/2016.
93. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-111-483/2016.
94. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-164-177/2016.
95. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-125-449/2016.
96. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-274-398/2016.
97. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-276-398/2016.
98. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-293-483/2016.
99. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-390-628/2016.
100. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-394-628/2016.
101. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-40-628/2017.
102. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-50-518/2017.
103. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-67-177/2017.
104. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-81-150/2017.
105. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-92-165/2017.

106. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-159-202/2017.
107. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-176-307/2017.
108. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-177-449/2017.
109. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-202-387/2017.
110. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-204-449/2017.
111. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-208-495/2017.
112. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-231-307/2017.
113. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-240-307/2017.
114. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-286-495/2017.
115. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-381-165/2017.
116. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-416-495/2017.
117. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-4-165/2018.
118. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-11-197/2018.
119. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-13-165/2018.
120. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-18-518/2018.
121. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-36-495/2018.

122. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-47-518/2018.
123. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-104-449/2018.
124. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-105-518/2018.
125. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-184-202/2018.
126. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-204-616/2018.
127. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-205-1076/2018.
128. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-210-307/2018.
129. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1S-211-307/2018.
130. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1S-260-449/2018.
131. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-277-387/2018.
132. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-50-616/2019.
133. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-66-1076/2019.
134. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2200-946/2015.
135. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-27-106/2009.
136. Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-28-174/2009.
137. Klaipėdos apygardos teismo 2010 lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-733-106/2010.

138. Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-294-361/2015.
139. Kauno apygardos teismo 2011 gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1694-175/2011.
140. Kauno apygardos teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20-165/2018.
141. Kauno apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-609-319/2018.
142. Marijampolės apylinkės teismo 2018 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1039-564/2018.
143. Panevėžio apygardos teismo 2008 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-115-511/2008.
144. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-523-350/2009.
145. Panevėžio apygardos teismo 2010 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-939-366/2010.
146. Panevėžio apygardos teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-1115-193/2011.
147. Panevėžio apygardos teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-987-511/2013.
148. Panevėžio apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-803-134/2014.
149. Panevėžio apygardos teismo 2014 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-826-581/2014.
150. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-138-350/2018.
151. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. rugpjūčio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-139-366/2018.
152. Panevėžio apygardos teismo 2018 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-189-768/2018.
153. Šiaulių apygardos teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-186-332/2018.

154. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-854-190/2009.
155. Vilniaus apygardos teismo 2010 m. rugpjūčio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-288-211/2010.
156. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-92-209/2013.
157. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-123-312/2013.
158. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-597-562/2013.
159. Vilniaus apygardos teismo 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1K-201-312/2014.
160. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. balandžio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje 1S-609-387/2015.
161. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-235-487/2017.
162. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-43-935/2018.
163. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-604-754/2016.
164. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-59-818/2018.
165. Utenos apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-850-266/2018.
166. Utenos apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-896-373/2018.

Mokslinės publikacijos:

167. Ažubalytė, Rima ir Egidijus Losis. „Už procesinį pažeidimą taikytinos procesinės prievartos priemonės". *Socialinių mokslų studijos* 2(2) (2009): 207-223.
168. Balčiūnaitė, Justina. „Probleminiai žmogaus teisių apsaugos aspektai Lietuvos Respublikos baudžiamojoje justicijoje Europos žmogaus teisių konvencijos požiūriu" (I dalis). *Jurisprudencija* 4(106) (2008): 42-49.

169. Gečėnienė, Svetlana. „Kardomojo kalinimo taikymo apribojimas kaip strateginė nepilnamečių kriminalinės justicijos reformos kryptis“. *Jurisprudencija* 26(18) (2002): 128-140.

170. Goda, Gintaras. „Procesinių prievartos priemonių Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso projekte samprata, klasifikacija ir turinys“. *Teisė* 35 (2000): 17-27.

171. Gušauskienė, Marina. „Ikiteisminio tyrimo teisėjas – žmogaus teisių garantas“. *Jurisprudencija* 57 (49) (2004): 118-131.

172. Gušauskienė, Marina. „Įtariamojo teise būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės“. *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 60-66.

173. Jurka, Raimundas ir Marina Gušauskienė. „Suėmimo atitikties *ultimum remedium* principui diskusiniai klausimai“. *Teisės problemos* 2(64) (2009): 62-80.

174. Jovaišas, Karolis. „Kaltės įrodinėjimas baudžiamajame procese: problemos ir paradoksai“, *Teisė* 82 (2012): 225-237.

175. Kuconis, Pranas. „Apskundimo ikiteisminio tyrimo metu teisinis reguliavimas“. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teises ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys,* 65-96. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2012.

176. Lideika Raimundas. „Problema – suėmimo taikymo pagrįstumas“. *Lietuvos advokatūra* 2 (31) (2009), 19-20.

177. Losis, Egidijus. „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010.

178. Losis, Egidijus. „Baudžiamojo proceso prievartos priemonių samprata“. *Jurisprudencija* 6(108) (2008): 76-81.

179. Losis, Egidijus. „Proporcingumo principas – tarptautinis prievartos priemonių taikymo standartas“. Iš *Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai*, Raimundas Jurka ir kt., 366-421. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

180. Losis, Egidijus. „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“. Iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, 413-428. Vilnius: Registrų centras, 2014.

181. Merkevičius, Remigijus. „Fundamentalūs pasvarstymai apie gynėjo teisę savarankiškai rinkti gynybai reikšmingus duomenis“. Iš: *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys*, 120-159. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2012.

182. Rimšelis, Ernestas. „Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomąsias priemones“, *Jurisprudencija* 75 (67) (2005): 69-75.

183. Spruogis, Ernestas. „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“. *Jurisprudencija* 8(86) (2006): 56-62.

184. Šalčius, Marijus. „Kardomųjų priemonių tikslų ir įtariamojo procesinio statuso įgijimo santykio problematika“. *Mokslinių straipsnių rinkinys „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“* 6 (2011): 320-336.

185. Usik, Dmitrij. „Tarptautinių baudžiamosios justicijos standartų realizavimo aspektai vykdant laisvės atėmimą“. *Socialinių mokslų studijos* 4(8) (2010): 339-355.

Vadovėliai ir kita specialioji literatūra

186. Ancelis, Petras, Gediminas Aleksonis, Gediminas Bučiūnas, Janina Juškevičiūtė, Marijus Šalčius, Rolandas Šlepetys, Mindaugas Šukys. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

187. Ancelis, Petras. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

188. Goda, Gintaras. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai: mokomoji priemonė*. Vilnius: „Saulužė“, 1997.

189. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovelis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

190. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). *Teisinės informacijos centras*. Vilnius, 2003.

191. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimo Nr. 50 apžvalga, žiūrėta 2018-11-05, http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28530

192. Liutkevičius, Karolis. *Sulaikymo ir suemimo reglamentavimas ir taikymas Lietuvoje*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2012.

193. Širvinskienė, Aušra. *Suemimas: policijos, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo teisėjų požiūris*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2013.
194. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Suemimo taikymas Lietuvoje: tyrimo ataskaita*. Vilnius: „Eugrimas", 2015.
195. Kalmthout, A.M., M.M. Knapen, C. Morgenstern. *Pre-trial Detention in the European Union, Czech Republic*. WLP, 2009.

Kiti šaltiniai

196. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2018-09-13. https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Ultima_ratio.
197. Išvada dėl Baudžiamojo proceso kodekso projekto (IXP-959) atitikimo ES teisę. Žiūrėta 2018-10-07. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-g0zrz44g6&documentId=TAIS.152178&category=TAK.
198. „Pažeidžiamiausių socialinių grupių teisių padėtis. Ketvirtasis skirsnis. Baudžiamosios justicijos pagrindinių dalyvių teisės". Žiūrėta 2018-07-22. www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0103843.doc.
199. Straipsnis internete „*Nenustatytas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas dėl teisės į tinkamą sveikatos priežiūrą atliekant laisvės atėmimo bausmę*". Žiūrėta 2018-10-31. http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/nenustatytas-konvencijos-3-straipsnio-pazeidimas-del-teises-i-tinkama-sveikatos-prieziura-atliekant-laisves-atemimo-bausme.
200. Straipsnis „*Suemimas: policijos, prokurorų ir ikiteisminio tyrimo teisėjų požiūris*", 2014 02 10. Žiūrėta 2018-08-04. http://manoteises.lt/straipsnis/suemimas-policijos-prokuroru-ir-ikiteisminio-tyrimo-teiseju-poziuris/.
201. Straipsnis „*Kardomosios priemonės – suėmimo reglamentavimas baudžiamuosiuose įstatymuose ir žalos priteisimo galimybės*". 2018.03.28. Žiūrėta 2018-10-05. http://www.ilaw.legal/teisininkas/Kardomosios-priemones-suemimo-reglamentavimas-baudziamuosiuose-istatymuose-ir-zalos-prisiteisimo-galimybes/.
202. *Pre-trial detention in Poland.* Warsaw: Helsinki foundation for human rights. 2015. Žiūrėta 2018-11-11. www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/.../HFHR_PTD_2015_EN.pdf.

ANOTACIJA

Magistrinio darbo tiriamojoje dalyje nagrineti BPK numatyti suėmimo taikymui keliami reikalavimai: sąlygos ir pagrindai, šios kardomosios priemonės keitimo ir naikinimo aspektai, pateikta teismų praktikos analizė bei EŽTT formuojamos praktikos pavyzdžiai.

Atliktas tyrimas atskleidė, jog teismai formaliai nustatę baudžiamojo proceso įstatyme numatytus suėmimo taikymui ar jo termino pratęsimui keliamus reikalavimus, dažnai net nesvarstydami kitų kardomųjų priemonių taikymo galimybės arba tai darydami atmestinai, piktnaudžiauja suėmimo, kaip *ultima ratio* priemonės, taikymo prerogatyva, o BPK numatyta galimybe – suėmimą keisti kita kardomąja priemone ar jų kompleksu – naudojasi retai.

Pagrindiniai žodžiai: suėmimas, *ultima ratio*.

ANNOTATION

The research part of the Master's Thesis is devoted to the requirements provided by the CCP regarding arrest including its grounds and basis, aspects of change and termination of the arrest measure, and also analysis of court practice, and examples of practice formed by the ECHR are given.

The related research revealed that the courts that formally establish the requirements for application or extension of the term of arrest provided for in the Criminal Procedure Law –often without considering possibility of other measures of arrest or without their proper consideration – abuse the prerogative of the arrest as an *ultima ratio* measure, and the possibility provided by the CCP, namely to change the arrest with other pre-trial measure (complex measures) is rarely used.

Keywords: arrest, *ultima ratio.*

SANTRAUKA

Suėmimas baudžiamajame procese

Šį magistro darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje darbo dalyje yra nagrinėjama suėmimo samprata, jo esmė, išskirtinumas kitų procesinių prievartos priemonių kontekste. Atlikus pirmos dalies analizę prieinama prie išvados – kadangi suėmimu eliminuojama svarbiausia žmogaus teisė – teisė į laisvę, todėl neproporcingas šios priemonės taikymas, užbėgant už akių gresiančiai laisvės atėmimo bausmei, gali sąlygoti proporcingumo ir nekaltumo prezumpcijos principų pažeidimą.

Antrojoje dalyje yra analizuojamos suėmimo skyrimui būtinosios sąlygos bei alternatyvūs pagrindai, palyginimui pateikiami penkių užsienio šalių baudžiamojo proceso kodeksuose numatyti suėmimo taikymui keliami reikalavimai. Atlikus antros dalies tiriamojo darbo analizę daroma išvada, jog Lietuvos baudžiamojo proceso kodekse numatyta žema suėmimo taikymo „kartelė“ bei neretai šabloniški ir nemotyvuoti teismų procesiniai sprendimai rodo egzistuojant ydingą praktiką, kuomet suėmimo taikymo galimybe yra piktnaudžiaujama. Be to, alternatyviam suėmimo pagrindui pagrįsti dažnai yra vertinamas ne BPK 122 straipsnio atitinkamoje dalyje numatytas duomenų visetas, bet pavienė ar kelios aplinkybės, kas taip pat sąlygoja nepagrįstai dažną nepamatuotos prievartos taikymą.

Trečiojoje dalyje yra nagrinėjami suėmimo keitimo ir naikinimo probleminiai aspektai. Šioje dalyje prieinama prie išvados, jog nors įstatymų leidėjas suteikė teismams galimybę naikinti suėmimą, kai jis tampa nebereikalingas, ar keisti jį kitomis kardomosiomis priemonėmis, tačiau atlikta teismo nutarčių analizė rodo, jog teismų praktikoje šiomis galimybėmis teismai naudojasi gana retai.

Taigi išnagrinėjus iškeltas problemas daroma išvada, jog hipotezė – teismai, skirdami suėmimą nors ir privalo vadovautis proporcingumo principu, tačiau akivaizdu, jog to nedaro, o ir įstatymo suteikta galimybe suėmimą keisti kita kardomąja priemone ar jų kompleksu – naudojasi retai – pasitvirtino.

SUMMARY

Arrest in the Criminal Proceedings

This Master's Thesis consists of three parts. In the first part, analysis focuses on the concept of arrest, its essence and uniqueness in the context of other procedural coercive measures. The analysis of the first part leads to the conclusion that since the arrest eliminates the most important human right, which is the right to liberty, the disproportionate application of this measure prior to impending imprisonment may lead to violation of the principles of proportionality and presumption of innocence.

In the second part, the grounds necessary for arrest and alternatives are analysed, comparing the conditions for use of the arrest provided for in five foreign criminal procedure codes. Following the analysis of the second part of the research work, it is concluded that the excessively low limits for arrest preconditioned by the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania and often clichéd and non-motivated court procedural decisions demonstrate the existence of faulty practices where the possibility of arrest is abused.

In addition, an alternative to the arrest is often assessed not by the set of prerequisites provided for in the relevant part of Article 122 of the Code of Criminal Procedure (CCP) but by a single or several of them, which also leads to an unjustifiably frequent application of excessive restriction.

The third part deals with the problematic aspects of changing and termination of arrest. Research in it concludes that although the legislator has given the courts the opportunity to terminate arrest when it becomes unnecessary or replace it with other pre-trial measures, the analysis of court rulings shows that the courts practically use these possibilities rather rarely.

Thus, after investigating of the problems raised, it is concluded that the preliminary hypothesis, which is that the courts while giving permission for arrest obviously do not follow the principle of proportionality even if they ought to, and rarely use the possibility provided by law to change arrest by the other pre-trial measure, is true.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019-05-02
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Mykolo Romerio teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programos studentė Živilė Osipova patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Suėmimas baudžiamajame procese“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)	*(vardas, pavardė)*